STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 07790

ELISHA BEN AVUYAH

Jacob Gordin

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אלישע בן אבויה

דראמא אין 4 אקטע,

פון

יעקב גארדין.

ווארשא, תרס"ח

פּערזאָנען.

אֶלישע בן אבויה, אַ זעהר שעהנער מענש, 60—75 יאָהר.

בתבורית, זיין פרוי, אַ מיאוס'ע, די זעלבע יאָהרע.

נעמי, זייער טאָכטער, 20 יאָהר.

מרימי, זייער דיענסט, אַ שמרונית 60 יאָהר.

רבי מאיר, אַ יונגער תנאי, אַ יאָהר 30.

ראש הישיבה, אַ גראָ-גרייזער מאַן.

שמעון הנזיר, טראָגט לאַנגע האָר און ווייסע קליידער, בלאַס און מאָגער
אַ יאָהר 25.

טוביה האביוני, אַן אַלטער בעטלער מיט אַ בעטעל-זאַק, 70 יאָהר

בעאַטע, אַ שעהנע יונגע פרוי

אביונימוס הגרדי, אַ גריעך, אַ יודענפריינד.

קווּעזיטאָר אנטאָניוס סערוויוס, אַ יאָהר 50

איין יוד, אַן'עם הארץ.

תלמידי חכמים, יודען, נאַזאַרעיער, רוימישע סאָלדאַטען.

עס קומט פאָר אין דער ערשטער העלפט פון צווייטען יאָהרהונדערט.

ערשטער אקט.

(א קלײנער גארטען לעבען אלישע בן אבויה'ס הויז. עטליכע פאלמען, בײמען מיט בלומען, בענק, דיוואנען און ניעדריגע טאבורעטען צום זיצען. א פאנטאן — א גריעכישע געטין, פון וועלכער עס פליסט וואסער פון מויל.

ווען דער פארהאנג געהט אויף, זעהט מען א גרופפע מענער און פרויען געקלײדעט אין ארעמע, דונקעלע קלײדער, אלע אויף די קניע, די הענד אויפ'ן הארצען, די אויגען צו גאט. אין צענטער פון דער גרופפע שמעון הנזיר, טוביה האביוני און מרימי.)

שמעון הנזיר: (לעזט פאר שטיל מיט גרויסע התלהבות):
דיא וועלט איז א חרוב'ע ארעמע שטוב,
דאס לעבען ניט מעהר ווי א פינסטערע גרוב,
לעבען און ליכט איז דא נאר אין הימעל.
קײן פרײד און קײן גליק איז ניטא אויף דער ערד,
פון מענשען'ס געדאנקען ווערען זינד נאר געמעהרט,—
זײן פערלאנג איז הבל הבלים און שימעל.
(מרימי וויינט, אלע זינגען פיאנא.)

שמעון הנזיר: טרעהרען און געבעט איז אונזער אײנציגע פרײד,
אונזער אײנציג צירונג איז פון תשובה א קלײד,
די ערלעזונג ווערט געקויפט נאר דורך שמערצען;
ליעבע איז דער נאמען פון אונזער מעכטיגען גאט,
פערגעבען און ליעבען—דאס איז זײן הייליג געבאט.
מענש, בוי איהם א טעמפעל אין הארצען! (זיי פער־דעקען זייערע פנים'ער און זינגען די זעלבע סטראפע. בתבורית קומט, הארכט זיך צו.)

בתבורית: (בייז) איהר פרעפעלט שוין ווידער אייערע טרייפענע תחינות דא ביי מיר אין גארטען, הא? (אלע ערשרעקען זיך און לויפען פארט. מרימי און טוביה שטעהען אויף. שמעון בלייבט שטיין אויף די קניע גאנץ רוהיג און בעט שטיל.) איהר ווילט מאכען מיין הויז צו שאנדע און שפאט ביי אלע יודען, הא? אהן אייך זענען מיר ווייניג אין לייטישע מיילער? מרימי, וויפיעל מאל האב איך דיר געזאגט: ווען דו ווילסט זיך משוגע מאכען מיט דיין נייע עבודה זרה, זאלסט דו זיך געפינען אנ'אנדער פלאץ, ניט ביי מיר דא!

שמעון: (פאר זיך) איין פלאץ האבען די געלעכטע דארט ביי זייער פאטער אין הימעל.

מרימי: בעל'הבית'טע, איך האב מיר ערלויבט היינט, וויל מיר האבען אזא גרויסען גאסט—אונזער ברודער שמעון הנזיר איז געקומען...

בתבורית: עס איז א צייטעל! יעדער שווארץ יאהר מאכט זיך א נייע עבודה זרה. און ווי מען קערט זיך נאר אב אויף א ווייל, קלייבען זיך צונויף די ארומיגע דינסטען, קנעכט, בעטלער און פון וואנען דער רוח רייסט זיך אב און מען פרעסעלט. זאג דיינע לצים זיי זאלען געהן, מענשען דארפען אהער קומען און מיר דארפען זיך פארבערייטען. דו אלטער בעטלער, ארויס פון מיין גארטען!

טוביה: דיין גארטען? אויב דו האסט בעשאפען דאס לאנד דא אונטער דיינע פיס, אויב דו האסט געמאכט אט די גרינע ביימער, אויב דו האסט פון זיך הערויסגעבראכט דיזע שעהנע, בליהענדע בלומען, דאן איז דאס דיין גארטען. אויב נים— איז דאס דיין גארטען פונקט אזוי ווי מיין גארטען.

בתבורית: וואס? דיין גארטען נאר? איהר הערט א חוצפה פון איין אלטען שלעפער? פארט פון דאנען! אויך דו, ווייסער עבודה זרה'ניק, שוין זאלסט דו דא נים זיין.

שמעון: איך בין דא נישא, איך בין ביי מיין פאטער אין הימעל.

מרימי: מיר זענען אלע דארט, וואו אונזער ברודער שמעון איז...

בתבורית: דו ביסט אויך דארט, דו אלטער גולם?

מרימי: אזוי זאגט גאט אונזער האדר.

שמעון: (שטעהט אויף) דאס וואס דו זעהסט, (צייגט אויף זיך) דאס איז נים איך.

בתבורית: דו ביזט נים דו? ווער דען ביזט דו?

שמעון: (צייגט אויף זיך): דאס וואס דו זעהסט איז נאר א זינדיגע שטיק ערד, א לויטענע כלי. מעגסט עס הערויסווארפען אהין, מעגסט עס אריינווארפען אהער, מיך הארט נים. איך בין ביי מיין פאטער אין הימעל.

בתבורית: משוגעים, איך וויל נים הערען אייערע ווילדע רייד. ארויס פון דאנען! (טרייבט זיי).

שמעון: (רוהיג) מעגסט מיך טרייבען און שלאגען, ביזט דו דאך מיין שוועסטער.

בתבורית: איך, דיין שוועסטער? נים דערלעבען זאלסט דו...

מרימי: אזוי זאגט גאט אונזער האדר...

שמעון: מעגסט זאגען יא, מעגסט זאגען ניין, ביזט דאך מיין שוועסטער,—מיר האבען איין פאטער אין הימעל.

בתבורית: פֿאָרט פֿון דאַנען! איך דו, אַלטער שד, אהיים! אַהיים!

טוביה: גוטער מענש, איך בין אין דערהיים! מיין היים איז די גאַנצע וועלט. און וואו עס וואוינען מענשען, דאָרט איז מיין וואוינונג, און וואו עס איז דאָ ערד אונטער מיינע פֿיס, דאָרט איז מיין ווייכעס בעט. און וואו עס איז דאָ ריינע קלאָרע קוואַל=וואַסער, דאָרט איז מיין ווייַן=קעלער, און וואו עס וואַקסט עפּעס וואָס מען קען קייען, דאָרט איז מיין קיך און מיין עס=צימער... דו דאַרפֿסט אַ סך, דערפֿאַר האָסט די גאָר ניט; איך דאַרף גאָר ניט, דערפֿאַר האָב איך אַ סך... די גאַנצע וועלט איז מיינע...

מרימי: (שאָקעלט צו מיט'ן קאָפּ) אַזוי זאָגט גאָט אונזער האַרר...

בתבורית: (אויסער זיך) דער איז בייַ-זיין פֿאָטער אין הימעל און דער איז בייַ זיך אין דער היים! (כאַפּט אַ בעזעם) גיה, צו דיין פֿאָטער אין הימעל!

מרימי: (לאָזט ניט) גאָט איז מיט אייך... זעהט בעסער, אונזער הערר קומט—רבי אלישע בן אבויה געהט! (אלישע בן אבויה שעהן געקליידעט, אויף די ליפּען שפּיעלט אַ גוטער שמייכעלע. בייַדע פֿרעמדע בלייבען גאַנץ גלייכגילטיג. אלישע ברענגט מיט זיך אַ גריעכישען בוך.)

בתבורית: איך וועל שווערען, בייַ איהם וועלען אַט אַזעלכע אויך זיין אורחים... בייַ איהם איז דאָך פּונקט פֿאַרקערט.

אלישע: וואָס טהוסט דו, קינד? אַ בעזעם איז געשאַפֿען פֿיר שטויב און מיסט. (נעהמט צו בייַ איהר דעם בעזעם) חע! חע! מענשען זיינען אפשר שמוציג שטויב, זיי זענען אָבער ניט שמעדיג מיסט. פֿריידען צו אייך, איהר פֿרעמדע מענשען.

טוביה: אויף דער וועלט איז ניטאָ און עס דאַרף ניט זיין קיין פֿרעמדע מענשען.

אלישע: אַזוי? נו, זייט דאָ ניט קיין פֿרעמדע, זייט מיינע געסט, ווער עס איז בייַ מיר, דער איז מיין גאַסט.

שמעון: מיר זענען ניט בייַ דיר, מיר זענען בייַ אונזער פֿאָטער אין הימעל.

אלישע: (ענטציקט) אינטערעסאַנטע, וואונדערבאַרע מענשען!

בתבורית: בייַ אַנאַנדער יודען וואָלט מען די עבודה זרה'ניקעס געטריבען מיט שטעקענס פֿון הויף און דו ביזט אַ מכניס אורח. נו, יאָ, בייַ דיר קומט דאָך אויס, אַז די גאָנז דינרוף זיין אויף דער פּמטלכיגע! (בייז אָפּ).

אלישע: פֿריינדע, איהר דאַרפֿט אויף איהר קיין פֿעראיבעל האָבען, די גאַנצע רעכטע וואָס אַ פֿרוי האָט יעצט, איז דאָך גאָר צו טיכרן אַביסעל און צו בייזערען זיך. מרימי, פֿיהר די געסט אין הויז, גיעב זיי

וואסער צו וואשען זייערע פּיס, וויין צו לעשען זייער דורשט און עסען צו שטילען זייער הונגער.

שמעון: איך דארף ניט עסען יעצט. איך עס נאר איין מאל אין טאג, ווען די זון פערגעהט.

אלישע: און ווען עסט דו, מיין אלטער פריינד?

טוביה: איך עס, ווען איך האב הונגער און האב וואס צו עסען. די זון קוקט ניט אויף מיר, ווען איך בין הונגעריג און איך קוק ניט אויף דער זון, ווען איך עס...

אלישע: חע! חע! דאס איז א געזונטער כלל... ווי איך זעה, בעלאנגסט דו, אלטער צו דער חברה, וואס רופען זיך אביוניסטין, אביונים?

טוביה: ווי אזוי האסט דו דערקענט, אז איך בין אן׳אביוניסט? יא, איך בין עס, דאס נעמט זיך פון ווארט „אביון“. מיר זענען די רייכסטע מענשען אין דער וועלט.

אלישע: חע! יא, איהר זייט עס. מענש, עס איז זעהר לייכט צו זיין צופריעדען, ווען מען בעדארף נאר א בעטלער=זאק. ניין! די פערלאנג פיעלעס, האב גרויסע בעדערפניסע, וויל א סך און זיי דאן צופריעדען!...

טוביה: דער יצר הרע זאגט: וויל, וויל נאך, וויל נאך, אהן א שיעור, אהן א ברעג. זו, וויל גאר ניט, בלייבט דער יצר הרע מיט א נאז און דו בלייבסט צופריעדען. קום, מרימי, איך וויל עסען.

שמעון: און איך וועל נאר מיינע מידע פּיס וואשען און וועל אביסעלע אויסרוהען זיך. אי, גאט, פערגיעב מיר, וואס איך זארג אזוי פיעל פיר מיין זינדיגען אונווירדיגען קערפער. (געהט) וועה איז צו דעם מענשען, וואס וויל זיך צופריעדען שטעלען דא אויף דער פינסטערער ערד.

מרימי: יא, גאטעניו, וואס איז דער מענש, און וואס וויל דער מענש? טפוי! (אלע דריי אב.)

אלישע: אונזער יעצטיגער לעבען שאפט מערקווירדיגע מענשען מיט ערשטוינליכע לעבענס=אנשויאונגען. דער נאזארעיער וויל טויטען די געפיהלע פון לעבען, פערניכטען דעם מענשענס גייסט און געדאנק. פון דער יודישער פרומקייט איז אויסגעוואקסען א דונקעלער גלויבען פון זעלבסט=פערניכטונג; דעם אביוניטס אנשויאונג איז שוין ניט אזוי טרויעריג. ער מאכט זיך לוסטיג איבער זיינע אייגענע צרות, שטעלט זיך אליין א פייג אונטער דער נאז און מיינט ער האט עס אבגעטוהן א שפּיצעל דעם יצר הרע!... חע! חע! יא, דער מענש זוכט זיין גליק, און זיין געדאנק וואנדעלט ארום איבער די גרויסע פעלדער פון דענקען און פיהלען. וועט ער אמאל געפינען וואס ער זוכט? זאלאנג ער וועט

עס זוכען דארט אין די הימלען, ווערט ער עס ניט געפינען דא אויף דער ערד! (אב אין גארטען אריין פערטראכט.)

שמעון: (מען הערט זיין שטימע פון הויז) טרעהרען און געבעט איז אונזער איינציגע פרייד, אונזער איינציגע ציערונג איז פון תשובה א קלייד, די ערלעזונג ווערט געקויפט נאר דורך שמערצען...

בתוריה: (קומט אן, שרייענדיג) נעמי, גיעב אכט דארט, דעם טאטענס שעהנע אורחים זאלען וואס ניט אוועג לאדבענען! (זי קומט מיט מרימי, טראגען פיעל פערשידענע קאווארען און קישענס פון העלע קאלירען, זיי פערשפרייטען עס איבער די בענק און דיוואנען).

בתוריה: אין מיטען דרינען פערגלוסט זיך איהם א שמחה! מען בלייבט אהן הענד פון ארבייט! (זי איז שטארק בעשעפטיגט.)

מרימי: נאך וואס דארפט איהר אייך בעמיהען? אהן אייך וועט מען דען ניט טהון וואס מען דארף?

בתוריה: איך זאל ניט ארבייטען, וואלט איך דאך ניט געהאט קיין רעכט א מויל צו עפענען... נעמי! ברענג נאך א פאר קישענס... אלע יודען קלאגען און ביי איהם איז שמחה וששון... (נעמי קומט מיט א קישען) אין מיט'ן מיטוואך איז ביי דיין טאטען א שמחה...

מרימי: (ארבייטענדיג): נאך וואס דארף מען די אלע שמחות?

נעמי: איך האב ליעב שמחות!... אבער ניט ווי ביי אונז... ווייס איך, קומען זיך צונויף יונגע העררן און דאמען, מען עסט טהייערע מאכלים, מען טרינקט זיסע וויינען... שקלאפען זינגען און שפיעלען... נאכדעם געהט מען אין צירקוס זעהען ווי מענשען ווערען צוריסען פון לעמפערטען...

מרימי: דאס איז טאקי א שמחה...

בתוריה: עס געהט אוועק אזוי פיעל וויין און בשמים און האניג־געבעק און וואס האט ער דערפון? ווען קומט דערפון ארויס א טובה?

נעמי: מאמע, זאג בעסער, האסט א טויטעל? גיעב נאר א קוק ביי זיך אין קעשענע.

בתוריה: טויטלען האט זיך דיר פערגלוסט! (גיט נעמי'ן א טויטעל און קייט אליין אויך). איך ווייס, ער האט זיך פערריסען מיט די יודען און קען ניט זיין קיין נשיא, קיין ראש הישיבה, זאלען חאטש די רוימער איהם מאכען פאר א גבאי, פאר א מוכסן, פאר וואס איז... מרימי, געה צאפ אן וויין אין די קרוגען.

מרימי: ווייז איז דעם שטן'ס בלוט, אזוי זאגט גאט אונזער הארר.

נעמי: מרימי, ששש! א יא, איך בין אזוי שעהן אנגעטהאן, אז מען קען ניט דערקענען, אז איך בין א אידישע מיידעל?

מרימי: גאָט קען יעדען דערקענען! (אלישע קומט, זיי בעמערקען איהם ניט.)

בתבורית: שמחות! אַנ'אַנדער טאַטע וואָלט חאָטש געזעהען אַ שדוך פיר זיין קינד. נו, יאָ! וועלכער יוד וועט זיך וועלען מיט איהם מתחתן זיין!...

נעמי: מוטער, איך וויל ניט דו זאָלסט רעדען פון שדוכים! איך שעהם זיך...

מרימי: זי איז ניט גערעכט? נאָך וואָס דאַרף מען גאָר אין גאַנ־צען די שדוכים? (אָב).

בתבורית: אַ שעהנער בעל תכלית איז דער טאַטע דיינער! גוט, זיין פאָטער האָט איהם איבערגעלאָזט אַ פערמעגען, האָט ער וואָס צו וואַרפען אין דער בלאָטע אַריין, וואָס וואָלט געווען, אַז עס וואָלט ניט זיין?

אלישע: קינד, מען דאַרף ניט טראַכטען דערפון, וואָס וואָלט געווען, אַז עס וואָלט ניט זיין... עס איז זעהר טיעף... יאָ, איך וויים, זאָגאַר ביי מיר אין דערהיים האַלט מען ניט זעהר שטאַרק פון מיר... עס איז שווער צו פערשטעהן אַ מענשען...

נעמי: (שטיל) איך זאָל זיין אַ טאַטע, וואָלט די מאַמע ביי מיר געשוויגען...

בתבורית: דו זאָלסט זיין אַ מענש ווי אַלע מענשען.

אלישע: אַ דענקענדער מענש שטאָלצירט מיט דעם, וואָס ער איז ניט ווי אַלע מענשען.

בתבורית: נו, יאָ, דו ביזט דער למדן, דער חכם, דער מבין, און די גאַנצע וועלט איז משוגע. ווען אַלע יודען זאָגען יאָ, זאָגסט דו ניין! ביי אַלע יודען איז טרויער, ביי דיר איז היינט אַ סעודה... אַליין ר' עקיבא עליו השלום איז דאָך ביי דיר קיי און שפיי, היינט וואָס בעדייטען שוין אַנדערע? (וויינענדיג) און אָט מיט אַזאַ מענשען דאַרף מען אָבלעבען די יאָהרען! שמחות גאָר מיט געסט, אַז דער בית המקדש איז חרוב און די טאָכטער האָט ניט קיין חתן! (בייז אָב.)

אלישע: (זיצט שטיל) נו, און דו, נעמי, האָסט פון מיר אַזאַ מיינונג ווי די מוטער?

נעמי: די מוטער בעלאַנגט צו די אַלטע וועלט, וואָס ווייסט זי? זי האָט דאָך מורא צו רעדען מיט אַ רוימער.

אלישע: נעמי, מיר געפעלט ניט, וואָס פונקט היינט ביזטו גע־קליידעט אין רוימישע קליידער... היינט פאַסט ניט.

נעמי: פערקעהרט, היינט וועלען דאָך דאָ ניט זיין גאָר אידישע געסט? (אָפּאַרט) ביי איהם קומט שטענדיג אויס ניט אַזוי ווי מען דאַרף...

אלישע: ווײַל דאָ ווע‏לען זײַן רוימער, האָסט דו געדאַרפֿט טראָגען אידישע קלײדער,

נעמי: האָסט דאָך אַלײן געזאָגט, אַז אידישע קלײדער זענען אַזוי הײליג, ווי רוימישע... (אַפּאַרט) וואָס פֿערשטעהט ער וואָס איז שעהן און וואָס איז ניט שעהן?

אלישע: געוויס, אידישע קלײדער זענען ניט הײליג, אָבער קײנער דאַרף ניט דענקען, אַז מיר שעהמען זיך מיט דעם וואָס מיר זענען אידען! איך דאַרף זיך ניט חנפה׳נען צו יענעם, איך דאַרף זיך ניט שעהמען מיט זיך אַלײן. פֿערקעהרט, מען פֿעראַכטעט אַ מענש, וועלכער וויל זיך אַלײן אָבלײקענען מיט פֿרעמדע קלײדער, פֿרעמדע זיטען און אַ פֿרעמדע שפּראַך. פֿערשטאַנען?

נעמי: יאָ, יעצט פֿערשטעה איך, (שטיל) גאָה, פֿערשטעה וואָס ער מײנט... אַי, ער זאָל מיך ווע‏לען פֿאָלגען, וואָלט ער גאָר אַנ׳אַנדער מענש געווען.

אלישע: וואָס האָסט דו געזאָגט? קום אהער, קינד, איך האָב מורא, דו האָסט מיך ניט ליעב!

נעמי: איך האָב מורא מיט דיר צו רעדען... ביזט אַזאַ מענש, מען קען קײן מאָל ניט טרעפֿען, וואָס דיר קען געפֿעלען און וואָס דיר קען ניט געפֿעלען...

אלישע: טרעפֿען איז שלעכט... טרעפֿען הײסט געהן ווי אַ בלינדער פֿערד אין גרוב אַרײַן... אַ מענש דאַרף דענקען...

נעמי: דו אַלײן לאַכסט פֿון די אידען, פּלוצלונג, אידישע קלײדער!

אלישע: איך לאַך ניט פֿון די אידען, איך וויל ניט צײַגען אַז מײַן האַרץ ווײנט צוזאַמען מיט זײ... איך לאַך פֿון דעם, וואָס מאַכט די אידען לעכערליך...

נעמי: די מוטער זאָגט, דיך קען מען ניט צופֿריעדען שטעלען, ווײַל דו לעבסט פֿיר זיך אַלײן און דיך האַרט ניט פֿאַר קײנעם...

אלישע: און ווי מײנסט דו? (בתרובית שרײַט: נעמי! אַהעם גאָה!)

נעמי: איך? איך ווײס ניט. די מוטער רופֿט. (שטיל) עס איז אַזוי גוט, וואָס זי רופֿט מיך... מיר איז אונערטרעגליך שווער צו בלײַבען מיט איהם אַלײן שש!... ער ווײסט ניט אַז צוליעב אַ רוימער האָב איך הײַנט אָנגעטהון אַ רוימישע קלײד... (הויך) פֿאָטער, האָסט ניט פֿער־געסען, האָסט צוגעזאָגט צו קויפֿען מיר אַ שנירעל פּעריל... אַי, ווײַסע פּעריל אויף אַ ווײַסען האַלז... אַ! (אָב.)

אלישע: מען וועט איהר דאַרפֿען קויפֿען פּעריל... איך האָב נאָר אײן קינד... איך וויל זי זאָל זײַן צו מיר נאָהענט, און זי איז ווײַט, שרעקליך ווײַט פֿון מיר... איך וויל, זי זאָל פֿיהלען און דענקען ווי איך

און זי... איין מוטער קען האבען מעהר אייבלוס אויף א קינד פון צעהן טויזענד פאטערס. (מרימי קומט).

מרימי: גוטער הערר, ברודער שמעון הנזיר פרעגט אויב ער קען ריידען מיט אייך; ער וויל פרעגען, ווי קומט עס, אז אזא גרויסער מענש ווי איהר, וועלכער פערשטעהט, זאל ניט וועלען גלויבען...

אלישע: דער וואס פערשטעהט גלויבט ניט...

מרימי: אה, הערר, פאלגט מיך... רעטעט אייער זעעלע אינ'ם נייעם גלויבען!

אלישע: מיר האבען גענוג צרות מיט'ן אלטען גלויבען, ברענגט איהר אויף אונזער קאפ א נייע צרה... קינד, וואס געפעלט דיר אינ'ם נייעם גלויבען?

מרימי: מיר זענען שמרונים, איהר זייט אידען, זיי זענען רוימער, גריעכען—אלע גלייך. אזוי זאגט גאט אונזער הערר. מיר האלטען זיך ניט גרויס געגען קיינעם און אלע זענען מיר ברידער און שוועסטער דורך דער ליעבע.

אלישע: איהר קליינע, ארעמע, פערפאלגטע מענשעלעך! יעצט האט איהר אייך ניט מיט וואס גרויס האלטען, זייט איהר ענוים און איהר האט אייך ליעב. וועט איהר אבער ווערען א מאכט, דאן, מיין איך, וועט די ליעבע זיין טוידט ווי אלע שעהנע ווערטער פון די הייליגע געבאט... איהר וועט נאך אפשר זיין אמאל מעהר שטאלץ פון די אידען און מעהר ברוטאל פון די רוימער.

מרימי: וואס זאגט ער? יא, ברודער שמעון, קום אריין. (שמעון און טוביה קומען. מרימי אב.)

אלישע: אלטער, ווי מיינסט דו: מען דארף פערשטעהן ווי אלע, אדער דער פערשטאנד איז אונז געגעבען געווארען מיר זאלען פערשטעהן העכער פון אלע:

טוביה: איך מיין, מען דארף פערשטעהן, אז מען פערשטעהט ניט.

שמעון: (לעגט צוניף זיינע הענד) פאטער אין הימעל, העלף מיר עפענען די אויגען פון דעם בלינדען פערבלאנדזעטען מענשען. (בעטעט שטיל) אה, גאט, וואס פערשטעהט א מענש און וואס ווייסט א מענש?

טוביה: אז מען גיט א שפרונג אין דער לופטען, ווערט מען ניט גרעסער. די פיס האבען זיך אויף א ווייַלע אבגעטהיילט פון דער ערד,— די אייגענע פיס וועלען דיך באלד אראבשלעפען צוריק צו דער מוטער-ערד!

אלישע: (בייז) אונזין; מיט די פיס שפרינגט אין דער הויך נאר א פערד; א מענש הויבט זיך אויף די פליגלען פון זיינע געדאנקען ביז די וואלקענס...

טוביה: אין בלייבט זיצען מיט'ן בעל מחילה אויף דער ערד (אלישע לאזט שטארק) און איך וועל מיר דערוויילע נעהמען און בעגיסען די בלומען, זיי ווילען נעבאך א טרונק. (נעהמט א כלי און וואסער פון פאנטאן).

שמעון: ברודער אלישע בן אביה, איך בין געקומען צו דיר אינ'ם נאמען פון אונזער פאטער אין הימעל... ער אליין האט מיך געשיקט.

אלישע: זעהר א וויטע שליחות... איך האב מורא, איך וועל דיך דארפען שיקען צוריק צו איהם...

שמעון: מיר האבען געהערט, דו קריטיקירסט די אידען פונ'ם אלטען געזעץ...

אלישע: פערקעהרט, איך קריטיקיר די אלטע געזעץ פונ'ם אידען.

שמעון: אלישע בן אביה, דו שטעהסט שוין אויפ'ן וועג פון ערלעזונג... איך וויים, דו ווילסט זיי פערלאזען... און געהן מיט'ן וועג פון ערלעזונג.

אלישע: ניין! איך וויל בלייבען מיט זיי. איך זאל זיי וועלען פערלאזען, וואלטען מיך זייערע פעהלערען און חסרונות ניט געקרענקט... ברודער, דער איינציגער וועג פון ערלעזונג, איז דער וועג פון פערשטאנד...

שמעון: זיי זענען יעצט פערזאלטעט און פערהאסט. עס איז איין אונגליקליכעס פאלק...

אלישע: ברודער, ווער עס פערלאזט זיין פאלק, ווייל עס איז אונגליקליך, דער איז א פעררעטהער און א פיגלינג!

שמעון: איך זעה, גאט האט נאך ניט געעפענט דיין הארץ... איך גיעב דיר איבער צו מיין פאטער אין הימעל. קום, ברודער אביוני.

אביוני: געזעגענט זענען די ארימע, צו זיי געהערט גאטעס קעניגרייך. (געהט).

אלישע: בלייבט... ביי מיר איז היינט א פעסט, ווי אמאל ביים גריעכישען דענקער עפיקור. יעדען 20-טען טאג אין חודש פערזאמלען זיך מיינע פריינדע, מיר טרינקען ויין, לעזען פאעזי און געניסען פרייד און פערגניגען...

אביוני: אזא פעסט האב איך יעדען טאג אין יאהר. איך זיץ אין גאטס גארטען, טרינק רוישענדע קאלטע וואסער פון א קוואל און הער די זיסע שירים פון די ליעבע פויגעלעך. זעהסט? (נעהמט ארויס פון בוזעם א הילצערנע פייפעלע און שפיעלט אזוי ווי א פויגעלע טרעלערט).

שמעון: ברודער, הער אויף! פערגניגען איז פונ'ם טייוועל, שמערץ און ליידען זענען פון גאט צו לייטערען אונזערע זעלען... (טוביה הערט אויף שפיעלען).

אלישע: ניין! וואס מעהר פרייד און וואס ווייניגער שמערצען

דאַרף דער מענש! געניסען איז אַ טוגענד, נאָר דאָס געניסען דאַרף זיין ריין ווי די טוגענד אַליין. (אַ גערויש): אַהאַ! אימיצער קומט שוין (מאיר קומט) מיין יונגער פריינד, דער גרויסער אידישער געלערנטער רבי מאיר...

מ א י ר: שלום עליכם, רבי ומורי. (דריקט זיין האנד, בייגט זיך פון דער וויטען צו די פרעמדע).

א ל י ש ע: דו זעהסט דעם אַלטען? זיין בעטלער־זאַק איז לעדיר, זיין קאָפּ אָבער איז פול מיט געדאַנקען.

ט ו ב י ה: אַ לעהדיגער זאַק און אַ פולער קאָפּ — דאָס זענען די איינציגע זאַכען אין דער וועלט, וואָס קיינער וועט דיר ניט מקנא זיין. (אלישע און מאיר לאַכען).

מ א י ר: (אַפּאַרט) דאַכט זיך אַזוי שטאָלץ, אין דער ווירקליכקייט אָבער איז ער גוט צו יעדען איינעם.

ש מ ע ו ן: פאָטער אין הימעל, איך פערבלייב דאָ מיט דער האָפנונג צו לאָזען הערען דיין הייליג וואָרט צווישען זינדיגע בעלי תאוות.

מ א י ר: רבי, בעפאָר די געסט וועלען קומען וויל איך וואָס פון איך לערנען. מיר האָבען היינט בשום אופן ניט געקענט דערמאָנען זיך, ווי אַזוי ר׳ עקיבא האָט געלערנט דעם פּשט פון פּסוק „גם זה לעומת זה ברא אלהים... איינס געגען דאָס אַנדערע האָט גאָט בעשאַפען... ווי האָט עס ר׳ עקיבא ערקלערט?

א ל י ש ע: ר׳ עקיבא האָט ניט געקענט ערקלעהרען, ער האָט ניט געהאַט קיין קאָפּ פון אַ דענקער... ער האָט שפּעט אָנגעפאַנגען צו לערנען.

מ א י ר: רבי, ער האָט אָבער ליעב געהאַט דאָס אידישע פאָלק מיט'ן גאַנצען האַרצען.

א ל י ש ע: ליעבע פון אַ בעגרענצטען מענשען שטערט מעהר ווי זי העלפט. ווען מען לערנט איין אַלטען איז גראַדע ווי מען שרייבט אויף אַלטע צוריבענע פּאַפּיער... ביי אַ יונגען תלמיד געהט עס אַריין אין זיין בלוט: דברי תורה נבלעו בדמיו. נאָך עקיבא'ס בעגריף איז גאָט אַ חנוני, אַ קרעמער וועלכער זיצט ביי זיך אין קלייטעל, שרייבט אין פנקס אונזערע חובות און צאָהלט מיט'ן גראָשען זיינע ליבלינגע... זה לעומת זה, מיינט ער: גאָט האָט בעצאָהלט איוב'ן פיר זיינע צרות און קרעץ מיט געלד און רייכטהום. פע! דאָס איז זעהר קליינליך.

ט ו ב י ה: עס איז בעסער, ווען גאָט גיט דיר גאָר ניט און האָט ניט וואָס ביי דיר צו צונעהמען!

מ א י ר: און ווי פערשטעהט איהר, רבי,״ דעם געדאַנק פון את זה לעומת זה?

א ל י ש ע: עס איז אַ פראַגע: את זה לעומת זה ברא אלהים? האָט

גאָט געקענט בעשאַפען זאַכען וואָס זײַנען אַ היפּך, אַ געגען, אַ ווידערשפּרוך אײנע צו די אַנדערע? אויב ער האָט בעשאַפען גוטהײט, נאָך וואָס האָט ער אויך בעשאַפען שלעכטהײט? ווי קען זײַן דער בורא פון גערעכטיגקײט זאָל מאַכען אויך די אונגערעכטיגקײט?

שמעון: (ערשראָקען) גאָט אין הימעל, גוטער פאָטער, בעשטראָף איהם ניט באַלד פיר זײַנע שרעקליכע רײד! גיעב איהם צײַט תשובה טהון! בעשטראָף איהם ניט באַלד!

אלישע: שרעק דיך ניט, קינד, ער וועט מיך ניט בעשטראָפען און דיך ניט בעלאָהנען. מענשען בעשטראָפען און בעלאָהנען זיך אַלײן. (אַ גערויש, פיעלע שטימען, עס ווערט זעהר פרעהליך). אָה, מײנע פרײַנדע קומען! מײַנע פרײַנדע! ווײַבער, די געסט זענען דאָ! (אבנימוס הגרדי, קוועזיטאָר, עטליכע רוימער קומען. אַלע פיהרען אַ לוסטיגען געשפּרעך). וואָס מאַכט אבנימוס הגרדי, דער גריעך וואָס שטודירט פּלאַטאָ און ליעבט די אידען מעהר ווי זײ ליעבען זיך אַלײן. מאיר, נאָך אַזאַ שטילען, גוטען און איבערגעבענעם פרײַנד איז שווער צו געפינען. (דריקט זײַן האַנד.) וואָס מאַכט דעם דעספּאָט הדריאַן׳ס קוועזיטאָר, וועלכער קומט אהער אַלס פרײַנד און דענקער און ניט אַלס צינזען־מאָהנער און חטאים־זוכער? (דריקט זײַן האַנד).

קוועזיטאָר: פרײַנד אלישע, איך קען דאָ הײַנט, לײַדער, לאַנג ניט פערבלײַבען.

אלישע: דאָס וועלען מיר זעהן. (צו מאיר׳ן מיט התלהבות) זײ זענען אַלע אָדער סטאָיקער, אָדער עפּיקורעער, — זײ זענען דענקער און ווער עס דענקט, איז מײַן פרײַנד. (אַלע גריסען זיך מיט מאיר׳ן. דערווײַלע האָבען די פרויען — בתבורית, נעמי און מרימי געבראַכט אַמפאָרען מיט וויין און בעכער, געבעקס, ברענענדע ליכט, וועלכע גיבען אַ שעהנעם גערוך. אַלע זעצען זיך אַרום פאָנטאַן אין גרופּען. מען גיסט אָן אַלע בעכער.) וויין פיר אַלע! (מען דערלאַנגט וויין יעדען).

שמעון: וויין און פרויען פיהרען דעם מענשען אין שאול תחתיה... אָה, ברידער, עס איז בעסער דער האַלז זאָל פערלענגט ווערען מיט אַ מכה בעפאָר מען טרינקט, און די אויגען זאָלען אויסגעריסען ווערען בעפאָר מען קוקט אויף אַ פרוי!

אלישע: הײסט עס, וויין און פרויען זענען איבעריגע זאַכען? ע! (צײַגט אויפ׳ן הימעל) אויב ער איז אַ קלוגער גערטנער, וועט ער ניט פלאַנצען אין זײַן גאָרטען וואָס מען דאַרף ניט. פרײַנדע, דיעזע מײַנע אונבעקאַנטע אורחים זענען מערקווירדיגע מענשען; אײנער איז אין גאַנצען אין הימעל, דער אַנדערער איז אין גאַנצען אויף דער ערד.

אַבנימוס: אַלטער, דו בּיזט דאָך קלוג גענוג צו טרינקען אַ בּעכער ווײַן?

טוביה: איך טרינק נאָר דאַן ווען עס איז בּײַ מיר טרוקען אין האַלז...

בתבורית: ער שטאָפּט אין יערען... אַז דער בּעטלער וועט ניט טרינקען בּין איך אונגליקליך!

אלישע: צו וואָס לעבּען מענשען, וועלכע ווילען ניט געניסען פון דער פרייד? וויוואַט!

קוועזיטאָר: ליעבּער פרײַנד, גענוס און פרייד זענען נאָר שוואַכע הײַטען. די הויפּטזאַכע, דער מענש זאָל מיט זײַן פערשטאַנד אונטערדריקען די שרעקליכסטע געפיהלען פון ווײַטאָג און שמערצען.

אַבנימוס: אַה! דער סטאָיקער מיט'ן עפּיקורעער וועלען שוין אָנפאַנגען אַ בּלוטיגען קריעג. וויוואַט! (אַלע מענער טרינקען און רעדען צווישען זיך).

נעמי: זעה, מרימי, איז דער שטאָלצער רוימער ניט גרויס און שטאַרק ווי איינער פון זײַערע מאַרמאָרנע געטער?

מרימי: אַ גרויסע זאַך איז אַ שטײַנערנער גאָט!

אלישע: (צו זײַן פרוי, גליקליך) גוטע, עהרליבּע קערלען, אַ יאָ? דענקענדע מענשען; עס איז פערגניגען; גיעב אונז נאָך ווײַן. ווער אויך פרעהליך, קינד!

בתבורית: טרינקען זאָלען זיי שוין צום לעצטען מאָל. דענקענדע מענשען! (זי און מרימי אָב.)

קוועזיטאָר: (שטיל צו נעמי) בּיזט אַזוי שעהן געקליידעט, קיינער וועט ניט גלויבּען, אַז דו בּיזט אַ אידישע מעדכען.

נעמי: (ענטציקט) טאַקע? צה, דו זאָגסט עס נאָר אַזוי.

קוועזיטאָר: איך מיין עס... (נאָך שטילער) ליעבּע נעמי, ווען?...

נעמי: ווען דו וועסט בּעפעהלען!

קוועזיטאָר: אַלזאָ, זײַ פאָרבּערײַטעט... (לויט) פרײַנד אלישע, דײַן שעהנע טאָכטער דענקט ווי אַ וואַהרע רוימערין (שטיל צו איינעם פון די רוימער) אַם ווענינגסטען ווען איך וועל קומען פון יודעאָ צוריק קיין רוים, וועל איך האָבּען מיט וואָס בּערימען זיך...

אַבנימוס: איך מיין, עס איז בּעסער אַ יודין זאָל דענקען ווי אַ יודין. פרײַנד רבּי אלישע בּן אבויה, מען דאַרף ניט פערליערען קיין צײַט אומזיסט.

אלישע: יאָ, יאָ! בּאַלד וועלען מיר אָנפאַנגען דאָס צווייטע נעזאַנג פון האָמערס איליאַדאַ. אָה, גרויסער האָמער, איך פערגעטער דיך... (נעהמט אַ בּוך).

שמעון: פאָטער אין הימעל, אַ מענשען פערגעסערט ער!

אלישע: קינד, בעסער אַ מענש פערגעסערין, איידער אַ גאָט פערמענשלען! אַלזאָ מיר פאַנגען אָן. פאַרבערייטעט זיך צו לעזען. (בתבורית און מרימי ברענגען נאָך וויין).

קוועזיטאָר: מיין פריינד אלישע, ענטשולדיג, איך קען דאָ לאַנג ניט פערבלייבען. (פיהרט איהם אָן אַ זייט). אַ בריעף איז ערהאַלטען געוואָרען פונ׳ם פראָקוראַטאָר רופיוס: איך זאָל איהם באַלד שיקען געלד. דו ביזט אַ רייכער מאַן און דו מוזט מיר אויף אַ קורצער צייט לייהען 10 טויזענד גאָלד-שטיקער.

אלישע: מען מיינט אַז איך בין זעהר רייך, ווייל מיין האַנד איז פריי. רוימער! די סומע וואָס דו בעטסט איז ביינאה אַלעס וואָס איך פערמאָג... אין אונזערע אונרוהיגע צייטען דאַרף מען זעהר פאָרזיכטיג זיין... פערגעס ניט, איך האָב איין קינד... ניט דו, ניט איהר מוטער, זאָגאַר זי אַליין ווייסט ניט, ווי טהייער זי איז מיר... פריינד, פערשטעה מיך, איין קינד...

קוועזיטאָר: דו קריעגסט דיין געלד אין גיכען צוריק. דערויף גיעב איך דיר דאָס ערהרעוואָרט פון אַ פאַטריציער, פון אַ נאָבעלמאַן און דענקער...

אלישע: איך ווייס ניט, אויב איך קען עס דיר פערשפרעכען.

קוועזיטאָר: איך מוז דיר זאָגען די וואַרהייט! העלפסט דו מיר יעצט, וועל איך דיר דאָס געלד אומקעהרען ווען די אָרימע און מיטעל-לאָזע יודען וועלען ביסלעכווייז אָהן נויט און צוואַנג איינצאָהלען זייערע ציגזען; אויב אָבער ניט—וועל איך ליידער זיין געצוואונגען, געגען מיין ווילען, זאַמלען דאָס געלד ביי די אידען דורך געוואַלד, גרויזאַמקייט און פיליילכט גאָר דורך בלוט-פערגיסונג... מיר מוזען טהון וואָס מען הייסט אונז...

אלישע: דאַרפסט דאָס געלד באַלד?

קוועזיטאָר: יאָ, מיין פריינד, אויב עס איז מעגליך...

אלישע: איין אויגענבליק. (געהט צו זיין פרוי, שטיל) בתבורית, זיי אַזוי גוט, גיעב מיר דעם שליסעל פון אייזערנעם קאַסטען.

בתבורית: וואָס? ווער איז מיר! ווענינ וואָס די גוים צאַפּען ביסלעכווייז אונזער בלוט, זויפען אונזער וויין און פרעסען אונזער ברויט...

אלישע: שש... קינד... איך וועל דיר שפעטער אַלעס ערקלערען...

בתבורית: גזלן, רוצח, ווילסט אונז בערויבען, בע׳גזלן׳ען, נעהמסט צו ביי מיר און גיסט אָב דעם גוי-חזיר, דעם רוימער!...

אלישע: (ענערגיש) שש! דער רוימער איז פריהער פון אַלעס אַ מענש, ער איז אַ דענקער און די הויפטזאַכע, ער איז מיין פריינד, איך

זאל נים האבען קיין צוטרוי צו מיין פריינד, דארף איך אליין צו זיך קיין צוטרוי האבען. גיכער, עס איז נים שעהן ער זאל ווארטען! (זי נים איהם דעם שליסעל. אלישע געהט. דער קוועזיטאר שיקט נאך איהם צווי רוימער. אליין געהט ער צו נעמי'ן.)

בתבורית: (צו רבי מאיר'ן ווייזענדיג): זעהט, וואס ער, דער בשוגעגער טהוט מיט אונז?

מאיר: שש! מען טאר נים מבזה זיין אזא מאן ווי רבי אלישע בן אבויה! מאנכעס מאל קענען מיר נים פערשטעהן, וואס א גרויסער מענש טהוט. (ער בערוהיגט זי.)

נעמי: (נאאיוו) יא, אנטאניוס, די יודען זאלען מיך פאלגען .. וואלטען זיי אלע געטהון ווי איך. נאך וואס דארף מען זיין אבגעטהיילט, אבגעזונדערט און פערהאסט?... איז דען נים בעסער קליידען זיך ווי די רוימער און אויפפיהרען זיך ווי זיי? וואס איז דער אונטערשייד יוד אדער רוימער? ווי זאגט דער פאטער? מיר זענען אלע מענשען. נים וואהר?

קוועזיטאר: יא, מיין געליעבטע, מיין שעהנע יודישע רוימערין. (רעדען שטיל.)

שמעון: (שטעהט אויף) זינדיגע, שטערבליכע מענשען! ווילט איהר הערען וואס גאט, אונזער פאטער אין הימעל, זאגט אצונד צו איך?... (אלע: הערט! הערט! א געלעכטער).

טוביה: ברודער שמעון, רעד נים צו דער וואנד, רעד נים צו א טויטען און רעד נים צו א פרוי, ווען זי מאכט לאדקעס... (געלעכטער. אלישע קומט, נאך איהם טראגען די רוימער א גרויסען לעדערנעם זאק, זיי געהען אב).

קוועזיטאר: דאנקע, פריינד אלישע! פריינדע! עס טהוט מיר זעהר לייד צו פערלאזען אזא געזעלשאפט, אבער איך מוז געהן. מיר מוזען טהון וואס מען הייסט אונז. בלייבט אין פריעדען. (ראש אב.)

אבנימוס: מיין טייערער גוטער פריינד אלישע, וואס איז עס היינט מיט דיר?

אלישע: שוין... מיר קעהרען זיך באלד אום צוריק צו אונזער בעליעבטען האמער: (לעזט.)

„ווי שאארען פון זוממענדע ביהנען, וועלכע פליהען אין רייהען געריכטע צו די בליהענדע בלומען פון פריהלינג מיט א שטורמישע פרייד און געזומעל”... (דער ראש הישיבה מיט עטליכע אלטע תלמידי חכמים קומען.)

תבורית: אהא! זיי זענען געקומען! דו וועסט זעהען, מיר זענען

יורען! מיין ניט, אז עס איז נאר ניטא קיין דין ודיין בישראל! מען וועט זיך נעהמען צו דיר!...

אלישע: אָה, וועלכע אונערווארטעטע געסט.

נעמי: (צו אבנימוס) קומט... אז יודען קומען, וועט מען געווים, אָדער וויינען, אָדער זאָגען מוסר. (זי און אבנימוס דערווייטער'ן זיך אין גאָרטען.)

ראש הישיבה: אויך דו, ר' מאיר, ביסט דאָ ביי איהם?

מאיר: רבי, איך לערען דאָ... ווי זאָגט מען! איך עס נאָר דאָס איינעווענינגסטע פונ'ם מילגרוים, די שאָלעכץ וואַרף איך אוועק.

ראש הישיבה: און דו ר' אלישע בן אבויה לעזט ספרים חצונים, גוישע ביכער? האָ?... ר' עקיבא האָט געזאָגט: ווער עס לעזט ספרים חצונים, האָט ניט קיין חלק אין עולם־הבא!

אלישע: ווען עקיבא זאָל קענען לעזען און פערשטעהן די ספרים חצונים, וואָלט ער ניט געזאָגט אזא נאַרישקייט.

מאיר: (שטיל צו אלישע) רבי, איהר זייט א בריה צו מאַכען זיך שונאים, דערפאַר דערצעהלט מען פון אייך גאָט ווייס וואָס. נאָך וואָס וואָלט איהר אייך מיט אלעמען פערקריגען?

אלישע: קינד, אז מען זאָגט דעם אמת, מוז מען זיך מאַכען שונאים.

ראש הישיבה: (וועלכער האָט דערווייל בעמערקט די סטאַטוע) רחמנא יצילני! וואָס איז דאָס? אנ'אָבגאָט ביי א יודען אין הויז!

מאיר: ניין, רבי, עס איז נאָר פון שעהנהייט וועגען. קיינער חלילה, רעכענט עס ניט פאַר א הייליגטהום... (דער קוועזיטאָר גנב'עט זיך אריין אונטער א בוים און הערט זיך צו).

ראש הישיבה: ר' אלישע, ניט נאָר פרעמדע,—דיין אייגען ווייב בעקלאָגט זיך אויף דיר...

אלישע: מיין ווייב?!... (ערשטוינט.)

בתבורית: איך האָב דען איין אנדערע ברירה? א גאַל מוז דאָך אמאָל פלאַצען!...

ראש הישיבה: ר' אלישע, שעהמסט זיך ניט צו מאַכען דאָ שמחות, וועהרענד די בלוט־דורשטיגע רוימער ערלויבען אונז ניט צו פייערען אונזערע הייליגע יום טובים, צו היטען אונזער שבת קודש, צו מאַכען חתונות נאָכ'ן אידישען מנהג, צו מל'ן אונזערע קינדער? די ניעדערטרעכטיגע רוימער ערלויבען ניט, אונזערע כלות זאָלען זיך בעפוצען מיט בלומען און דו זיצסט דאָ צווישען פאַלמען און בלומען און טרינקסט וויין.

אלישע: מיט וויינען און זיפצען קען מען דעם צווייטען זעהר וועניג העלפען.

קוועזיטאָר: (אפּארט) געמיינע יודען, איהר וועט שוין האָבען אייער שטראָף.

ראש הישיבה: וואָס דאַרף דער יוד די גוישע חכמות? איז ווענינ דאָ צו לערנען אין דער תורה הקדושה?

אלישע: זעהסט? דער בעכער מיט ווין קעהרט זיך ניט אום, ווייל דער פונדאַמענט איז שווערער פונ'ם ווין מיט'ן בעכער. איהר אָבער גיסט אין אייער בעכער צופיעל דינים, הלכות, מצוות, סיגים, מנהגים... און דער פונדאַמענט איז צו גרינג. (ציינט אויף שמעון'ן מיט טוביה'ן) דאָס האָט זיך שוין פון יודישען בעכער העראויסגעגאָסען.

ראש הישיבה: וואס־זשע, דו בעלאַנגסט חלילה צו זיי, צו די מינים צו די מאמינים אין ישו־הנוצרי?...

אלישע: גלויבען איז יעדען מענשענס פּריוואַט זאַכע, איך דאַרף קיינעם ניט אָבגעבען קיין חשבון, וואָס איך גלויב און ווי איך גלויב.

מאיר: (צום ראש הישיבה) רבי, פערגעסט ניט, ער איז א גרויסער געלעהרענטער און דערפאַר אַליין קומט איהם מעהר כבוד פון אנ'אנדערן.

ראש הישיבה: אלישע, דיין אייגען ווייב זאָגט: דו ביזט מעהר איבערגעגעבען צו די טרייפענע געמיינע רוימער, ווי צו דיינע ברידער די יודען...

קוועזיטאָר: (אפּארט) יודען, דאָס וועט אייך ניט געשענקט ווערען!

אלישע: (בעטראַכט זיין פרוי) מיין פרוי בעשולדיגט מיך? זי איז מיין קינדס מוטער און איך דאַרף איהרע רייד ניט אָבלייקענען.

ראש הישיבה: ר' אלישע בן אבויה, ווילסט דו דען גיין געגען דיין גאַנצען פאָלק ישראל?

אלישע: איך זאָל דאַרפען געהן געגען דער גאַנצער וועלט, וואָלט איך דאָך ניט אַראָבגעקעהרט פון מיין וועג!

ראש הישיבה: אַ, צו פערליערען א יודען איז א גרויסער ווייטאָג, ווער רעדט נאָך צו פערליערען אזא תלמיד חכם ווי אלישע בן אבויה... אין דער צייט ווען דאָס יודישע פאָלק איז אזוי צובראָכען און אונטערדריקט, דאַרף ביי אונז אַלע זיין איין געפיהל, איין געדאַנק, איין הארץ... בעדענק זיך, וואוהין וועט דיך דאָס אַלעס פיהרען? דו האָסט א פרוי, דו האָסט א קינד, דו האָסט ברידער... דו דאַרפסט געהערען צו זיי...

אלישע: יאָ, איך דאַרף געהערען צו זיי... קיינער אָבער דאַרף ניט געהערען צו מיר... אַלע האָבען צו מיר טענות, איך האָב צו קיינעם קיין טענות ניט... פיעלע בעשולדיגען מיך, איך מאַך קיינעם ניט שולדיג...

ראש הישיבה: אלישע בן אבויה, מיר זענען דיך געקומען [illegible]רגען: ווילסט דו זיין א יוד ווי אַלע יודען? וואָס פאַר אנ'ענטפער

ביסט דו אונז? (פויזע, קיין ענטפער. פלוצלונג א געטומעל, א פרויען שטימע, פילע מענער הוקען און שרייען און פייפען. בעאטא א טויט ערשראקענע, לויפט אריין; זי טראגט זעהר שעהנע רוימישע קליידער, וועלכע זענען אין א אונארדנונג. נאך איהר לויפען אריין פילע יודישע יונגע לייט און רוימישע סאלדאטען. (נעמי און אבנימוס ערשיינען). (מריטי לויפט ארויס פון הויז אנ'ערשראקענע).

בעאטא: (קוים וואס זי אטהעמט) גוטע מענשען, רעטעט מיך... דיזע ווילדע אונמענשען ווילען מיר שלעכטס טהון... זיי געהן אהער! זיי געהן אהער!...

אלישע: ווער וועט וואגען דיר שלעכטעס טהון דא ביי מיר? זעץ דיך, קינד, און בערוהיג דיך.

בעאטא: גוטער מענש, דו קענסט מיך ניט... דו ווייסט ניט ווער איך בין.

אלישע: ווער עס איז דא, איז מיין פריינד און מיין גאסט. (ער ברענגט איהר אביסעל וויין אין א בעכער).

בתבורית: נו, יא, אזא פרוי איז ביי איהם אויך א גאסט און א פריינד...

טוביה: שוועסטערל, מען דארף ניט רייצען די הינד אויף א פערבלאנזעטע שאף.

נעמי: א יא, עס איז א שאנדע צו קוקען אויף איהר!...

שמעון: געפאלענע פרוי, ווארום קעהרסט דו זיך ניט אום צו דיין גוטען פאטער אין הימעל? ער פערגיעבט יעדען מענשען זיינע זינד.

איין גאסט: זי האט א שעהנעם קערפער... חע! חע!

ראש הישיבה: א מאל פלעגט מען אזעלכע זינדיגע פרויען פער־ברענען אויפ'ן פייער און היינט איז מען זיי מכנים אורח! אי, גאטעניו פאטער!

אלישע: קינד, פאל ביי זיך ניט אראב. די נאטור האט בעשאפען די פרוי צו זיין מוטער, שוועסטער, און געליעבטע. קיין געפאלענע פרוי האט די מוטער־נאטור ניט בעשאפען... מענשען ווערען פריהער אהן אלע מיטלען, דו זאלסט פאלען און רופט דיך נאכדעם מיט פעראכטונג געפאלענע... ביי מיר ביזט דו גלייך מיט זיי אלע דא!

נעמי: דו הערסט, מוטער, ער פערגלייכט זי צו מיר!

בתבורית: ער ווייסט דען, וואס ער רעדט?...

בעאטא: (בעטראכט איהם מיט א געפיהל פון פערגעטערונג) דו ביסט עס דער גרויסער אלישע בן אבויה? דו ביסט ניט אזא מענש ווי אלע; דו ביזט אנ'דערער...

ראש הישיבה: אה, אלישע, איך בין דיך געקומען פרעגען,

נאָך וואָס זאָלסט דו זײַן, ווי זי זאָגט, אײן אַנדערער, אַנ'איש אחר, ווען דו קענסט זײַן אײן אב ושופט בישראל! און צוליעב וואָס? צוליעב נאַרישקייטען, צוליעב ספרים חצונים, צוליעב אונזיניגע גוי'שע ביכלעך, צוליעב נידריגע תאוות!

אלישע: (גיט אויף איהם א קוק, צוקט מיט די אַקסלען, רייסט אוים אַ בלום, גיעט בעאטא'ן.) אָרעמעס, אונגליקליכעס קינד! איהם קיין ענטפער קען איך ניט געבען, דיר, אַם וויינינגסטען, קען איך געבען אַ בלום...

בעאטא: אָה, גרויסער מענש! (זי טראָגט צו די בלום צו איהרע ליפען.) (דער ראש הישיבה און תלמידי חכמים געהן בײַז פאָרט. בתבורית פערבּרעכט איהרע הענד אין פערצווייפלונג. נעמי ווייזט מרימי'ן ווי שעהן בעאטא'ס קלייד איז. שמעון בעט נאָט. טוביה, א גליקליכער, צייגט אבנימוס'ן, וואָס פאַר א גוטער מענש אלישע איז.

(פאָר האַנג פאַלט לאַנגזאַם)

צווייטער אקט.

(א גרויסער פלאץ נעבען א געדיכטען וואלד. עס ליעגען פיעל אבגע־האקטע ביימער און געזעגטע קלעצער. דער ראש הישיבה, די אלע תלמידי חכמים און פיעלע יודען ארבייטען. אייניגע זעגען האלץ, אנדערע טראגען די אבגעזעגטע שטיקער. ביי יעדע זעג האלטען זיך 4 מענשען. א ליידיגען שטיק האלץ טראגען 5—6 יודען. פון דער ווייטען שטעהען רוימישע סאלדאטען מיט שפיזען און שווערדען. די יודען זינגען „על נהרות בבל“ פיעלע פון זיי וויינען.)

ראש הישיבה: אי! זכור ד׳ לבני אדום (צייגט אויף די רוימער) את יום ירושלים... פערגעס ניט, גאטעניו, וואס זיי האבען געטהון צו דיין הייליגע שטאדט! אנשטאט צו זינגען שירי ציון, זינגען מיר שבת על נהרות בבל! שבת קודש איז היינט, פאטער און דיינע קינדער זענען געצוואונגען היינט צו ארבייטען, דיין תורה איז פערשטערט, דיין בית־המקדש איז חרוב, דיין שטאדט ירושלים איז אין גוי׳שע הענד. דאס אונ־שולדיג בלוט פון דיין פאלק ווערט פערגאסען ווי וואסער, און קיין הילפע, קיין טרייסט, קיין האפנונג איז נישטא. עד מתי, אבי? ביז וואנען נאך, טאטעניו פאטער אין הימעל? ווי לאנג נאך? (וויינט. זיי הויבען אן ווידער זינגען על נהרות בבל.) (קוועסטאר קומט מיט צוויי סאלדאטען.)

איין יוד: אי, דער בלוטיגער געהט, ווי איהר זעהט מיך א בענטשען אויף דער וועלט!

קוועזיטאר: (צו די רוימער) ערלויבט זיי ניט רעדען, ערלויבט זיי ניט זינגען. דער יוד דארף ניט זינגען! פון ליעדער ערוועקט זיך דער רעוואלוציאנערער גייסט... שווייגען דארפען זיי און ארבייטען געצוואונ־גענע ארבייט!

ראש הישיבה: ארבייט, קינדער, גאט זעהט אז מיר מוזען מחלל שבת זיין און וועט אונז חלילה ניט שטראפען דערפאר. (אלע ארבייטען.)

קוועזיטאר: אהא אלטער יהודי, דיר איז שווער צו ארבייטען? איך האב אייך געהייסען צווינגען ארבייטען דעם שבת ווייל איהר פער־פאלגט יעדען, וואס איז א פריינד צו די רוימער... אונזער פריינד אלישע בן אבויה זאגט, אז שבת ארבייטען איז ניט קיין פערברעכען... איהם צוליעב ארבייטעט איהר היינט.

ראש הישיבה: אלישע בן אבויה? אָה גאָט, ניט אומזיסט האָט איינער פון דיינע נביאים געזאָגט: מהרסיך ומחריביך ממך יצאו... די צושטערער און פערדערבער פון יודישען פאָלק זענען יודען...

קוועזיטאָר: איהר מיינט, איך ווייס ניט, וואָרום א גאנצער קהל יודען טראָגען איין שטיקעל האָלץ? דאָס איז א יודישער שפּיצעל אָב־צונאַרען די רוימער. איהר ווילט אייך מאַכען די אַרבייט אַזוי גרינג, אַז אייער גאָט זאָל זעהען אז איהר אַרבייט דאָך ניט אום שבת... אייערע רבּיים לערנען אייך דאָס צו טהון. מיר ווייסען אַלעס.

ראש הישיבה: (שטיל) רבונו דעלמא, ווי אַזוי קען א גוי וויסען פון דעם סוד?

קוועזיטאָר: ווען די רוימער האָבען אַזעלכע איבערגעגעבענע פריינד ווי אלישע בן אבויה, איז זיי ניט שווער צו וויסען, ווי אַזוי איהר ווילט אַרומגעהן די געזעצע און די בעפעהלע פון אונזער אימפּעראַטאָר האַדריאַן... פון יודען ערפאַהרען מיר די יודישע געהיימניסע!

ראש הישיבה: גאָט אין הימעל, אלישע איז ניט נאָר א כופר בעיקר, ער איז א מסור אויך!...

קוועזיטאָר: ע! נאָר צוויי יודען זאָלען שטיין ביי א זייג און נאָר איין יוד זאָל טראָגען יעדען שטיק האָלץ!

איין יוד: האַר אוים, ווען משיח וועט קומען, וועלען די גוים אַר־בייטען מיט די זייטען. ווי איהר זעהט מיר א מענשען אויף דער וועלט.

קוועזיטאָר: איהר ווילט אונז אָבנאַרען? מיר וועלען זיך ניט בע־רוהיגען, ביז מיר וועלען ניט אויסמעקען דעם האַרטנעקיגען יודען פון דער וועלט!

ראש הישיבה: רוימער! פילע האָבען געוואָלט די יודען אויס־מעקען און וואו זענען זיי? וואו זענען די מצריים, וועלכע האָבען די יודען פערקנעכט? וואו זענען פלשתים, וועלכע האָבען די יודען פער־פאָלגט? וואו איז בבל, וואָס האָט די יודען אונטערדריקט? די מעכטיגע פעלקער וועלכע האָבען פערפאָלגט די שוואַכע יודען זענען פערשוואונדען פון דער ערד און ישראל לעבט. אויך רוים וועט פאַלען, אָבער ציון וועט ניע חרוב ווערען!

קוועזיטאָר: אַלטער נאַר, דיין ציון ליעגט אין רואינען.

ראש הישיבה: רוימער, מען קען ציון ניט חרוב מאַכען! ווי קענסט דו חרוב מאַכען א שטאָדט, וועלכע איז ניט געבויט אין דרויסען, נאָר וועלכע שטעהט פעסט און וועט עוויג שטעהן אין די הערצער און אין די געדאַנקען פונ'ם גאַנצען יודישען פאָלק?

קוועזיטאָר: (צו א סאָלדאַט) צייג דעם פרעכען יהודי, ווי מען

דארף ארבייטען און שווייגען! (א סאלדאט שלאגט איהם. אלע יודען: אי, טאטע פאטער אין הימעל! (קיוועזיטאר זעצט זיך אויף א שטיק האלץ. שמעון הנזיר און טוביה האביוני קומען מיעד פון א ווייטען וועג.) עי, וואס איז דאס פאר שפאציער-געהער—ווער זייט איהר?

טוביה: ווער? איך? איך בין קיינער ניט, דערפאר הער איך קיינעם ניט. איך צאהל קיינעם אין דער וועלט קיין צינזען, דערפאר צאהלט די גאנצע וועלט צינזען מיר ...

קיוועזיטאר: מיט וועמען רעדסט דו דאס? איך פרעג ווער זייט איהר און וואוהין געהט איהר?

שמעון: מיר זענען נייטעס קינדער.

קיוועזיטאר: גאט האט געמעגט האבען אביסעל מעהר אנשטענדיגע קינדער...

שמעון: און מיר טראגען איבער דער וועלט גאטעס ווארט.

קיוועזיטאר: נאך וואס זאלט איהר אייך אומשלעפען איבער דער וועלט מיט אזא נארישקייט? שטעלט אייך בעסער ארבייטען. יודען דארפען ארבייטען אום שבת... עי, נעהמט זיי צו דער ארבייט! (די סאלדאטען שטויסען זיי).

שמעון: מיר געהערען ניט צו זיי, מיר געהערען צו אונזער פאטער אין הימעל.

קיוועזיטאר: צום פאטער אין הימעל? זאל ער צוויי מאל אזוי פיעל אויסארבייטען!

טוביה: דו ווילסט, איך זאל שבת ארבייטען, וועל איך ארבייטען. ניט דער מענש איז געשאפען געווארען צוליעב דעם שבת, דער שבת איז געשאפען פאר'ן מענשען. דו ווילסט ניט היינט זאל מיין שבת זיין, וועט זיין מיין שבת ווען איך וועל פון דיר פטור ווערען. (ארבייטעט לוסטיג) ווען מיין זעעלע איז צופריעדען קען קיינער מיין שבת ניט צושטערען...

שמעון: רוימער, ווי שטארק און שטאלץ דו זאלסט ניט זיין, איך וועל דיך בעזיעגען מיט גאטעס ווארט...

קיוועזיטאר: עזעל! בעזיעגען בעזיעגט מען נאר מיט דעם! (שלאגט איהם מיט זיין פויסט, שמעון פאלט.)

שמעון: מעגסט שלאגען מיין גוף, מיין זעעלע קענסט דו ניט עררייכען... דיין רוימישע קעניגרייך איז גרויס—אלעס אבער וועט בעלאנגען צום נאזאריער... ביסלעכווייז און שטילערהייד נעהמען מיר איין די וועלט... מיר האבען אונזערע צווישען אייערע (סאלדאט שלאגט איהם.)

שמעון: שלאג ברודער, דאס הארט מיך זעהר ווענינ. מיר האבען ביידע איין פאטער אין הימעל...

טוביה: זוען עס וואָלט אָבער ניט געווען קיין אונזערע, זייערע, אייערע, מיינע, דיינע,—וואָלט דאָך ניט געדאַרפט זיין קיין איבערשלאָגער און קיין אונטערשלאָגער (ציינט פריהער אויפ'ן קוועזיטאָר, נאָכדעם אויפ'ן סאָלדאַט.)

קוועזיטאָר: ביז זון־אונטערגאַנג זאָלען זיי אַלע דאָ שווער און פלייסיג אַרבייטען.

איין יוד: אַרבייטען זאָל מיט דיר דער מלאך המות, רב״ע.

קוועזיטאָר: איך געה! (די סאָלדאַטען טרייבען אונטער אַלעמען פלייסיגער צו אַרבייטען. קוועזיטאָר געהט, אַנקעגען קומט אַבנימוס.)

אבנימוס: דאָ איז דאָס... אַנטאָניוס סעוועריוס, דיך זוך איך...

קוועזיטאָר: מיך פרייט זעהר צו זעהען איינעם פון מיינע געאַכטעטע פריינדע...

אַבנימוס: הער, מיין יונגער פריינד און גרויסער געלערטער—ר' מאיר איז געקומען צולויפען צו מיר זעהר אַ בעטריבטער. מען האָט, זאָגט ער, אַליין דעם אַלטען ראש הישיבה און פיעלע געאַכטעטע זקנים געטריבען אַרבייטען אים היילינגען יודישען טאָג שבת.

קוועזיטאָר: מיר מוזען טהון וואָס מען הייסט אונז.

אבנימוס: אָה, לאָזט זיי, אַם ווענינסטען, אַכטען די געזעצע פון זייער רעליגיאָן.

קוועזיטאָר: קיין רעליגיאָן אין דער וועלט איז ניט אַזוי שעדליך פאַר רוים, ווי די יודישע. זאָגט דען ניט דאָס זעלבע זאָגאַר אַזאַ יודישער געלערענטער ווי אלישע בן אבויה?

ראש הישיבה: אָה, אלישע, ווי שווער דו זינדיגסט געגען דיין פאָלק!

אבנימוס: איך האָב איהם פערשפּראָכען, באַלד דיך געפינען און בעטען דו זאָלסט זיי בעפרייען. זייט דאָך ניט אַזוי אונגערעכט צו זיי...

קוועזיטאָר: מיין פריינד, שטאַטס אינטערעסען שטעהען העכער פון דעם, וואָס מיר רעכענען גערעכט און אונגערעכט.

אבנימוס: וואָרום זאָלט איהר צו די יודען זיין גרויזאַמער, ווי צו אַנדערע פעלקער?

קוועזיטאָר: די יודען זענען די געפעהרליכסטע געגנער פון רעגיערונג— ניט נאָר זענען זיי אַליין שטענדיג אונצופריעדען, זיי פערגיפטען אויך אַנדערע מיט'ן גיפט פון אונצופריעדענהייט און פראָטעסט! די העכערע פּאָליטיק פאָדערט, מען זאָל דיעזע רעבעלישע נאַציאָנאַליטעט פערניכטען, אָדער, אַם ווענינסטען, אַזוי אונטערדריקען, אַז פון זייער פרייען גייסט זאָל גאָר נישט בלייבען.

אבנימוס: רוימער, דיעזע שוואַכע נאַציאָנאַליטעט האָט אַ גרויסע

מאַכט, וועלכע איהר וועט ניע בעזיעגען. לכו וחזרו על בתי־כנסיות ובתי־מדרשות שלהם, געה אונטערזוך זייערע צאָהלרייכע שוהלען, הייזער פון פערזאַמלונגען און פאָרשונג, אין דעם ליעגט זעהר גרויסע מאַכט (דער ראש הישיבה הויבט אויף אַ שווערען קלאָץ און פאַלט) זעה, דער עהרענס־ווירדיגער אַלטער מאַן פאַלט אונטער זיין לאַסט. אינ׳ם נאָמען פון אונזער פריינדשאַפט בעט איך דיך, בעפריי זיי פון דער אַרבייט.

טוביה: (העלפט דעם ראש הישיבה אויפשטעהן) אַלטער, דו האָסט אַ שטאַרקען קאָפּ און שוואַכע פיס... עס איז דערפאַר, ווייל דו דרשן׳סט אַ סך אין בית־המדרש, און געהסט אום וועניג אין פרייען פעלד. דאָס גאַנצע יודישע פאָלק האָט אַ שטאַרקען קאָפּ און שוואַכע פיס...

קוויעזיטאָר: אָה! וואָס טהוט מען ניט צוליעב פריינדשאַפט? יודען, איהר זייט פריי פון דער אַרבייט. (שטיל צו די רוימער) דעם צווייטען שבת זאָלען זיי צוויי מאָהל אַזוי פיעל אויסאַרבייטען. געהט! (סאָלדאַטען פאָרט). קום, אבנימוס הגרדי, דו געהסט? (ראש הישיבה גיט אַ צייכען אבנימוס׳ען, ער זאָל בלייבען).

אבנימוס: ענטשולדיג, דער גרייזע וויל מיר וואָס מיטטהיילען, איך מוז איהם אויסהערען...

קוויעזיטאָר: עס איז פראַקטישער צו האַלטען זיך פון די יודען וואָס ווייטער.

אבנימוס: ביזט דו דען ניט אַ פריינד צו אלישע בן אבויה?

קוויעזיטאָר: אַ יוד וואָס איז געגען יודען, איז דעם רוימערס פריינד.

אבנימוס: יאָ, מען זאָגט, אלישע וועט באַלד זאָגאַר דיין שוויגער־פאָטער ווערען.

ראש הישיבה: וועה איז מיר! ער געהט זיך מתחתן זיין מיט דעם בן אדום, מיט דעם צורר היהודים...

קוויעזיטאָר: אַ יוד מיין שוויגער־פאָטער? אבנימוס, איך בין רוימער און פאַטריציער! אויפס־וויעדערזעהען! (אָב).

ראש הישיבה: אבנימוס הגרדי, דו איבערצייגסט אונז אַז אויך צווישען די אומות העולם געפינען זיך צדיקים.

אבנימוס: אַלטער ראַבאַי, יעדעס פאָלק האָט גוטע און שלעכטע מענשען. (דער ראש הישיבה פיהרט איהם, זיי רעדען שטיל, נאָך זיי די זקנים און עטליכע יודען. זיי פערשווינדען אין וואַלד).

שמעון: און מיר וועלען געהן אין איינזאַמקייט, דאַנקען גאָט פיר דעם, וואָס ער טהוט אונז נאָר גוטעס, און נאָר גוטעס, ווארום ווען גאָט הייסט אונז שלאָגען און טהון געצוואונגענע אַרבייט, איז דאָס אויך נאָר ווייל ער וויל אונז גוטעס טהון. אָי, מיר האָבען אַ גוטען פאָטער

אין הימעל. (פערשווינדעט אויך אין וואלד. שפעטער גנב'ען זיך עטליכע מענשען א וועק אהין צו איהם.)

טוביה: (אלע זעצען זיך ארום איהם) ווייסט איהר, וואס מיר וועלען טהון? ברידערלעך, מיר וועלען שפיעלען א שיר צו דעם, ווער עס האט בעשאפען די גרויסע שעהנע וועלט. (נעהמט ארויס זיין פייפעלע).

איין יוד: אום שבת שפיעלען!

טוביה: ווען איך שפיעל ווערט ביי מיר שבת און ווען עס איז ביי מיר שבת — שפיעל איך. יא חברים'לעך מיינע, ווען איך שפיעל זעה איך מיין זיסע יוגענד און פיהל די גליקליכע צוקונפט... איך זעה גרינע פעלדער מיט ווייסע לעמעלעך, הער דעם געוויש פונ'ם גרינעם וואלד, און דאס געזאנג פון די פויגעלעך. (שפיעלט, אלע הערען אויפמערקזאם). הערט, קינדער, איך האב... דאס היימט, איך האב געגנישט, אבער מיין זאק האט פיינע וועלכע נים איך האב אבגעריסען געהענדיג דורכ'ן וואלד. ווער עס האט צייט, דעם לאדעט מיין זאק איין צו א גרויסען מאהל-צייט דארטען אונטען, לעבען קליינעם טייכעלע... (שטעהט אויף) ברידערלעך, האט איהר געזעהען אויף דער וועלט נאך אזא גביר אדיר ווי איך, טוביה אביוני? (געהט שפיעלענדיג. אלע נאך זיהם אב... מען הערט אין וואלד טוביה'ס שפיעלען. פויזע, א געוויש-אלישע'ס שטימע).

אלישע: עס שפריינט דער פערד מיט מונטערע טריט, דאס ווינטעל שטופט אינ'ם פרייען פעלד (אלישע קומט רייטענדיג אויף א פערד, ר' מאיר געהט לעבען איהם צופוס. שפעטער זעהט מען בעאטען, זי איז פערהילט אין א מאנטעל. זי האלט זיך פון דערווייטען.) שטעה! מאיר, דו דארפסט זיך אומקעהרען. מיר זענען פונקט א תחום שבת פון שטאדט.

מאיר: שוין א תחום? רבי הערענדיג דיך, האב איך גאר ניט בעמערקט דעם מהלך. ווי אזוי ווייסט דו, רבי, אז עס איז שוין א תחום?

אלישע: איך בין משער נאך די טריט פון מיין פערד. (שטייגט הערונטער) קער זיך אום, מאיר.

מאיר: אה, רבי, קער זיך אויך אום. קער זיך אויך אום... איך מיין, רבי'נו, קעהר זיך אום צוריק צו דיין פאלק און צו דיין גאט...

אלישע: חע! חע! קינד, איך האב געהערט א בת קול: שובו בנים חוץ מאלישע. קערט זיך אום מיינע קינדער אויסער אלישע... (לאכט) מיך דארף מען ניט, מיך דארף קיינער ניט, איך בין אנ'איבריגער... ווארט איין אויגענבליק, איך וועל צובינדען מיין פערד. (פיהרט דעם פערד צו א בוים).

מאיר: רבי, וואס טיינסט דו מיט'ן בת קול?...

אלישע: מאיר, געוויס גלויב איך ניט אז א בת קול קומט פון

הימעל — עס איז פשוט די שטימע פון פאָלק, איך זאָל זיך אומקערען, מוז איך ווערען אוים אלישע. וועל איך זיך אָבער אומקערען אַלס אלישע דאַן וועל איך זייער ליעבע און זייערע סימפּאַטיען זאָ ווי זאָ ניט געווינען, איך וועל זיך נאָר מאַכען צום נאַרען. מאיר, מען קען זיך ניט אומקערען און זיך אליין ניט ברענגען מיט זיך. חע! חע! איך קען ניט געהן צוריק אָהן אלישע'ן!

מאיר: אָה, רבי, מיט וועמען ביזט דו אויף דער גרויסער וועלט?

אלישע: קינד, איך בין אליין מיט זיך. נאָר אַ קלייענער מענשעלע האָט מורא פיר זיך אליין, און ער לויפט צום המון=עס...

מאיר: איז דען ניט אַ גרויסע זאַך צו געהן צוזאַמען מיט'ן פאָלק פאַר זייער אלגעמיינעם גליק?

אלישע: יאָ, קינד, עס איז אַגרויסע העלדענטהאַט צו געהן מיט'ן פאָלק פאַר'ן פאָלק. עס איז אָבער נאָך אַ גרעסערע העלדישקייט צו געהן געגען דאָס גאַנצע פאָלק, שטרעבענדיג דערמיט דאָס פאָלק גליקליך צו מאַכען.

מאיר: פאַר וואָס, רבי, איז דאָס אַ גרעסערע העלדישקייט?

אלישע: די וואָס געהען מיט'ן פאָלק זענען געליעבט און געאַכטעט ווען זיי טהוען זאָגאַר פּראַקטיש גאָר נישט אויף. די אָבער וואָס געהען געגען פאָלק, ווען זיי טהוען זאָגאַר פיעלעס אויף, זענען זיי דאָך געהאַסט און פעראַכטעט!... דו מיינסט, מיר איז גרינג צו געהן געגען אַלע? איך וויל אָבער דערמיט עפענען זייערע בלינדע אויגען. דו מיינסט, מיר טהוט ניט וועה דיים הארץ צו פערשעמען דאָס, וואָס ביי זיי איז הייליג? איך וויל אָבער דערמיט וועקען זייער פערשלאָפענעם געדאַנק. דו מיינסט, עס וואָלט מיר ניט געשמעקט מעהר פערגניגען צו פאָהרען שפּאַציערען ניט דוקא אום שבת? איך וויל אָבער דערמיט אָבלאָכען זייערע בעגריפע וועגען דעם וואָס מען טאָר און מען טאָר ניט! עס איז לייכט צו מאַכען זיך פריינדע מיט ויעם, וואָס דו זוכסט זכיות פאַר זיי, עהרליך איז אָבער דער, וואָס זאָגט דעם אמת, אָבוואָהל ער קויפט זיך פיינדע דערמיט. מאיר, קער זיך אום!

מאיר: בעסער מיר וועלען זיך שיידען, רבי, וויל איך דיך פרעגען, ווי=ושע קומט עס וואָס, ווי די חכמים זאָגען, מטטרון זוכט זכיות אויף יודען?

אלישע: מטטרון זאָל יעצט דאָ זיין, וואָלט איך איהם געזאָגט, אַז ער ווייסט ניט פון זיין חוית...

מאיר: אָה, רבי, מטטרון איז אַ מלאך פון דער גאָטהייט!

אלישע: אַ מלאך?! קינד, מלאכען קען מען נאָר אַ קערפּער,

דאָס וואָס עס איז ניט קערפּערליך, טהיילט זיך נישט. איז גאָט ניט קיין קערפּער—טהיילט ער זיך ניט. און עס איז ניטאָ קיין מטטרון'ס. איז ער יאָ אַ קערפּער, דאַן איז ער גאָר קיין גאָט ניט! (אבנימוס קומט).

מאיר: רבי, ווייטער גערן האָב איך מורא. לעבע וואָהל. (וויל געהן).

אלישע: לעבע וואָהל, מאיר

אבנימוס: ע', יונגער פריינד, דיך דאַרף איך. (קוקט ניט אויף אלישע'ן).

אלישע: און דיין אַלטען פריינד דאַרפסט דו גאָר ניט? ע', אבנימוס, וואָס זעהסט דו עפּעס אוים אַזוי, ווי בײַ דיר זאָלען זיין האַליג די ציין... חע! חע!

אבנימוס: (קערט זיך אָב פון איהם מיט פעראַכטונג) מאיר נהוראי, דער אַלטער און דיינע איבריגע פריינדע זענען בעפרייט פון דער אַרבייט. זיי האַלטען יעצט דאָרט אין וואַלד אַ וויכטיגען ראַטה און, איך גלויב, דיין געגענוואַרט דאָרט איז נויטווענדיג...

מאיר: אָה, מיינע אָרעמע אונגליקליכע ברידער. רבי, ווי קען יעצט אַ יוד געהן זיך בעזונדער מיט זיין וועג, ווען זיי זענען אַלע אַזוי נידערגעשלאָגען, ערניעדריגט און פערפאָלגט?... דאָרטען זענען זיי? איך געה שוין. לעבע וואָהל, אבנימוס. רבי, ווילסט אפשר שטייגען צוריק אויף דיין פערד? וועל איך מיך איינבויגען און דו וועסט שטעלען דיין פוס אויף מיין רוקען...

אלישע: ניין, קינד, איך דאַרף ניט קיין פרעמדען רוקען... ווער עס קען ניט אַליין אויפ'ן פערד הערויפשטייגען, דער דאַרף ניט רייטען.

מאיר: דאַן לעבט וואָהל! (שטיל) פאָהרט בעסער אַוועק בעפאָר זיי וועלען אייך דאָ טרעפען...

אלישע: אַנטלויפען? קינד, איך בין אין מיין לעבען נאָך קיינמאָהל פון קיינעם ניט אַנטלאָפען. (מאיר ראַש אָב אין וואַלד).

אבנימוס: לעבע וואָהל, פריינד מאיר! (געהט).

אלישע: איז אלישע בן אבויה דיין פריינד ניט מעהר?

אבנימוס: אַ מענש, וואָס פערקויפט זיינע ברידער, אַ פעררעטהער און מסור קען מיין פריינד ניט זיין!

אלישע: שוטה, קענסט דו דעם וועמען דו בעשולדיגסט? אָדער פיליכט האָט די יודישע זין ניט גוט געווירקט אויף דיין גוי'שען קאָפּ?

אבנימוס: וואָס טויג אַ גוטער יודישער קאָפּ, ווען דאָס האַרץ איז ניט יודיש? איך שעהם זיך דערמיט, וואָס איך האָב דיך אַמאָהל פיר אַ פריינד גערעכענט. איך קען דיך ניט מעהר! (ראַש אָב).

אלישע: דו?! (וויל איהם רופען צוריק) ניין! פערענטפערן דאַרף

זיך נאר דער, ווער עס שטייט ניט העכער פון דער בעשולדיגונג. הם, זאגער דער גוי מיינט, אז איך בין ניט יודיש גענוג... (פערטראכט זיך, ווערט טרויעריג. זעצט זיך.) הייסט עס, נאך א פריינד פערלארען. וויפיעל איז מיר געבליבען און וויפיעל האב איך נאר אין גאנצען געהאט? (בלייבט זיצען פערטראכט. בעטא קומט שטיל און לאנגזאם).

בעטא: איך ציטער גראדע ווי איך זאל דארפען יעצט רעדען מיט א גאט. ער איז יעצט וויים פון מיר. זיינע געדאנקען זענען יעצט אין די הימלען ביי די געטער. ווער ווייסט, פיליכט האט ער מיך שוין לאנג פערגעסען. איהם אבער... אזעלכע ווי ער פערגעסט מען ניט. (לויט) גרויסער מענש, דערקענסט דו מיך?

אלישע: האַ? יא קינד, איך האב דיך דערקענט. ווי וואונדער־באר! איך האב געמיינט, איך בין דא אליין צווישען ערמארדעטע בוי־מער און טויטע שטיקער האלץ, און דא נעבען מיר איז א לעבעדיגער מענש... איך בין ניט אליין?

בעטא: ניין, דו ביזט ניט אליין, איך בין דא לעבען דיר. און ווען איך בין ניט געווען לעבען דיר, זענען מיינע געדאנקען און מיין הארץ געווען מיט דיר. זינד איך האב דיך געזעהן, טרעט דיין הערליכער געשטאלט ניט אב פון מיר. אזא מענש ווי דו קען מיט איין בליק צו־שמיערען צו זיך אויף עוויג...

אלישע: צו שמיערען? די וואס זענען געשמיערט, זענען שקלאפען.

בעטא: עס איז פארהאנען קעטען, וועלכע זענען טהייערער פון דער פרייהייט. גרויסער מאן, איך האב יעדען טאג געזוכט דיך צו זעהען.

אלישע: קינד, ווארום ביזט דו ניט געקומען?

בעטא: קומען צו דיר האב איך ניט געוואגט. איך האב דיך נאכגעפאלגט פון דער ווייטען... אבוואהל איך האב א רעכט צו דענקען, דו דארפסט זיך יעצט ניט שעהמען מיט מיר...

אלישע: ווער עס שעהמט זיך מיט זיינע מיט־מענשען, דער איז אליין קיין מענש ניט.

בעטא: דו האסט מיך געמאכט צו א מענשען. פיעלע מענער האבען מיר געזאגט זיסע רייד, זיי האבען אבער גערעדט צו דער פרוי. דו ביזט דער ערשטער, וואס האט גערעדט צו מיר ווי צו א מענש. אין געהיים זענען זיי אלע בערייט פאלען צו מיינע פיס, עפענטליך אבער געפינען זיי פיר נויטיג מיך מיט די פיס טרעטען... דו האסט אפען גע־צייגט מיר אכטונג און פריינדשאפט.

אלישע: א! ביי אונז איז א גאנצער חידוש צו זעהען אז א מענש האנדעלט ווי א מענש.

בעאטא: מיט דיין איין ווארט האסט דו מיך אויפגעהויבען פונ׳ם שטויב. מיט דיין בלום האסט דו מיך רייך געמאכט. זעהסט איך טראג זי אויף מיין הארץ. (נעמט ארויס די בלום) איך האב פיעלע טהייערע שטיינער און דיאמאנטען, דיעזע בלום אבער איז מיין רייכסטע און טהייערסטע ציהרונג...

אלישע: חע! חע! קינד, ביזט אליין איינע פון די שעהנסטע בלומען, וואס די מוטער-נאטור האט בעשאפען.

בעאטא: (ליידענשאפטליך) גרויסער, שטארקער מאן, זיי מיין פריינד!

אלישע: פריינדשאפט רעדט ניט מיט אזא ליידענשאפטליכע שפראך. זיי פארזיכטיג, איך קען די שפראך! קינד, איך קען זיין דיין ראהטגעבער, דיין בעשיצער, אבער ניט דיין פריינד. א געזונטער, ליידענשאפטליכער מאן נעמט אן די פריינדשאפט פון א שעהנע פרוי, נאר דאן, ווען ער דענקט דערמיט פון אנפאנג פערמאסקירען זיינע אנדערע געפיהלע. איך האב פיינט פערמאסקירטע מיטלען! געה אין פריעדען, קינד, און ווען דו וועסט דארפען ראהט, שוץ און הילפע קום צו מיר.

אלישע בן אבויה ענטזאגט זיך ניט צו טהון גוטעס זאגאר פאר די, וועלכע צאהלען איהם מיט שווארצע אונדאנקבארקייט, און דו ביזט איין ערעלע, גוטע זעעלע. געה אין פריעדען. (ראש הישיבה, מאיר, זקנים, און פיעלע יודען קומען. איין יוד.)

בעאטא: ווען דו בעפעהלסט מיר צו געהן, מוז איך געהן. ערלויב מיר פריהער א קוש טהון די נאבעלע האנד, וועלכע האט דערלאנגט א בלום דער בילינג-געשעצטער, פון אלעמען ערנידריגטער און פעראכטעטער בעאטא׳ן. (קושט זיין האנד.)

ראש הישיבה: איהר זעהט, מיט וועמען אלישע בן אבויה פערברענגט זיין שבת קודש? מיט געמיינע, אויסגעלאסענע פרויען.

בעאטא: (ביין) רעבאי, ווען אלע וואלטען מיט אונז אזוי פערבראכט די צייט, ווי אלישע בן אבויה, וואלט קיין געמיינע אויסגעלאסענע פרויען ניט געוועזען אויף דער וועלט! (פערשווינדעט אין וואלד).

ראש הישיבה: אלישע בן אבויה, מיר האבען ערשט געהאט א ראהט וועגען דיר. און אז דו ביזט שוין יא דא, דארפען מיר איין מאל פאר אלע מאל זיך ערקלעהרען — הלנו אתה או לצרינו — בעלאנגסט דו צו אונז, אדער צו אונזערע בלוטיגע שונאים? געגען דעם פרעמדען פיינד זענען מיר שוואך, אבער געגען איינענע פיינדע האבען מיר נאך גענוג מיטלען.

אלישע: יא, דער שוואכסטער מענש האט גענוג מיטלען צו טהון אונרעכט...

ראש הישיבה: אלישע בן אבויה, אלעס רעדט געגען דיר!

אלישע: דאָס קימערט מיך ווענִיג, זאָ לאַנג איך אַליין רעד פאַר זיך!

ראש הישיבה: יודישקייט טרעטסט דו מיט די פיס!

אלישע: די יודישקייט פיהלט נִיט קיין וועהטאָג, ווען איך טרעט זי מיט די פיס, און פיהלט ניט קיין פרייד, ווען איהר לויבט זי! איהר בעסער קימערט אייך וואָס ווענִיגער פאַר יודישקייט, און וואָס מעהר פאַר'ן לעבעדיגען יודען וועלכער ליידעט און פיהלט...

איין יוד: דערפאַר אַליין איז ער דאָך שוין ווערטה, מען זאָל מאַכען פון איהם א תל עולם, ווי איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט!

ראש הישיבה: גאָטעס הויז איז חרוב און דו טרויערסט נִיט.

אלישע: ביים גרויסען גאָט, וועלכער האָט אַלע מלוכות אַלע הימלען, וועלטען מיט עולמות, ביי איהם איז חרוב געוואָרען א שטוב, דאַרף איך, קליינער מענשעלע, טרויערען?

ראש הישיבה: (בייז) בלינדער מענש! ווייסט דו דען נִיט, אז צוזאַמען מיט'ן בית־המקדש איז געפאַלען גאָטעס תורה און זיינע הייליגע געבאָט?

אלישע: וואָרום דערלאָזט ער דאָס? א שטערבליכער קינד טהוט אַלעס, אום זיינע געזעצע זאָלען נִיט פאַלען. וואָרום האָט ער געשוויגען? דער אונגליקליכער בר כוכבא און הונדערט טויזענד יודען זענען ערמאָרדעט געוואָרען בעשיצענדיג זיינע הייליגע געבאָט, וואָרום האָט ער זיי נִיט געהאָלפען? ר' עקיבא איז געווען א מאַרמאָרנע זייל פאַר גאָט'ס תורה הקדושה, וואָרום האָט ער דערלאָזען, מען זאָל ר' עקיבא מיט אַלע זיינע תלמידים אויסשלאַכטען ווי שאָף? רבי חוצפית המתורגמן האָט זיין לעבען לאַנג מיט זיין צונג ערקלעהרט און געגעבען צו פערשטעהן די מיינונג און בעדייטונג פון דער תורה, פון דעסטוועגען, ווען די רוימער האָבען זיין צונג הערויסגעריסען און געוואָרפען צו די הינט, האָט ער נִיט געשיקט זיינע דונערען און בליצען צו בעשטראָפען די זעלבע הענקער און מערדער!

מאיר: (צום ראש הישיבה) רבי, איהר זעהט, איהם טהוט וועה דאָס האַרץ פאַר אונשולדיגע יודישע קרבנות!

ראש הישיבה: ניין! איך זעה נאָר, אז ער לייקענט אָב גאָט, אונזער בורא יתברך! (אַלע ציטערען).

אלישע: איך לייקען גאָר נִישט אָב. איך זאָג נאָר, אז קיינער מישט זיך נִיט אין דעם, וואָס עס קומט פאָר אויף דער ערד, אינ'ם מענשען'ס לעבען.

ראש הישיבה: הייסט עס, דו גלויבסט נִיט אין שכר ועונש?

אלישע: ניין! איך גלויב נִיט!

איין יוד: אויף שטיקער דארף מען איהם צורייסען דערפאר! ווי איך זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט! (אלע מורמלען).

אלישע: עס שטעהט אין דער תורה, ווען דו געפינסט א נעסט ואלסטו די מוטער אוועקשיקען און די קליינע פויגעלעך זיך נעמען — והארכת ימים, דערפאר וועסט דו לעבען לאנג. איך האב געזעהען ווי איינער האט געטהון פונקט פערקעהרט: ער האט די מוטער גענומען און די קליינע פייגעלעך אוועק־געווארפען, און דאך לעבט ער ביז יעצט. און איז געזונד ווי א פערד! א צווייטער אבער האט געטהון ווי מען דארף: ער האט די מוטער געלאזט און די קליינע פויגעלעך גענומען, איז ער דוקא אויפ'ן שטעל אראפגעפאלען פון בוים און דער'הרג'ט געווארען. וואו איז דער והארכת ימים?!

ראש הישיבה: וועה! וועה! אוי לאזנים שכך שומעות! (אלע מורמלען).

מאיר: רבי, ער לערנט אפשר א פאלשען פשט אויפ'ן פסוק, דאס, חלילה, איז דאך נאך ניט אזא אונגליק...

ראש הישיבה: וואס? איצט לערנען אזעלכע פשטים ווען מיר אלע דארפען זיין פעראייניגט ווי איין מענש, ווען מיר דארפען אונזער גאנצען שכל, אונזערע אלע קרעפטע אנווענדען ווי אויפצובויען צוריק גאטעס הייליגע שטאדט ציון?!

אלישע: ניט אין ציון ליעגט דעם יודענס רעטונג! ניין! ציון איז א קעניגרייך פון גאט, דער יוד דארף א קעניגרייך פונ'ם מענש. אייער אונגליק איז, וואס איהר זארגט נאר פאר גאט, דערפאר קענט איהר ניט זארגען פאר זיך. ווען דאס יודישע פאלק איז געווען שטארק, האבען זיי געפאדערט גאט זאל וואס מעהר טהון פיר זיי און אליין האבען זיי וואס ווייניגער געטהון פיר איהם. איצט אבער האט איהר איין אויפגאבע: צו בעשיצען גאט, צו רעטען זיין תורה, צו טהון זיינע געבאט. איהר וואגט ניט אליין זאגאר א געדאנק צו האבען. יעדע קלוגע און נארישע זאך וואס איהר אליין טראכט אום מיט אייערע געהירען איז נאר געגעבען געווארען פון גאט אויפ'ן בארג סיני! איהר אליין זאגאר געהערט ניט צו זיך. איהר זייט גאטעס פאלק! (א מורמעל) איהר נעהמט זיך אן צופיעל פאר גאט, דערפאר פערפאלגט איהר און אונטערדריקט דעם מענשען! (אלע מורמלען בייז. דער ראש הישיבה בעראטהעט זיך מיט די זקנים).

אלע: רשע! רשע!

מאיר: (שטיל צו אלישע'ן) רבי, איך בעט אייך, רעדט ניט געגען מיט אזא גרויסקייט. עס איז בעסער ווען מען איז א שפל רוח בפני כל אדם.

אלישע: וואָס? אַ שפל רוח? איך זאָל ערניעדריגען מיין גייסט געגען אַ מענשען, ווען איך רעכען אַז דער מענש דאַרף ניט ערניעדריגען זיין גייסט, זאָגאַר געגען גאָט?!

מאיר: רבינו, גלויבט איהר דען, אַז דערמיט וואָס מען פיינדקריעגט זיך מיט דער גאַנצער וועלט, קען מען די וועלט קליגער און בעסער מאַכען? (אלישע ענטפערט ניט).

שמעון: (מען הערט זיין שטימע פון וואַלד) טרעהרען און געבעט איז אונזער איינציגע פרייד. אונזער איינציגע צירונג איז פון תשובה אַ קלייד, ליעבע איז דער נאָמען פון אונזער מעכטיגען גאָט. (כאָר זינגט עס).

אלישע: איהר הערט? דאָס טרויעריגעס געזאַנג דאַרף אייך שרעקען מעהר פונ׳ם חורבן ירושלים. דאָס טרויער ליעד איז שאַרפער און געפעהרליכער ווי דער שווערד פון די רוימער. איהר האָט אַזוי לאַנג זיך געלערנט צו ענטזאַגען זיך פון זיך אַליין, ביז עס האָט געמוזט געבוירען ווערען אַ געדאַנק, אַז גאָט אַליין וועט זיין אַ גאָט נאָר דאַן, ווען ער וועט זיך ענטזאַגען פון זיך אַליין. איהר ווילט, דער מענש זאָל זיין אַ שפלרוח, אָט איהר שפלים, בעטלער און אביונים, וועלכע געהן איינצונעהמען די וועלט!... איהר דולדעט ניט קיין מיינונגס־פערשיעדענהייטען און איהר פערפאָלגט זיי, דאָס מאַכט זיי שטאַרק און פעראייניגט. איהר ווילט זיי פערניכטען, און שאַפט פון זיי אַ מאַכט... איך האָב מורא, זיי וועלען נאָך אַ מאָל צונעהמען ביי אייך אייער גאָט, אייער תורה אייערע געדאַנקען, און אייך אַליין וועלען זיי בעצאָהלען מיט פעראַכטונג און פערשפאָטונג! (כאָר הערט אויף זינגען). איך קוק אין דער צוקונפט און זעה, די נאָכוועלט וועט זיין דאַנקבאַר די גריעכען, ווייל זיי האָבען געשאַפען גרויסע פאָעטישע און פילאָזאָפישע ווערק. די יודען וועט מען ניט דאַרפען דאַנקבאַר זיין. פאַר וואָס קומט זיי? זיי האָבען דאָך אַליין גאָרנישט געשאַפען. גאָט האָט דאָך אויפגעשריבען ישעיה׳ס בוך, גאָט האָט געזונגען שיר השירים, גאָט איז דער דיכטער פון דוד׳ס פסאַלמען, גאָט איז געווען דער אויטאָר וואָס האָט פערפאַסט די מערקווירדיגע יודישע טראַגעדיע „איוב”. נון, וועלען זיי ביי אייך צונעהמען גאָט דעם מחבר מיט אַלע זיינע חבורים און אייך וועט מען פאַר אייער פּאָעזי, אייערע געדאַנקען, אייערע הימנען, אייערע משלים בעצאָהלען מיט שנאה, רציחה, פעראַכטונג און שפאָט!...

ראש הישיבה: גענוג! איך קען ניט און וויל ניט פערשטעהן וואָס דו דרשנ׳סט דאָרט. ניט דו רעדסט דאָס, דאָס רעדען פון דיר די טרפה ספרים הצונים. ניט צו אונז געהערסט דו, דו געהערסט צו די מינים! (אַלע: יאָ, יאָ, צו די מינים!)

איין יוד: צו די מינים, ווי איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט!

ראש הישיבה: עס איז בעוויזען געווארען אז גוים זענען דיר ליעבער פון יודען; ספרי מינים שטעלסט דו העכער פון די הייליגע שריפטען. אום צו ווייזען א נצחון געגען דיין גאט און דיין פאלק געהסט דו זאגאר זיך מתחתן זיין מיט א גוי, ערל טמא, וועלכער פערצאפט יעדען טאג יודיש בלוט און רויבט אונזער לעצטע ביסעל ארעמקייט. דיין טאכטער געהט זיין דאס ווייב אדער קעפס־ווייב פון דעם רוימישען קוועזיטאר, הא?

אלישע: וואס? מיין טאכטער! (פערטראכט) אבוואהל איך ווייס שטענדיג דער לעצטער וואס אין מיין אייגען הויז קומט פאר... אבער ניין! אונזין! אונזין!

ראש הישיבה: גלויבסט ניט אין גאט ווי א יוד דארף גלויבען; לייקענסט אב שכר ועונש; לעסטערסט גאט׳ס תורה; ביזט אפען מחרף ומגדף דאס יודישע פאלק; ביזט מחלל שבת בפרהסיא; דו גיעבסט איבער דיינע ברידער צום שונא אין די הענד, (איין יוד: מומר להכעיס און משומד! אלע שרייען דאס זעלבע) מיר האבען בעוונותינו הרבים, פערלארען אונזער מאכט און מיר קענען דיך איצט ניט בעשטראפען ווי דיר קומט!

אלישע: יא, אמאל וואלט איהר מיך פערשטיינערט? פאר וואס? וועמען האב איך שלעכטס געטהון?

ראש הישיבה: אלע פיער מיתות משונות — סקילה, שרפה, הרג וחנק איז ווייניג פאר א יודען וואס פערשפאטעט זיין גאט און פערראטהעט זיינע ברידער! דארום...

מאיר: רבי, אפשר וואלטען מיר זיך נאך א מאל בעראטהען... מיט גוטען קען זיין..

ראש הישיבה: ניין! מען דארף וואס גיכער אויסרוימען דאס שלעכטע מעדת ישראל! אלישע, אזוי ווי עכן דער עכר ישראל, האסט דו אריינגעבראכט חרם אין דיין שטוב; און אזוי ווי עכן דארפסט דו צו־זאמען מיט דיין חרם נחרם ווערען מקהל ישראל! ניט אונזערער ביזט דו, געהערסט צו אונזער שונא, ביזט ניט קיין יוד, ביזט פון די מינים. די אויסגעלאסענע פרוי האט דיר געגעבען דיין פאסענדען נאמען: אחר ביסט דו און אחר וועט דיין פערפלוכטער נאמען זיין! פון דור צו דור וועט דיין נאמען זיין לחרפה ולשמצה בישראל!...

מאיר: (פערברעכט די הענד) אהו! אונגליקליכער גרויסער מענש!

ראש הישיבה: יעדער יוד וועט לויפען פון דיר ווי פון א פעסט!

קיין מגע ומשא וועט קיינער פון אונז מיט דיר ניט האבען; פערנעהמט דיזע איך זאג! פערשאלטען זאל זיין דער יוד, וועלכער וועט שטעהן אין אחר'ס ד' אמות! (אלע טרעטען אב פון איהם). פרעמדער, געה צו די פרעמדע! פון אונז ביזט דו אבגעשניטען אויף עוויג! (אלע גערען ראש אב).

אלישע: מאיר, מיין טרייער תלמיד און איינציגער פריינד, אויך דו? (מאיר פארדעקט זיין געזיכט און צו וויינט זיך שטארק. דער ראש הישיבה פיהרט איהם פארט. (אלע אב) אלע! אלע! (בלייבט זיצען אויף א אבגעהאקטען בוים. בעאטא, וועלכע האט שוין פריהער עטליכע מאל ערשינען צווישען די בוימער, געהט ראש צו איהם) דו? (שטעהט אויף).

בעאטא: גרויסער מענש, איך האב אלעס געהערט און מיין הארץ בלוטעט פאר דיר...

אלישע: (שמאלץ) וואס? דומהייטען... מיין פערד ווארט שוין געוויס אויף מיר מיט אונגעדולד... איך מוז פאהרען. (געהט) קען וואס אלישע בן אבויה טהון פאר דיר? דארפסט דו מיין הילפע? ווילסט דו וואס בעטען?...

בעאטא: יא, איך וויל בעטען... אלישע בן אבויה, טרייב מיך ניט פון דיר... דאס איז די הילפע וואס איך וויל פון דעם הילפסלאזען מענשען... האסט נישט קיין איין זעעלע ארום זיך... ביזט אליין... קיינער שעצט דיך ניט, קיינער פערשטעהט דיך ניט, קיינער האט דיך ניט ליעב... ערלויב מיר צו זיצען ביי דיינע פיס און שווייגען שטיל... איך וועל ניט זאגען א ווארט צו רעדען אין דיין געגענווארט... איך וועל נאר אין דער שטיל גיסען טרעהרען, ווען דיין נאבעלעס הארץ וועט וועה טהון און וועל וויינען ווען דו וועסט פיהלען שמערצען. אלישע, שענק מיר דאס גליק און דאס רעכט צו נעמען אויף זיך א טהייל פון דיינע ליידען!

אלישע: (גערירט) קינד, עס איז גענוג, אז יעדער פון אונז זאל ליידען פאר זיך אליין. עה! מיינע ליידען זענען גאר ניט אזוי גרויס, איך זאל נאך דארפען א טהייל פון זיי ארויפווארפען אויף אנ'אנדערן. וואס? זיי זענען אלע געגען מיר? דערפאר בין איך דאך געגען זיי אלע! דער וואס געהט מיט אלע, איז געבונדען, געהינדערט פון צו טהון גוטליכעס פאר אלע... דער אבער וואס געהט אליין איז אונאבהענגיג און פריי צו טהון פאר אלע פיעלעס. איך געה אליין! מיך שרעקט מען ניט איבער מיט ווייבערישע קללות און מיין פרייען ווילען קען מען ניט צוברעכען מיט פערפאלגונגען! זא לאנג דער געדאנק לעבט אין מיר, איז ניטא אויף דער וועלט אזא קראפט, וועלכע זאל קענען מיך בעזיגען און פערניכטען! זא לאנג אלישע בן אבויה זאגט, אז איך בין גערעכט,

איז ניטאָ אַזאַ משפט און ניטאָ אַזאַ בית־דין, וועלכער זאָל מיך אונגע־רעכט מאַכען! (געהט).

בעאטא: אָה, גוטער, שטאַרקער מענש, היי גרויזאַם און שוואַך דו ביזט! (פערברעכט איהרע הענד אין פערצווייפלונג. פלוצלונג ווייט טוביה'ס פייפעלע. ער שפיעלט דאָס זעלבע, וואָס פריהער).

אלישע: (שטעלט זיך אָב און הערט זיך צו ענטציקט) דו הערסט, קינד? ניט נאָר פלוך און האַס איז דאָ אויף דער וועלט, עס איז אויך דאָ ליעדער און פרייד! (דאָס פייפעלע שפיעלט, ביידע הערען זיך צו).

(פאָר האַנג פאַלט לאַנגזאַם).

דריטער אקט.

(דערוועלבער גארטען לעבען אלישע בן אבויה'ס הויז ווי אין ערשטען אקט. טאג.)

א יוד: (ער קומט פארזיכטיג ביז'ן גארטען, קוקט זיך אום, מאכט מיט'ן האנד און רופט שטיל. נאך עטליכע אידען קומען). שש! אט דא פון דער זייט וועט מען עס דארפען מאכען. שש! איהר ווייסט ווען? פונקט פארנאכט, ווען די רוימישע לעגיאנען וועלען אנהייבען מארשירען און עס וועט ווערען א געטומעל. שש! דעם רויטען האן וועט מען דארפען שיקען פון דער זייט די געצקע צוברעכען, די גוי'אישע זאכען צושטערען, פון אלעם מאכען א תל. ווי איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. פערשטאנען? (אלע: יא!) האר אוים, אחר הרשע! מיר וועלען לערנען מיט דיר די גאנצע פרשה בלק! אזא רשע! ער מסור'ט אלע אידען. ווי עס איז נאר א אידישע חתונה, א ברית, א שמחה, דערצעהלט ער באלד די רוימער! (אלע מורמלען און דראהען) תלמידים וואס געהען אין בית־המדרש לערנען, הרג'עט ער און קוילעט מיט א מעסער. (אלע: יא?) ווי איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. איהר ווייסט, פון וואנען דער רוח הטמאה האט זיך אין איהם אריינגעכאפט? ווען זיין מאמע איז געווען מעוברת מיט איהם, איז זי געגאנגען פערביי א גוי'שע בית תפילה און האט אריינגעקוקט איינוועניג אריין צו די געטשקעס — האט זיך דאס באלד אריינגעכאפט אין איהר. (אלע: יא?) ווי איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. איך בין כמעט ווי אליין געווען דערביי: איך האב דאס געהערט מיט מיינע אויערן פון א תלמיד חכם. (א גערויש) איך הער, מען געהט, חברה, שטעלט פיס. (לויפען פארט אלע. באלד הערט מען זיין שטימע) אחר'ס מכשפה! טפו אויף דיר! אחר'ס מכשפה! (מען הערט שטימען: אחר'ס מכשפה: אחר'ס מכשפה! — מרימי לויפט אריין פון גאס אין גארטען).

מרימי: אט האסט דו דיר! איך האב איצט קיין אנדער נאמען, ווי אחר'ס מכשפה. אז איך בין געוועזען יונג, איז מען נאך מיר אזוי ניט נאכגעלאפען, ווי איצט. נו, מסתמא וויל דאך אזוי גאט אונזער הארר. (שרייט אין הויז אריין) בעל הבית'טע, קום אקערשט אהער (בתבורית קומט,

אָרעמער געקליידעט) איך האָב גאָר ניט געבראַכט: ניט בוימאייל, ניט אייַלבערטען, ניט מעדל.

בתבורית: וואָס הייסט, דו האָסט ניט געבראַכט?

מרימי: איהר ווייסט דאָך, אידישע קרעמער ווילען אונז ניט פער־קויפען, מען זאָל אפילו געבען א רענדעל פאַר א טראָפען, פלעג איך שטענדיג נעהמען ביי׳ם שמרוני אין קלייטעל. ער איז מיר א שטיקעל קרוב און א „ברודער" אויך דערצו, וויל ער אָבער מעהר אויף באָרג ניט געבען.

בתבורית: נו, יאָ, ביי וועמען איז איצט אחר א בטוח? ער איז נאָר ביי זיך א גרויסער בטוח. זיצט דאָרטען מיט די גוי׳שע ביכלעך, פונקט ווי ניט איהם מיינט מען. עס האָרט איהם עטוואָס? אַנ׳אַנדער איד לעגט זיך אין דר׳ערד פאַר זיין ווייב און קינד, אַזאַ אָבער ווי ער וועט זיך ניט לעגען. נו, וואָס טהוט מען? מען וועט דאַרפען ווידער שיקען צו ר׳ מאיר׳ן לייהען אביסעל געלד. ער איז דער איינציגער, וואָס צוליעב מיר האָט ער רחמנות אויף איהם אויך. וועסט מוזען אריבערגעהן, מרימי... (נעמי קומט פון שטוב).

מרימי: אי, די אידען טשעפען זיך צו מיר!

נעמי: מרימי, האָסט מיר געקויפט טייטלען?

בתבורית: אי! איין קינד, און אז זי וויל נעבעך א טייטעל איז ניטאָ! (זיפצעט).

מרימי: ניין, איך האָב ניט געקויפט קיין טייטלען.

נעמי: ניט געקויפט? הערסט א חכמה! זי בעריהמט זיך נאָך...

מרימי: די אידישע קרעמער ווילען אונז ניט פערקויפען קיין טייטלען.

נעמי: זיי ווילען אונז ניט פערקויפען קיין טייטלען אויך? אַזאַ גע־מיינהייט! פאַר וואָס שווייגט זיי דער טאַטע! איך וואָלט זיי פאַר אַזאַ זאַך אנגעלערנט!

מרימי: און אויסער דעם, אז מען וויל עפּעס קויפען, דאַרף מען האָבען געלד.

נעמי: געלד? נו, פאַר וואָס זאָגסט דו ניט דעם פאָטער? דיר איז שווער צו זאָגען?

בתבורית: עס ווענדעט זיך נאָר אינ׳ם זאָגען! נעמי, דער טאַטע דיינער דער זיסער, האָט דאָך אונז בענומען, בע׳גזל׳ט, בערויבט, מיר וועלען דאָך גיך אויסגעהן פון הונגער, אָדער געהן איבער די הייזער בעט־לען. ער האָט אָבגעגעבען אין גאַנצען וואָס ער האָט געהאַט.

נעמי: ער האָט אָבגעגעבען אין גאַנצען? איך האָב פריהער געוואוסט, אז ער קען טהון אַזאַ חכמה. א מענש, וואָס וויל אַלעס נאָר פאַר זיך.

בתבורית: זי איז ניט נערעכט? נעמי, אפשר וואָלסט דו געגאַנגען

צו ר׳ מאיר׳ן באַרגען אַביסעל געלד? ער איז געוויס אין בית המדרש... זאָג איהם, אַז...

נעמי: וואָס? אַ שעהנער איינפאַל! אלישע בן אבויה׳ס טאָכטער זאָל געהן אין בית־המדרש לייהען געלד... וואָס קוקסטו אויפ׳ן טאַטען? זאָג איהם, ער זאָל געבען געלד. נאָך וואָס דען איז ער אַ טאַטע? יאָ מאַמע, און דערמאָהן איהם, איך דאַרף אַ נייע פּאָר אוירינגלעך. (אָב).

מרימי: אָי! זי איז ביי אייך אויסגעוואַקסען אַזוי, אַז זי ווייס ניט פון וואַנען וואָס עס נעהמט זיך.

בתבורית: ווי אַזוי דען דאַרף וואַקסען אַ טאַטענס אַ קינד? זי איז דאָך ניט שולדיג וואָס זי האָט אַזאַ טאַטען...

מרימי: (געהט) יאָ, בעל־הבית׳טע, היינט איז דאָך דער צוואַנציגסטער טאָג אין חודש, דאַרף מען זיך ריכטען אויף מענשען?

בתבורית: מענשען! ווער דאַרף איהם איצט און ווער וועט קומען צו איהם? און וואָס וועט ער זיי געבען פאַר כבוד? קדחת מיט אַ מכה.

מרימי: מסתמא ווייל אַזוי גאָט אונזער האַרר. (זיפצעט, גייט אָב אין שטוב).

בתבורית: אָי! נאָר אַזאַ שטאַרקער מענש ווי איך קען דאָס אַלעס אויסשטעהן און אויסהאַלטען. ער זאָל האָבען איין אַנדער ווייב, וואָלט שוין פון איהם קיין שריד ופליט ניט געבליעבען. איך האָב איהם דאָך ביזט איצט אָבגעהיט. מען קען פערהיטען אַזאַ חסר דעה! אָט איז ער! (אלישע קומט מיט אַ גראָבען שטעקען) רוהיג! געהט זיך שעפּען פרישע לופט! עס נעהמט איהם ווי די וואַנד. פערזאָרגער מיינער! אונזער ברויט־געבער, וואָס וועט זיין דער תכלית פון אונז? מיר האָבען פון דיר נאָר חרפות, ביזיונות און צרות. מען לויפט פון אונז ווי פון פערפעסטעטע. מען וויל אונז ניט קענען, מען וויל אונז ניט וויסען, מען וויל אונז קיין זאַך ניט פערקויפען, ניט באָרגען, ניט לייהען, איבער דיר רעכענט מען מיך אויך פאַר אַ משומדת׳טע! מיר לעבען דאָך איצט ווי אויף אַ בית־עולם. מיר זענען איבער דיר אַלע ווי לעבעדיג בעגראָבענע.

אלישע: קינד, האָב געדולד, זיי זענען דאָך מענשען און וועלען זיך גיך איבערצייגען אַז זיי פערפאָלגען אונז אומזיסט.

בתבורית: האָסט געמאַכט ווי אַ חכם, האַ? דיין גאַנציץ פערמעגען אָבגעגעבען אַ פרעמדען, אַ גוי חזיר, און מיר וועלען דאַרפען באַלד געשוואָלען ווערען פון הונגער.

אלישע: ער איז טאַקי אַ גוי און אפשר אַ חזיר אויך, ער איז אָבער אַ דענקענדער מענש און ער האָט מיר געגעבען זיין ערהרענוואָרט... וועסט זעהן, היינט וועט ער דאָך דאָ זיין, וועט ער געוויס דאָס געלד אויך ברענגען.

בתבורית: ניט היינט, מאָרגען נאָכ'ן קאַלטען קוגעל וועט ער עס דיר ברענגען. וואָס הייסט, דו ווערסט משוגע און גיבסט איהם אָב מיין בלוט, מיין גוטס! מען דאַרף דאָך שכל האָבען! וואָס איז, ער צאָהלט דיר אַ גרויסען פּראָצענט דערפאַר? אָדער ער וועט טהון עפּעס פון דיינעט וועגען?

אלישע: ניין! דאָס ניט... נאָר ע... איך האָב אפשר געהאַט אַנדערע אורזאַכען.

בתבורית: איבער אַנדערע אורזאַכען האָסט דו אונז בדיל הדל געשטעלט, אונגליקליך געמאַכט! וועה איז מיר! וועה איז מיר! (וויינט. אלישע בעטראַכט זי מיט מיטלייד).

אלישע: וויין ניט, קינד, דו ביזט ניט קיין פרעמדע, דיר מעג איך זאָגען די וואַהרהייט. עס האָט זיך מיר זעהר ניט געוואָלט איהם געבען דאָס געלד...

בתבורית: אז מען וויל ניט, גיעט מען ניט!

אלישע: יאָ, אָבער ווען ניט איך, וואָלט ער דאָס געלד געזאַמעלט מיט געוואַלד פון די פאָראָרעמטע אידען. ווייסט דאָך ווי די רוימער מאַהנען צינזען מיט געוואַלד! זיי מאַרטערען, זיי פּולטערען, ברענען אויפ'ן פייער, שניידען שטיקער פלייש, שלאָגען אריין די תפילין אין מאַרך אריין.

בתבורית: אַזוי? האָסק דו, הייסט עס, געוואָלט זיין אַ גוטער אויף אונזער חשבון? פאַר וואָס ביזטו עפּעס מעהר מחויב פון אַנ'אַנדערען? עס איז דאָ קליגערע און בעסערע פון דיר, זאָלען זיי דאָס טהון!

אלישע: קינד, די קליגערע פון מיר וואָלטען עס ניט געטהון, און די בעסערע? חע! חע! ער האָט געדאַרפט דאָס געלד באַלד און וואָלט די בעסערע געמוזט זוכען צו לאַנג...

בתבורית: ביי מיר טריפט דאָס בלוט און דו חכמ'עסט זיך! וואָס האַרט דיך פאַר אַנ'אַנדערען? פיהלסט דען ווי אַ מענש? דיין חכמה איז דאָך נאָר שמד־שטיק מיט נאַרישקייטען, פערשטעהסט דען עפּעס ווי מען דאַרף? לייענסט ביכלעך וואָס זאָגען גוט פאַר שקצים מיט שיקסעס. דו לערנסט דאָך דאָס וואָס קיינער דאַרף ניט און טהוסט דאָס וואָס קיינער טהוט ניט, נאָך וואָס לעבסטו? דו לעבסט נאָר, אום מיט אַלעמען קריגען זיך, מאַכען די גאַנצע וועלט פאַר שונאים, טהון יעדען דוקא אויף צו־להכעיס, פיהרען זיך פערקעהרט פון אַלע מענשען און פערייסען זיך מיט יעדען איינציגען! הער אויס, דו וועסט זיך דערשפּיעלען! (וויינט) אַי, ווען ניט איך, אַ שעהנעם פנים וואָלסט דו איצט געהאַט. איך געה צו מאיר'ן לייהען געלד... (ראש אָב דורכ'ן גאָרטען. אלישע בלייבט זיצען לאַנג מיט פערבראָכענע הענד. טריפי קומט).

מרימי: און אַט איז דער בעל־הבית... זאָגט מיר, וועלען היינט זיין מענשען דאָ?

אלישע: (שטעהט אויף) יאָ, מרימי, געוויס. וואָס מיינסטו, אלישע בן אבויה האָט שוין מעהר קיין פריינד ניט? זיי וועלען קומען. מען דאַרף אָבער אַזוי מאַכען אז זיי זאָלען אונזערע אומשטענדען ניט בעמערקען. עס איז ניט שעהן צו שפּילען די ראָלע פון אַ נעבעכעל. רוים אויף אַלעס ווי עס געהער צו זיין; איך וועל זיך דורכגעהן און קום באַלד צוריק.

מרימי: בעל־הבית, מיר האָבען אפילו ניט קיין טראָפּען וויין.

אלישע: נישטאָ קיין וויין? נו, דאַרף מען קויפען (וויל נעהמען געלד פון דער טאַש.) אַך, יאָ!... נו, וועלען מיר היינט לעזען מעהר פּאָעזי. איך געה. איך קען יעצט אָהן דעם פריינד ניט בעווייזען זיך אויפ'ן גאַס (צייגט אויפ'ן שטעקען) דער שטעקען איז געשאַפען פיר הינט און איך דאַרף איהם געברויכען פאַר מענשען. עס איז דאָ מענשען, ליידער, וועלכע פערשטעהען נאָר די שטעקען־שפּראַך. (אָב דורכ'ן גאָרטען).

מרימי: אַזאַ גוטער מענש און וויל ניט גלויבען אין אונזער גלויבען. (נעמי קומט אין אַ מאַנטעל) נעמי, וואוהין?

נעמי: שש! דער פאָטער און די מוטער זענען אַוועקגעגאַנגען? איך מוז זיין אויף אַנ'אָרט, איך קום באַלד צוריק... זאָלסט גאָר ניט זאָגען ניט דער מוטער, ניט דעם פאָטער. זיי דאַרפען ניט וויסען.

מרימי: אָי, נעמי, מען טאָר ניט נאַרען אַ טאַטען.

נעמי: דער טאַטע מעג טהון וואָס מען טאָר ניט? מעג איך אויך. ער האָט זיך ניט פיינט, אַ יאָ? פאַר וואָס זאָל איך זיין אַ נאַר? דו זאָלסט הערען, וואָס די מאַמע דערצעהלט פון איהם. (זינגט שטיל אַ מיליטערישען מאַרש און מאַרשירט אָב דורכ'ן גאָרטען. מרימי ברענגט קאַוויאַרען און קישענס ווי אין ערשטען אַקט).

מרימי: גוטער גאָט, וואָס איז דאָס פאַר אַ וועלט? יונגע און אַלטע—אַלעמען ווילט זיך זינדיגען (פערשפּרייט די קאַוויאַרען איבער די בענק. בעאַטאַ קומט).

בעאַטאַ: מען רופט אייך, דאַכט זיך, מרימי? זייט אַזוי גוט און זאָגט מיר: קען איך איצט זעהן ר' אלישע בן אבויה? ער האָט מיר געזאָגט, ווען איך וועל איהם וועלען זעהן, זאָל איך קומען.

מרימי: (בעשעפטיגט) ר' אלישע איז ערשט פאָרטגעגאַנגען ער וועט אָבער באַלד קומען. דו קענסט דאָ וואַרטען אויף איהם אויב דו האָסט גענוג צייט.

בעאַטאַ: (מיט אַ שמייכעל) יאָ, איך האָב גענוג צייט צו וואַרטען

אויף איהם... (שטיל) עווינ! (לויט) איך האב געהערט, זיי זענען יעצט אין זעהר א שלעכטע לאגע. ווי פיהלט ער? איז ער ניט קראנק?

מרימי: ווי און וואס ער פיהלט, קען קיינער ניט וויסען. אי, לאז מיך עפעס טהון; מיר ערווארטען דא היינט מענשען.

בעאטא: (שטיל) זי פערשטעהט אז ער איז א מענש, וואס מען קען ניט וויסען ווי און וואס ער פיהלט. איז זי ניט א טהייערע? מרימי, איהר ערווארטעט דא מענשען? גוט, איך וועל אייך העלפען (הויבט אן פלינק צו ארבייטען). מיינט איהר ניט אז דא לעבען די בלומען וועט זיין בעסער א גרינער טעפיך. און דא א וואלענע דעקע... און דא צוויי טאבורעטען אהער... (איין אויגענבליק איז אלעס איבערגעשטעלט מיט גוסט) אט אזוי. און וואו זיצט ר׳ אלישע בן אבויה, דא? וועלען מיר דאס אונטערשפרייטען אונטער זיינע פיס (פערשפרייט א טעפיך אויף דער ערד) געזעגנעט זענען די פיס וואס טראגען איבער דער וועלט אזא גרויסען, קלוגען קאפ, (קושט דעם טעפיך ליידענשאפטליך. לויט) ער איז שטענדיג פערזארגט, שטארק פערזארגט, הא?

מרימי: ער זאגט ניט און דערקענען איז שווער. איך קען איהם לאנג און האב ניט געהערט, ער זאל זיך קלאגען. אפילו אז ער איז קראנק קרעכטשעט ער ניט און שווייגט...

בעאטא: יא, ער זאגט ניט און ער קלאגט זיך ניט. דאס איז ער! (לויט) איצט. דאס רויטע קישעלע אהער... אט אזוי. זיין פרוי איז געווים יעצט זעהר גוט און צערטליך צו איהם, הא?

מרימי: יא, זי עסט איהם ווי א ווארעם.

בעאטא: ארעמער גרויסער מענש! (לויט) די בלומען דארף מען אביסעל אויפפרישען (נעהמט א קרוג וואסער פון פאנטאן און בעשפריצט די בלומען) אט אזוי... נו, און די טאכטער?

מרימי: וואס ווייס זי? שפרינגט ווי א ציגע און קייט טייטלען... זאל מיך גאט ניט שטראפען... ניט די מאמע, ניט די טאכטער, קיינער נישטא אין דער היים.

בעאטא: קיינער נישטא? (קוקט אריין אין הויז) אי, וואלט איך געחאלט זעהן זיין צימער וואו ער זיצט און לערנט און דענקט... זיינע ביכער מיט וועלכע ער פערברענגט אזוי פיעל צייט. זיין טיש... איך וואלט געקושט דעם טיש אויף וועלכען ער שפארט זיך אן מיט זיין נאבעלע האנד... (שמעון הנזיר קומט מיעד, די שיך פערשטויבט; א לאנגער שטעקען אין האנד, א פיזקעל אויף די פלייצעס. נאך בלאסער ווי פריהער, די אויגען ברענען מעהרער).

מרימי: (מיט גרויס פרייד) אונזער ברודער! אונזער שמעון!

שמעון: פריעדען צו דיר, שוועסטער מרימי, פריעדען צו אלע. וואס מאכסטו? איך האב געהערט אלעס וועגען אלישע'ן. עס איז גוט, וואס איהם איז אזוי שלעכט... דורך שמערצען וועט זיין הארץ געעפענט ווערען פאר גאטעס ווארט. דארום בין איך גלייך פון וועג געקומען אהער. יא, איך קום יעצט פון ווייט. איך און ברודער טוביה זענען מיר געגאנגען פון דארף צו דארף, פון שטאדט צו שטאדט, ביז מיר זענען געקומען צו א גרויסען כרך ביי'ם ים, מיר זענען געגאנגען איבער גאט'ס וועלט מיט גאטעס ווארט. אום זיין אום געפינען טרייע ברידער און שוועסטער, אום און אום פערזאמלונגען און געבעט. די פים זענען מיר געשוואלען, די אקסלען אנגעריבען פונ'ם קלומיק... אי, מיר האבען א גוטען פאטער אין הימעל!

מרימי: (נעהמט אראפ דעם פעקעל פון זיינע פלייצעס) ברודער שמעון, וועסט דו געהן רוהען און וואשען דיינע מיעדע פים?

שמעון: ניין, איך זעה דא א פערלארענע זעלע וועלכע איך וויל רעטען פיר אונזער פאטער אין הימעל (ציינט אויף בעאטא'ן).

בעאטא: עס איז שוין געווען איינער, א גרעסערער, א שטארקערער פון דיר וועלכער האט מיין פערלארענע זעלע גערעטעט...

שמעון: ניין! ער האט גערעטעט נאר דיין קערפער פון שאנדע און ערניעדרונג, דיין זעלע אבער וואנדערט נאך ארום אין דער פינסטערניס. אה, שוועסטער, וואס איז אונזער לעבען? איין אויגענבליק. היינט ביסט דו יונג און שעהן און מארגען שטעהט שוין הינטער דיר דער מלאך המות. און אז דו וועסט קומען אויף יענער וועלט פאר דיין פאטער אין הימעל, וועט ער דיך פרעגען: נאך וואס האסט דו געלעבט? ווי פיעל גוטעס האסטו געטהון? וועמען האסטו געליעבט אויסער זיך, אויסער דיין אייגענעם זינדיגען קערפער? (בעאטא קוקט אויף איהם ערשטוינט) שוועסטער, דענק פון דיין טויט.

בעאטא: שוין דענקען פון טויט? ניין, איך האב נאך צייט. דו, יתער קברות מאן, בעגראבסט מיך שוין? איך וויל לעבען. איך וויל נאך ערשט ליעבען און זיין געליעבט... איך וויל זיין גליקליך...

שמעון: ניטא קיין לעבען, קיין ליעבע, קיין גליק, אויסער דארט, ביי אונזער פאטער אין הימעל. (ער וויינט, מרימי ווישט איהרע אויגען).

בעאטא: זעהט נאר... ניין! ניין! די וועלט איז שעהן, די זונן איז ליכטיג, דאס בלוט קאכט. ווארום זאל איך דענקען פון טויט ווען איך וויל ערשט אנפאנגען צו לעבען. (א גערויש).

שמעון: צוליעב דאס אונזיניגע לעבען דא, ווילסט פערלירען דאס עוויגע לעבען דארט?

מרימי: אימיצער געהט אַהער. קומט אַלע צו מיר אין אַלקער... קום שוועסטער, הילפט דאָך וואַרטען אויף ר׳ אלישע׳ן? קום, וועסט אַזוי לאַנג הערען ברודער שמעון הנזיר, ביז דו וועסט מוזען זאָגען: יאָ, ער איז גערעכט.

שמעון: גערעכט איז נאָר אונזער פאָטער אין הימעל. (געהט אָב אין הויז).

בעאטא: דער מוז אויך זיין אַ גרויסער מענש, אָבער וואָס פאַר אַנ׳אונטערשיעד! דער איז יונג און שוין אַלט און יענער איז בעיאַהרענט און איז יונג... דער רופט אין קבר און יענער רופט אין דער גרויסער וועלט, אין פרייען פעלד, אינ׳ם גרינעם טהאָל... חאַ, האַ! צוויי מלאכים! דער איז דער מלאך המות און יענער איז דער מלאך החיים (זי און מרימי אָב. מען הערט שטימען: משומד! אחר! אחר! נאָכדעם טוביה׳ס שטימע, נאָכדעם אלישע׳ס שטימע, אלישע און טוביה קומען.)

אלישע: יאָ, יאָ, קום אַריין. ביזט ביי מיר זעהר אַ גוטער גאַסט...

טוביה: מיר זענען ביידע געגאַנגען צו דיר. ברודער שמעון איז שוין געווים דאָ. איך בין טאַקע זעהר מיעד: די פיס ווי צוויי קלעצער. איך האָב אָבער פריהער געדאַרפט איבערגעבען אַ בריעף צו אַנ׳אַלטער מאַמע פון איהר געפאַנגענעם זוהן, האָב איך אַ שפאַן געטהון אַ דריי מייל. מיינע צוויי אַלטע שפרייזער זענען אַביסעל אויסגעהאָרעוועט. איך הער זיי ווי דעם פאַר־אַיאָהריגען שניי. (געהמט אַראָב פון זיך זיין פעקעל און זעצט זיך.)

אלישע: (קוקט זיך אַרום): ווי געמיטהליך דאָ איז. גליקליך איז דער מענש וואָס האָט אַנ׳אייגען ווינקעלע, וואו ער קען בלייבען אַליין מיט זיך, וויים פון די גאַסען־יונגען, וויים פון גאַסען־מיינונגען און גאַסען גערעכטיגקייט.

טוביה: ברודער, דיין ווינקעל איז צו קליין. דיין ווינקעל—דאָס ביזט דו אַליין. דו זיצט אין זיך, עס איז ענג. און אין דיזער ענגער וועלט, ביזט דו גרויס... מיין ווינקעל אָבער איז די וועלט פון איין עק ביז׳ן אַנ־דערען. איך בין טאַקע דאָרט קליין ווי אַ מילבעלע, עס איז אָבער אַזוי גערוימיג אַרום מיר... און ווען איך בין צום ערשטען מאָל צוגעגאַנגען מיט שמעון׳ען צו מיין גרויסען ים, האָב איך דערזעהען דיזען גרויסען וואַסער־שטח און דערהערט זיין רוישען, איז מיר געוואָרען אַזוי ברייט און פרעהליך אויפ׳ן האַרצען אַז איך האָב אַ געשריי געטהון: אָי, טאַטע פאָטער, וואָס פאַר אַ גרויסע היים איך האָב! און איך האָב אַרויסגעחאַפט מיין פייפעלע און האָב פלוצלונג אָנגעהויבען צו שפּילען אַ נייעם אונ־בעקאַנטעם ליעד... איך וויים ניט פון וואַנען עס האָט זיך גענומען. דאָס

האבען הפנים די וועלען און דער ווינד געבראכט צו מיר דאס ליעד פון יענער זייט ים, פון די מענשען, וואס לעבען דארט... ווארום מיין זעעלע איז דאך א טהייל פון זייער זעעלע און זייער ליעד איז מיין ליעד... אי, ברודערל, איז די וועלט שעהן און גרויס און גוט! פאר וואס ווילסטו זיך ניט ארויסקלויבען פון דיין ענגע דירה אין מיין גרויסען פאלאסט אריין, הא?

אלישע: ארימער אביוני, דעם פאלאסט דיינעם, וואו דו בלאנדזשעסט ארום מיט דיין בעטלער־זאק, בין איך דיר מוחל... אבער דו האסט א רייכע זעעלע. איך האב פיעל מאל געדענקט פון דיר. און עס איז זעהר גלייך פון דיר וואס דו ביסט איצט געקומען. נאר, אויב מיין פרוי...

טוביה: ניט איין מאל האט מען שוין מיר געשפיעלט א קבלת־פנים מיט א שטעקען, און ווען איך האב געבעטען ברויט, האבען מיר מענשען געגעבען א שטיין... דאריבער דארף איך האבען יסורים? (שטיל) אלישע בן אבויה, איך האב געוואוסט אז אלע האבען זיך אפגעקעהרט פון דיר, בין איך צו דיר געקומען... ברודער, ערלויב דעם אלטער בעטלער בלייבען לעבען דיר. דער רייכסטער פריינד אין דער וועלט איז אנ'אביון... (אבנימוס קומט צום גארטען).

אלישע: (אויסער זיך פון פרייד) הידד! וועמען זעה איך? מיינע פריינדע פאנגען אן צו קומען! איך האב געפיהלט אז דיין הארץ וועט דיר ערקלערען די ווארהייט. קום אריין, אבנימוס.

אבנימוס: (געהט ניט אין גארטען): ניין, איך בין ניט געקומען צו גאסט. איך דארף דיר אליין וואס מיטטהיילען. (קוקט אויף טוביה'ן).

טוביה: זיי ווילען דער גביר אדיר זאל זיך אפטראגען פון דאנען... נו'ם איך געהן זעהן, וואס מאכט מיין שוועסטער מרימי. עי, עפענט טהיר און טהויערן, טוביה האביוני געהט! (נעהמט זיין פעקעל. אב.)

אבנימוס: היינט מארשירען ארויס פון דאנען די אלטע רוימישע לעגיאנען און נייע לעגיאנען מארשירען אריין...

אלישע: איז וואס? לעגיאנען, מארשען, סאלדאטען! דו ווייסט, א מענש אינטערעסירט זיך ניט דערמיט.

אבנימוס: ווייסט דו אבער, אז צוזאמען מיט די לעגיאנען געהט צוריק קיין רוים אנטאניוס סערוויוס דער קוועזיטאר? האט ער דיר בעצאהלט זיין חוב?

אלישע: איך האף, ער וועט קומען מיך זעהען, זאגען מיר „לעב וואהל" און בעצאהלען...

אבנימוס: איך וואלט דיר געראטהען ניט האפען און זעהן וואס טהון...

אלישע: איך האָף, אַז ניט אַלע מײנע פרײנדע זענען מענשען אין װעלכע איך האָב זיך גענאַרט...

אבנימום: און אױסער דאָס געלד... זײ פאַרזיכטיג... מען זאָגט דײן טאָכטער...

אלישע: דאָס האָב איך שױן לאַנג געהערט און לאַנג אױסגעפֿונען אַז עס איז רכילות... ערלױבט מיר אַלײן זאָרגען פאַר מײן טאָכטער!

אבנימום: מײן פפליכט איז געװעזען דיך צו װאָרנען. איצט, אונגליקליכער אחר, נאָך אײן װאָרט...

אלישע: ניט אחר, אלישע בן אבויה איז מײן נאָמען!

אבנימום: דער נאָמען פון אַ מענשען איז ניט װי ער רופט זיך, נאָר װי ער װערט פון דער װעלט גערופען...

אלישע: די װעלט? די װעלט האָט סאָקראַטעס׳ן גערופען פערדעטער און פערברעכער!...

אבנימום: (נעהמט געלד פון זײן טאַש). איך האָב דיר געבראַכט, װאָס איך בין דיר שולדיג...

אלישע: איך האָב דיר קײן מאָל ניט געבאָרגט און דו קענסט מיר ניט שולדיג זײן.

אבנימום: װאָס הײסט? דו האָסט מיר געגעבען... ע...

אלישע: דאָס װאָס איך שענק, נעהם איך ניט צוריק!

אבנימום: איך האָב דיך געװאָרענט און דו טהו װי דו פערשטעהסט, (נעהט). דאָס געלד װעט מען דאַרפען געבען זײן פרױ, זי איז נאָר ניט שטאָלץ װען עס האַנדעלט זיך װעגען געלד. (אָב).

אלישע: אַי, קײנער קען אונז ניט אַזױ װעה טהון װי די, װעלכע מיר רעכענען פאַר אונזערע פרײנדע... קײנער איז אונז ניט אַזױ פרעמד װי די, װעמען מען רופט אײגענע... קײנער איז פון אונז ניט אַזױ װײט װי די, װאָס זענען אונזערע נאָהענטע. פרײנדע ליעבען אונז נאָר דאַן, װען מיר זענען געליעבט... (פערדעקט זײן געזיכט. נעמי לױפט אַרײן, דערזעהט דעם פאָטער, װיל זיך אַרײנגנב׳ענען אין שטוב. געהט אױף די שפּיץ פינגער, גיט אַ קלאַפּ. אלישע בעמערקט זי.) נעמי, דו? װאו ביסט דו געװעזען?

נעמי: איך בין ערגיץ ניט געװעזען... אַזױ אַרױסגעגאַנגען אױף אײן װײלע... איך האָב געװאָלט קױפען טױטלען, פערקױפט קײנער ניט. שלעכטע מענשען!

אלישע: האַר אױס נאַשעריןָ, עס װעלען קומען צײטען, װען די שלעכטע מענשען װעלען דיר פערקױפען טױטלען און פײגען און ראָזשינקעס און די אַלע גוטע זאַכען, װאָס דו האָסט ליעב.

נעמי: פאָטער, זאָג מיר איך מוז געהן זאָגען עטװאָס טרימין, טויל געהן.

דער טאַמעַ'ן קען מען ניט אַזוי לייכט אָפּנאַרען. ער אָבער — ער גלויבט, האַלט זיך פאַר אַ קלוגען און עס איז גאָר קיין קונץ ניט איהם אָפּצונאַרען..

אלישע: האַר אויס, נעמי, איך וויל דיך עטוואָס פרעגען.

נעמי: דאָס וועט זיך שוין אָנהויבען... אוי! (זיפצעט).

אלישע: דו ווייסט, נעמי, אַז איך בין ניט זעהר אַ גליקליכער מענש... וואָס פאַר אַ פרייד האָב איך אין לעבען און ווען האָב איך אויסער דיך אויף דער גרויסער וועלט? איין קינד — דאָס איז אַלעס... נעמי, עס קען זיין, איך וועל גיך שטאַרבען, אָדער מען וועט מיך ערמאָרדען, טרייסט איך מיך דערמיט: — מיין קינד וועט בלייבען נאָך מיר. זי וועט האָבען זעהנע און טעכטער, קלוגע, גוטע מענשען, דענקער און לערנער. דורך זיי וועט מיין זעלע לעבען. דאָס איז די איינציגע אונשטערבליכקייט אין וועלכע איך גלויב.

נעמי: (אונגעדולדיג): פאָטער, וואָס ווייס איך פון אונשטערבליכקייט!

אלישע: ביסט געדעכט, קינד. הער, איך האָב שוין אַמאָל נאָכגעפרעגט און עס האָט זיך אויסגעצייגט אַ געמיינער ליגען... און דאָך היינט האָב איך ווידער געהערט ווענען דעם רוימער...

נעמי: ווענען וואָס פאַר אַ רוימער? ווייס איך, אַז מען רעדט פון דיר דער רוח ווייסט וואָס? מען קען לייטישע מיילער ניט פערשטאָפּען... איין זאַך פערשטעה איך ניט: דו זאָגסט שטענדיג אַז ביי דיר איז גלייך וואָס יוד און וואָס רוימער...

אלישע: יאָ, קינד. איך זאָג עס, אָבער דער רוימער זאָגט ניט אַז ער איז גלייך צום יודען, און זאָלאַנג דער שטאָלצער רוימער האַלט זיך העכער פונ'ם יודען, דאַרף יעדער יוד, וואָס רעספעקטירט זיך אַליין ניט שטעלען זיך נידריגער פונ'ם רוימער, ניט נידריגער פון קיין מענש אין דער וועלט! פערשטאַנען?

נעמי: יאָ, איצט פערשטעה איך. (שטיל) גיך פערשטעה אַ מענשען וואָס זאָגט אַהין און אַהער...

אלישע: זי איז צו אונשולדיג און צו נאַריש, מען זאָל ווענען איהר קענען וואָס גלויבען. נאַה, ווענען איהר קען איך גאַנץ רוהיג זיין.

נעמי: (געהט זען הויז. בעאַטא קומט אַנטקעגען.): אַה! דאָס איז אַ פּנים די דאָזיגע, פון וועלכע די מאַמע האָט מיר דערצעהלט. (לויט, מיט אַ גרימאַסע) פאָטער, די האָסט אַ גאַסט (געהט) נאָר ער מיינט אַלעס, אַנ'אַנדערער מאָר גאָר ניטש (אָב).

בעאטא: (טרויעריג): ער האָט מיר צו־וויי־טאָגט מיין האַרץ און פערשראָקען מיינע פרעהליכע געדאַנקען. מען דאַרף זיך ניט צוהערען מעהר צו זיינע רייד. (פיהרט מיט'ן האַנד איבער'ן קאָפּ.)

אלישע: בעאטא, ענדליך ביסט דו געקומען צו מיר!

בעאטא: האָסט דו מיך ערוואַרטעט?

אלישע: ניין! דאָס הייסט, איך האָב ניט געוואָלט דו זאָלסט קומען און בין געוועזן בייז, פֿאַר וואָס דו קומסט ניט.

בעאטא: (ווערט פֿרעהליך): פֿאַר וואָס זיצט דו ניט דאָ? דאָס האָב איך דעם טעפּיך פֿערברייטעט פֿאַר דיינע פֿיס. (קוקט אויף איהם) אָה, גרויסער מענש, קיינער זעהט ניט, אָבער מיין הארץ פֿיהלט ווי טיעף דיינע שמערצען זענען איצט... דו ליידעסט שטאַרק, האַ?

אלישע: (קוקט זיך אום): איך זעה, דאָס דו האָסט אַלעס דאָ אויפֿגערוימט. עס איז גאָר אַנדערש. אָה, בעאטא, ווי גליקליך איז דער מענש וואָס האָט אַ ליעבענדע האַנד, וועלכע זאָרגט פֿאַר איהם. אַ האַנד, וועלכע מען קען צודריקען צום הארצען ווען עס איז פֿערוואונדעט. קינד, קענסט דו בעגרייפֿען ווי שרעקליך עס איז אַ גאַנצעס לעבען פֿערבלייבען אַליין, אַן׳אָבגעזונדערטער, אַ פֿרעמדער? (זיין שטימע האָט זי גערירט. זי גיט אַ וויין און בעהערשט זיך באַלד).

בעאטא: יאָ, איך בעגרייף עס און וואָס איך בעגרייף ניט, פֿיעל איך. ביסט ווי אַ גרויסער פֿעלז אין אַ וויסטע... אַרום דיר געפֿינען זיך קליינינקע זעמדעלעך... גרויסע געדאַנקען טראָגסט דו אין דיין געטליכען קאָפּ, ווער קען זיי אָפּשאַצען? טיעפֿע געהיימניסע פֿערבאָרגסט דו אין דיין מעכטיגע ברוסט, ווער קען זיי ערקלערען? אָה! ערלויב מיר מיט מיין שוואַכע האַנד ווען עס איז שטיצען דיין שווער־בעלאַסטיגטען קאָפּ... ערלויב מיר מיט מיין אונווירדיגע אויג צו זעהען דיך ווי דו ביסט אין דער ווירקליכקייט, ניט ווי דו שיינסט צו זיין פֿיר די אַלע פֿרעמדע... איך ווייס אַז אונטער דעם געשטאַלט פֿון דיעזען אָבגעזונדערטען, שטאָלצען, צאָרניגען, אַלעס קריטיזירענדען און אָבשטויסענדען מענשען, איז פֿערבאָרגען איין אַנדער מענש, אַ גוטער מענש, אַ ליעבענדער, אַ צאַרטער, אַ גוטהערציגער, אַ גרויסמוטהיגער, אַ ליידענשאַפֿטליכער... דו ביסט פֿערשלאָסען אין זיך אַליין — עפֿען מיר אויף דיין הארץ, ליעב מיך! איך וויל דיר אָפּפֿערען מיין לעבען, מיין זעעלע, מיין הארץ... קענסט דו מיך ניט ליעבען?

אלישע: אָה, קינד, זאָגאַר נאָר דערפֿאַר אַליין וואָס דו ליעבסט מיר אַזוי און פֿערשטעהסט מיך, דערפֿאַר אַליין קען מען און מען דאַרף דיך ליעבען. (גיט זי פּלוצלונג אַ שלעפּ צו זיך ליידענשאַפֿטליך), אונגליקליכע, איך וועל דיך פֿאַרברענען ווי די זונן פֿאַרברענט אַ צאַרטע בלום! איך וועל דיך צובּרעכען ווי אַ שטורם־ווינד צובּרעכט אַ יונגען בוים!

בעאטא: יאָ! יאָ! פֿערברען מיך! צובּרעך מיך! אָה! ווי גליקליך

איך בין! (זי פארדעקט איהרע אויגען. א פויזע.)

אלישע: (לאזט זי אב): ניין, בעאטא, איך האב קיין רעכט. מיין לעבען איז יעצט צו פערפלאכטען און איך דארף ניט וואגען אריינצופלעכטען אין דיעזער אונזיננינער טראגעדיע נאך איין יונגעס לעבען. דאס וואלט געווען צו איינענזילכטיג, צו גרויזאם, צו איינענגוציג. ניין! אין קיין פאל אין דער וועלט ניט! (זעצט זיך פון דער ווייט און זיפצעט שווער.)

שמעון: (מען הערט זיין שטימע פון הויז): די וועלט איז א תרוב׳ע ארימע שטוב, דאס לעבען ניט מעהר ווי א פינסטערע גרוב... קיין פרייד און קיין גליק איז נישטא אויף דער ערד.

בעאטא: אה, אונגליק! דער וואס פרעדיגט לעבען שטויסט מיך אב פון זיך, און דער וואס פרעדיגט טויט ציהט מיך צו זיך צו. (פערדעקט איהר געזיכט. בתבורית קומט אן.)

בתבורית: (קאיט וואס): נעמי, איך האב דיר געקויפט טויטלען. (כאפט אריין נאך א טויטעל אין מויל, דערזעהט אלישע׳ן) הער, וואס זאגסט דו צו אבנימוס׳ן? ער האט מיך בעגעגענט און האט מיר געגעבען געלד. הא? אאו! זי, דא?

אלישע: ששש! איך בעט דיך, מען נים קיין ליארעם און בעלייריג ניט א מענשען אומזיסט.

בתבורית: א מענשען! אי, אזא חוצפה וועל איך ניט איבערטראגען! צו מיר אין הויז! צו מיר אהיים!...

בעאטא: (מאכט זיך פארטיג צו געהן): פערגעסט ניט, עס איז נים נאר אייער הויז און אייער היים, עס איז אויך זיין הויז... ליידער, פערגעסט איהר דאס צו אפט!

בתבורית: אונפערשעהמטע פרוי! איך טרעף דיך דא ביי מיר מיט מיין מאן און דו האסט נאך א העזה צו ריידען? (אלישע וויל זי פערהינדערן צו מאכען א סקאנדאל).

בעאטא: ער איז אייערער? פאר וואס? קענט איהר איהם? ליעבט איהר איהם? פערשטעהט איהר איהם? אינטערעסירט אייך זיין חכמה, זיין גרויסקייט? טהוט אייך וועה די הארץ ווען ער ליידעט? קימערט עס אייך ווען ער ווערט ערנידריגט? זיינע ערהאבענע געדאנקען, זיין גרויסער מוטה, זיין אייזערנער ווילען, זיין ענערגיע, זיין קוראזש,—אלעס איז דאך ביי אייך ניט ווערטה קיין פרוטה! ווען פון זיין מויל גיסט זיך א גאלדענע דרשה — געהנעצט איהר, און ווען ער איז מיט די געטער אין די הימלען, זייט איהר ביי דער שיסעל מיט יויך: איהר זייט צוואנציג יאהר געווען לעבען איהם און איהר זייט וויים פון איהם ווי די ערד איז ווייט פונ׳ם הימעל. אויב ער איז אייערער, ווארום זייט איהר איהם א פרעמדע?

בתבורית: אַזוי? ער האָט דיר דערציילט אויף מיר, געקלאָגט זיך פאַר דיר, האַ? זעהט, צו וועמען ער האָט מיך פערקלאָגט דאָ? אַרויס פון דאַנען! שוין אַרויס!

בעאטא: ער האָט זיך געקלאָגט? איהר האָט געדאַרפט צוואַנציג יאָהר דיענען ביי אייער דיענסט, וואָלט איהר אם ווענינגסטענס פערשטאַנען איהם אַזוי פיעל, ווי פיעל זי פערשטעהט.

בתבורית: (וויינט): וועניג צרות האָב איך פון דיר, האָסט דו מיר געבראַכט אין שטוב אַריין אַ נייע פרעניות...

בעאטא: אונגליקליכע, נעבאַך... ערשט געקאַיט זיסע טויטלען און איצט גיסט זי ביטערע טרעהרען!... שש! איך געה, אָבער נאָר ווייל ער וויל איך זאָל געהן. (אָב.)

בתבורית: איך וועל לאַנג פון דיר ניט דולדען. מען איז ניט מעהר ווי אַ לעבעדיגער מענש און די גאַל קען פלאַצען ביי יעדען! (אָב אין הויז אַריין).

אלישע: יאָ, ווי שעהן און געטליך די ליעבע זאָל ניט זיין, זי ברענגט אונז גליק נאָר ביי גינסטיגע אומשטענדען... ווען אָבער די אומשטענדען זענען אונגינסטיג, ברענגט זי נאָר איבריגע, אומזיסטע ליידען און שמערצען. (טוביה און שמעון קומען פון הויז.)

טוביה: נייער, כמעט, אביוני, זיצסט דאָ גאָר אַליין?

שמעון: קיינער פון אונז זיצט ניט אַליין. מיט יעדען פון אונז זיצט אונזער פאָטער אין הימעל. (בתבורית קומט ראַש צוריק).

בתבורית: יאָ, בעל תכלית מיינער! מען זאָגט דאָך, דער גוי, דער פריינד דיינער, פאָהרט היינט אוועק... ווער וועט בעצאָהלען דאָס געלד?

אלישע: איך מיין, ער וועט קומען און וועט בעצאָהלען...

בתבורית: און טאָמער ניין, איז גאָר נישט?

אלישע: נו, יאָ, פון גאָר נישט, קען מען גאָר נישט מאַכען...

בתבורית: נו, און וואו זענען דיינע געסט? וואו זענען דיינע פריינדע? יאָ, נאָר בעטלער און עבודה־זרה'ניקעס וועלען איצט דיינע געסט זיין. אוים! ניטאָ קיין ויין, ניטאָ קיינע מאכלים! וועסט פלעפלען מיט זיי די עבודה זרה!

שמעון: אַלעס איז פאַרבערייטעט דאָרט ביי אונזער פאָטער אין הימעל.

טוביה: נישטאָ קיין וויין נאָר? זאָלען נאָר די געסט קומען. מיר האָבען אַ טהייערע, אַ געזונדע, אַ קלאָרע משקה ווי זילבער! (נעהמט אַ קרוג וואַסער פון פאָנטאַן און שטעלט אויפ'ן טישעל) ניטאָ קיין מאכלים? ווער האָט געזאָגט? גיעב אַ קוק אַהער, דו אונצופריעדענער מענש! (נעהמט אַרויס פון זיין זאַק דריי עפעל) זעהסט? דריי רויטע,

שעהנע עפעל! ווי גאָלד, פונקט ווי דריי געשטאָפּטע קעלבער! ווע׳לען קומען זעקס געסט, וועלען מיר צושניידען יעדען עפּעל אויף צוויי, צוועלף? שוועסטעריל, קען מען דאָך יעדען עפּעל צושניידען אויף פיער טהייל. (לעגט די עפעל אוים) און טאַמער ווילען די געסט מוזיק זאָל זיי שפּילען? נו, איז ניטאָ? נעהם איך מיין קליינינקע פייפעלע און שפּיעל זיי אַ זמר צו גאָט. וועלען זיי פאָדערען עטוואָס בעסערעס, געטליכעס, וועלען מיר זיי בעטען, זיי זאָלען צוזאַמען מיט אונז קוקען אויף די בלויע הימלען, וואָס דער גוטער גאָט האָט פערשפּרייט איבער די קעפּ פון אלע געסט און מיר וועלען אלע זיצען, דענקען און שווייגען—און טאָמער... (אַ געריוש).

בתבורית: ששש! בעטלער, שוויינ שוין בעסער, איך הער אימיצער קומט. (קוועזיטאָר קומט מיט אַ בוקעט בלומען) אלישע, זעה נאָר, דיינער געהט דאָך טאַקע...

אלישע: זעהסט? ניין, מען דאַרף ניט דענקען נאָר שלעכטעס פון יעדען מענשען (קוועזיטער ראַש אַריין אין גאָרטען).

קוועזיטאָר: וואָס מאַכען מיינע פריינדע? ווי געהט עס? וואו איז אייער ליעבענסווירדיגע טאָכטער? איך רייזע היינט אָב און וויל אויך פון איהר אַבשיעד נעהמען... דיעזע בלומען זאָגען פיר איהר...

בתבורית: (שרייט): נעמי! קום אַהער, טאָכטער! (נעמי קומט, קוועזיטאָר געהט איהר אַנטקעגען).

קוועזיטאָר: הויכווירדיגעס מעדכען... (נייגט זיך העפליך, גיט איהר די בלומען).

נעמי: (שטיל): איך בין געווען ביי דיר און האָב דיך ניט געטראָפען.

קוועזיטאָר: (שטיל): זיי פאַרבערייטעט. די לעגיאָנען טרעטען באַלד אַרויס. ווען דו וועסט דערהערען אידישע מוזיק... דיר צוליעב און די יודען אויף צו להכעיס האָב איך געהייסען שפּילען אַ יודישען מאַרש... זאָלסט זיין לעבען די דריי בוימער...

אלישע: אַלזאָ, הייסט עס, איהר פעלאָזט אונז?

קוועזיטאָר: יאָ, היינט, באַלד... איך בין אייך נאָר געקומען זאָגען מיין לעבע וואָהל...

נעמי: איך וועל אַוועק טראָגען די בלומען אין מיין צימער, (שטיל) איך בין אַזוי ערשראָקען — זיי וועלען נאָך דערקענען... (אָב צוריק:

בתבורית: נו, און ווען וועט איהר אונז בעצאָהלען אונזער געלד? (אלישע מאַכט אַ צייכען זי זאָל שווייגען).

שמעון: אונזער פאָטער אין הימעל וועט בעצאָהלען יעדען, וואָס איהם קומט.

קוועזיטאָר: ווי, איהר רעכענט דאָס פאַר אַ חוב? זעהט איהר, אייער

מאן פערשטעהט שוין בעסער... ער זאגט מיר גאר נישט וועגען צאהלען...

אלישע: וואס דארף איך זאגען? איך האב ניט געצווייפעלט, אז אנ'ערהרליכער מאן וועט האלטען זיין ערהרענווארט...

קוועזיטאר: אזוי? און איך האב געמיינט, איהר וועט האבען טאקט גענוג זאגאר ניט דערמאנען דאס מיזעראבלע געלד... איך האב גע־קענט איהם אליין שיקען קיין רוים אדער פערקויפען דא און זיין גאנצעס פערמעגען קאנפיסקירען. מיר דארפען דא גאר ניט בעטען און ניט באר־גען — אלעס וואס געפינט זיך דא בעלאנגט צו אונז רוימער... דאך, איך האב איהם גערעכענט פאר אנ'אנשטענדיגען מענשען, האב איך ביי איהם גענומען אין אנ'אנשטענדיגען וועג...

בתבורית: אי, א שלאג האט מיך געטראפען!

אלישע: (סארקאסטיש): ער האט מיך גערעכענט פאר אנ'אנ־שטענדיגען מענשען! דאס איז זעהר פיין פון איהם!

קוועזיטאר: יא, איך האב זיך אזוי פיעל יאהר געפלאגט אין דער פערפלוכטער יודעא, דארף איך קומען צוריק אין רוים מיט געלד, שקלאפען און אלעס גוטעס... און איך דארף לעבען ווי עס פאסט פיר א רוימער און פאטריציער...

אלישע: סטאיקער, און וואו איז די פילאזאפי?

קוועזיטאר: פילאזאפיע איז גוט ווען מען האט לוקסוס דערצו... הערסט? איך האב געקענט יעדען טאג זיי ברענגען, שינדען פון זיי לע־בעדיגערהייט די הויט, מאכען זיי פאר שקלאפען און זיי מאהנען גאר דאס געלד! פוי! ווי אונדאנקבאר און געלד־גייציג די יודען זענען... (נעהם ראש) עס פרעהט מיך זעהר מעהר ניט האבען מיט זיי וואס צו טהון...

בתבורית: געוואלד! הערט אונזער אונגליק!...

קוועזיטאר: רייד נאך איין ווארט!... די סאלדאטען ווילט איך עהר פאר'ן אוועק געהן א שטיקע טהון! (אב. אלישע בלייבט זעהר נידערשלאגען.)

בתבורית: גזלן! רוצח! פרא אדם! פאר וואס שווייגסט דו?

אלישע: נאר שוואכע און דומע מענשען שרייען דאן, ווען מען קען מיט'ן שרייען גאר ניט העלפען.

טוביה: שוועסטער'ל, זיי גוט צו איהם... די וואס שרייען פיל־דערען אריין זייער שמערץ צו אנ'אנדער'ן... דער וואס שווייגט... טראגט אליין אין זיך אלע שמערצען און וועהטאגען... ער שווייגט, איהם איז צו זעהר שווער...

שמעון: פון אלעס וואס עס איז שווער, קען מאכען גרינג אונזער פאטער אין הימעל...

בתבורית: דיין נייער קרוב בעט איך זאָל דיך צו רוה לאָזען. הער-זשע, גביר מיינער, בעליבטע פערזאָן, געאַכטעטער יודו! דו הער וואָס איך וועל דיר זאָגען. איך בלייב דאָ ניט מעהר! איך געה לעבען מיט מיין ברודער, וועלכער איז אַ יוד ווי אַלע יודען... איך האָב געזאָגט נעמי'ן, וויל זי פלוצלונג בעסער בלייבען מיט איהר ליעבען טאַטען.

אלישע: ליעבעס קינד... עטוואָס בלייבט מיר דאָך...

בתבורית: איך געה, איך דאַרף ניט און איך וויל ניט זיין אין חרם! איך האָב דאָס לאַנג געדאַרפט טהון. נאָר איך האָב געוואָלט דו זאָלסט זעהען מיין גוטסקייט און בעסער ווערען. איך זעה, דיר וועט שוין קיין זאַך ניט העלפען... אַלע יודען זאָגען, עס איז אַ חטא און אַ שאַנדע צו בלייבען מיט אַ מענשען פון וועלכען גאָט און לייט האָבען זיך אָבגעקעהרט... צוליעב וואָס און צוליעב וועמען זאָל איך ליידען צרות? (וויינט) ווען נעמי וועט דאַרפען מיך זעהן, וועט זי קומען צו מיר. אחר! מיין פוס וועט דיין שוועל מעהר ניט אַריבער טרעטען! (ראָש אָב. אַלע בלייבען זיצען שטיל, די זון פאַנגט אָן זיך זעצען, איין יוד געהט פאַרביי, קוקט אַריין אין גאָרטען און פערשווינדעט).

טוביה: ברודער, עס טרייסעלט? האַלט זיך שטאַרק. מען פאַלט נישט ביז מען פאַלט ביי זיך אַליין ניט אַראָפּ...

אלישע: נאָר, ווען די גאַנצע וועלט וועט מיר שרייען אחר, בין איך און וועל דאָך בלייבען אלישע בן אבויה! ווען די גאַנצע וועלט זאָל מיך פערלאָזען, וועל איך דאָך זיך ניט ענטזאַגען פון דעם וואָס איך האַלט פיר רעכט... חע! צולאָפען זיך פון מיר!... נו, צו מיין פרוי קען איך קיין טענות האָבען, זי איז דאָך מיר ניט געוועזען קיין פריינד, — זי איז נאָר געוועזען מיין פרוי... אָבער מיינע פריינדע?

שמעון: אָה, מענש, פאַר וואָס ווילסטו ניט קומען צו דיין איינציגען פריינד אין הימעל?

אלישע: האָסט דו שוין דעם פריינד דיינעם ווען עס איז געליהען געלד? אויב מיר קענען זיך אָבנאַרען אין אַ פריינד וואָס מיר זעהען, הערען, בעאָבאַכטען... ווילסט דו מיר איינרעדען, אַז דו נאַרסט זיך ניט אָב אין דיין פריינד וועלכען דו זעהסט ניט, קענסט ניט, בעאָבאַכטעסט ניט, בעגרייפסט ניט... (בייז) דו אויסגעדאַרטע נשמה! דו האָסט אפשר אַ גוטע שטימע צו זינגען תחינות מיט ווייבער... דו האָסט אָבער וואָגן געהערען צו ערקלעהרען מיר, ווער איז דער פאָטער אין הימעל!...

טוביה: זיי ניט בייז, ברודער... איך ווייס, דו ביזט ניט קיין שלעכטער, דו ווילסט נאָר זיין אַ שלעכטער, ווייל דיר נעבאַך, איז שלעכט... ער אָבער איז נעבאַך אַ שוואַכער, לאָז אויס דיין כעס צו מיר...

אלישע: ניין, איך וויל זיין גוט צו אייך... צו דיר געוויס, **אביוני;** איך זעה, האמער'ן איז ניטא היינט פאר וועמען צו לעזען... און אונזערע משקאות און מאכלים, ווי איך זעה, וועט אויך קיינער ניט בעריהרען. (פלוצלונג ווייט א אידישער מארש) די לעגיאָנען! הם! אביוני! דו ווייסט, — זאָ לאנג די לעגיאָנען מארשירען, געהט דער מענש ניט. (נעמי קומט אין א מאנטעל).

נעמי: (אונשולדיג) פאָטער, קען איך געהן זעהען ווי די סאָלדאטען מארשירען? איך וועל שטעהן פון דער ווייט... אָט דאָ לעבען אונזער הויז...

אלישע: גוטעס, נארישעס קינד, וואס איז דאָרט דאָ וואָס צו זעהען?

נעמי: אַלע לויפען זעהען, וויל איך אויך זעהען...

אלישע: אַלע! אָט דאָס אַליין איז דאָך די בעסטע איבערצייגונג אז דאָס איז געוויס אַיין אונזינן... אויף א קורצע צייט קענסט דו געהן... און זעה קינד, זיי פאָרזיכטיג....

נעמי: יאָ, פאָטער, איך וועל זיין פאָרזיכטיג... (געהט, בלייבט שטעהן א מינוט) ווילסט אפשר ניט איך זאָל געהן?

אלישע: פאר וואָס ניט? געהסט דאָך אויף א ווייַלע...

נעמי: (קוים וואָס זי בעהערשט זיך) יאָ, פאָטער, אויף א ווייַלע... (שטיל) אוי, וועה איז מיר! (לויט) אָבער וויַיל דו ביסט היינט אַזוי טרויעריג... זאָל איך געהן פאָטער? האָסט היינט געהאַט צו פיעל יסורים... אויב דו ווילסט, גיעב מיך א קוש...

אלישע: קינד, האָסט רחמנות אויפ'ן טאַטען? ביזט דו דאָך טאַקע א גוטעטשקע... (אומארמט זי און קושט זי; זיין האַנד, וויינט, געהט אב וויינענדיג, אָבער אַזוי אז עס בעמערקט קיינער ניט. דער פאָטער איז ענטציקט). אביוני, דו ביסט גערעכט, דער מענש דאַרף ניט פערצווייפלען, עס בלייבט נאָך שטענדיג גענוג פרייד אין לעבען! (מארש געהעטער, עס ווערט דונקעלער).

טוביה: איך זעה פון דיינע רייד, דו הויבסט שוין אָן ווערען רייך... איצט ערשט וועסט דו האָבען פריינדע. פריהער ביזט דו געווען גרויס, איז קיינער דיר ניט געווען גלייך, איצט אָבער ווערסט דו קלענער, וועלען פיעלע דיך גלייך, זיין און ברודער'ל מיינער, ווען אמאָל אז אלע, אלע וועלען זיין גלייך וועלען אַלע זיין גליקליך, און ווען אַלע וועלען זיין גליקליך, וועלען אַלע זיין גוט, און ווען אַלע וועלען זיין גוט, וועט זיין קיין שלעכטעס אויף דער וועלט.

אלישע: שוטה, ווען די צייט וועט קומען וועט קיין מענשען ניט זיין אויף דער וועלט. עס וועט זיין נאַר, מלאכים, אָדער בהמות, קיין מענשען ניט!

שמעון: נאָר דורך תּפילה תּשובה וצדקה קענען אַלע ווערען גלייך בײַ אונזער פֿאָטער אין הימעל. (מאַרש ווײַטער און ווײַטער. שפּיעלט פּיאַנאָ ביז ענדע אַקט. עס ווערט דונקעל. מאָנד שײַן. אלישע פֿערדעקט זײַן געזיכט. עס ווערט שטיל. פּאַוזע).

טוביה: נײַער גביר, וואָס איז דיר? דאָס האַרץ האַ? איך פֿערשטעה און פֿיהל עס... דו דענק יעצט בעסער וואָס ווײַניגער... העָר וואָס זאָל איך דיר זאָגען אַ גוטע זאַך? ווילסט הערען? איך וועל דיר שפּיעלען אויף מײַן פֿײַפֿעלע (נעהמט זײַן פֿײַפֿעלע).

אלישע: אביוני, איך בין דיר מקנא! עס דאַרף זײַן אַ גרויס גליק קענען אויסדריקען די געדאַנקען פֿונ'ם קאָפּ און די וועהטאָגען פֿון האַרצען דורך שעהנע, זיסע טענער... (ווי טוביה וויל נאָר אָנפֿאַנגען שפּיעלען, הערט מען בעאַטאַ'ס שטימע. לויפֿט אַרײַן).

בעאַטאַ: וואו זײַט איהר דאָרט? ר' אלישע בן אבויה!... אום גאָטעס ווילען, פֿערליערט קיין אויגענבליק! איך האָב ערשט ערפֿאַהרען אַז פֿיעלע יודישע מײַדלעך און אויך אײַער נעמי זענען אַוועק מיט די רוימישע לעגיאָנען... גיכער, אפשר איז נאָך מעגליך זיי צו ראַטען! (מוזיק הערט זיך גאַנץ ווײַט).

אלישע: האַ? נעמי?! דאָס קינד אויך? רופֿט זי צוריק! קערט זי אום צוריק! (לויפֿט פֿאָרט שרײַענדיג: נעמי! נעמי! נאָך איהם בעאַטאַ, טוביה, שמעון, אויך מרימי לויפֿט פֿון הויז און נאָך זיי. פּאַוזע, מען הערט פֿון ווײַט נאָך אלישע'ס שטימע: נעמי! איין יוד מיט פֿיעלע אַנדערע קומען ווי אַ שטורם-ווינד, צובּרעכען דעם פֿאָנטאַן, צו-וואַרפֿען דאָס מעבעל, — רײַסען אויס די בלומען און צינדען אונטער דאָס הויז).

איין יוד: אחר הרשע! מיר געהערט די מצוה! ווי איהר זעהט מיך אַ מענשען אויף דער וועלט! (לויפֿען אַלע פֿאָרט. דאָס פֿײַער ווערט גרעסער... ווײַט הערט זיך דער מאַרש).

אלישע: (מען הערט זײַן שטימע לויט) נעמי! (פּאַוזע. מען הערט נאָך ווײַטער). נעמי! (צום לעצטען מאָהל הערט מען זײַן שטימע מיט פֿערצווייפֿלונג און געוויין) נעמי! נעמי!... (מוזיק גאַנץ ווײַט, קוים וואָס מען הערט, דאָס פֿײַער ברענט שטאַרקער)

(פֿאָרהאַנג פֿאַלט לאַנגזאַם)

פיערטער אקט.

(דער זעלבער גארטען. אין בוים איבערגעבראכען, דאס צווייטע שטעהט מיט אבגעברענטע צווייגען. דער פאנטאן צובראכען. אין צובראכענער דיוואן און א פאר צוגעברענטע טאבורעטען. דאס הויז האלב חרוב און פערברענט. די גראטיעס צוגעברענט. קיינע בלומען. מאר זינגט אין הויז נאגץ פיאנא:)

טרעהרען און געבעט איז אונזער איינציגער פרייד
אונזער איינציגע ציהרונג איז פון תשובה א קלייד.
א. ז. וו.

(מרימי קומט פון גאס מיט צוויי קרוגען וואסער, שטעלט זיי ביידען אנידער: מאר הערט אויף צו זינגען.)

מרימי: פו! אמאל האבען מיר געהאט וואסער אונטער דער נאז און איצט, שוין העלפער פיער חדשים אז איך דארף טראגען... א שעהן שטיקעל ארבייט פאר מיר אויף דער עלטער. (א גערויש) האַ? ווער איז דארט? (מאיר קומט, נאך איהם איין יוד טראגט א גרויסען קארב פול מיט פראוויזיע, נאך זיי עטליכע נייגיעריגע).

איין יוד: קום דערשלעפט, ווי איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט! (שטעלט אוועק דעם קארב, נעהמט אוועק און זעצט זיך).

מאיר: מרימי, מיר האבען דיר געבראכט אלעם נייטיגעס. דא האסט דו עטוואס געלד (גיט איהר געלד) עס דארף אין הויז קיין זאך ניט פעהלען... וואס טהוט ער? ווי פיהלט ער?

מרימי: ער זיצט גאנצע טעג איבער זיינע גריעכישע ביכער און לערנט תורה...

מאיר: קלאגט ער זיך פאר דיר אפשר?

מרימי: ער קלאגט זיך ניט, חלילה, נאר ביי נאכט שלאפט ער ניט. ווען איך זאל זיך ניט אויפכאפען, הער איך זיינע שווערע טריט. ער געהט אום איבער זיין צימער אהין און צוריק אזוי ווי א געפאנגענער לייב.

מאיר: (שטיל) ווי ריכטיג אנ'אייגפאלער מענש בעמערקט. ער איז א געפאנגענער לייב. מרימי, פרעגט ער דיך וועגען וועמען עס איז?

מרימי: ניין! ער זארגט נאר, וואס וועט ווערען פון זיין קינד, פון זיין נעמי. ער פרעגט אפט וועגען דעם אלטען אביוני, ער האט איהם

זעהר ליעב געהאט דעם אלטען. אין יענער שרעקליכער נאכט, ווען ער איז ארויסגעלאפען נאך די לעגיאנען, איז ער אוועק און ניטא.

מאיר: קיין גרעסערער שאדען זאל זיך ניט טרעפען. וועט זיין ווייניגער מיט אנ׳אביוני.

מרימי: יא, ער פרעגט מיך אפט, פון וואנען נעהמט זיך דאס אלעס אין הויז.

מאיר: בעהיטע גאט, זאלסט איהם ניט זאגען. ער דארף ניט וויסען, מרימי, זאג איהם ניט אז איך בין דא געוועזען. איך וועל איהם קומען שפעטער זעהן. (געהט).

איין יוד: (שטעהט אויף) מען דארף אויפשטעהן פאר א תלמיד חכם.

מאיר: הייסער עזריה, זאלסט דא ניט האלטען קיין מלחמה מיט דער אלטער שמרונית! (אב).

איין יוד: ניין, רבי! איך וואלט שוין לאנג געמאכט א תל פון׳ם גאנצען נעסט משומדים, ווי איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט! נאר אז ר׳ מאיר זאגט מען דארף נאך ניט, ווייסט ער דאך דעם דין מין התורה. ר׳ מאיר איז איצט דער גרעסטער בקי אין לערנען, ער וועט זיצען אויף ר׳ עקיבא׳ס שטוהל, איך ווייס אלעס, ווארום איך רייב זיך ארום די תלמידי חכמים און בין כמעט אליין א תלמיד חכם געווארען, ווי איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. למשל, דו ווייסט וואס איז פרדס? א יא, ניין? דאס איז די זעלבע זאך וואס מעשה המרכבה, דו ווייסט וואס דאס איז? א יא, ניין? דאס איז דאס, וואס איז שוין אריבער דער וועלט, פון יענער זייט וועלט... א מענש טאר אהין ניט קוקען, חלילה וחס! בן עזאי, בן זומי, ר׳ עקיבא און אחר הרשע האבען דאך אהין אריינגעקוקט. נו! נו! איז טאקי נאר ר׳ עקיבא ארוים א גאנצער פון דארטען. איינער איז געשטארבען, דער צווייטער איז משוגע געווארען און אחר האט א קוק געטהון און האט אנגעהויבען צוברעכען די צווייגען פון דער מעשה המרכבה. דו פערשטעהסט? די מעשה המרכבה האט צווייגען, ווי דו זעהסט מיך א מענשען אויף דער וועלט. איך בין כמעט ווי אליין געוועזען דערביי. דאס אלעס האב איך אליין געהערט מיט מיינע אויערן פון א תלמיד חכם. אזא משומד ווי אחר און האט אויך אריינגעקוקט. דו שפיעלסט זיך מיט איהם? ווען ער זאל ניט אריבער אין שמד, וואלט ער געוועזען דער גרעסטער מרבנן „ודרמננו״. אי! אז איך דערמאן מיך, וואס ער האט געטהון נעגען גאט ב״ה, וואלט איך דאכט יך!... נומיר בעסער אוועקגעהן, ווי איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט! (אלע אב. מרימי קומט און שלעפט מיט גרוים מיה דעם קארב).

מרימי: ר׳ מאיר איז דאס א בעלן אנצוברענגען... עס איז גוט

וואס אונזערע שוועסטער און ברידער העלפען אונז צו פערצעהרען... א גוטער מענש דער ר׳ מאיר. אז ניט ער... אה, אט קומט שוועסטער בעאטא. (בעאטא קומט געקליידעט אין א שווארצע דאמינא, קיינע צירונג. זי טראגט אין האנד א הילצערנע שאכטעלע). שוועסטער, ברודער שמעון האט שוין צוויי מאל געפרעגט אויף דיר.

בעאטא: פריידען צו דיר, מרימי. איז שמעון יעצט דא? (זי רעדט שטיל און געלאסען).

מרימי: יא, אלע ברידער און שוועסטער זענען פערזאמעלט ביי מיר אין אלקער און שמעון רעדט. אי, א פערגעניגען, וואס פאר א פערזאמלונג. אלע האבען געוויינט מיט צובראכענע הערצער און איין שוועס האט מען אוש געדארפט אבגיסען מיט וואסער.

בעאטא: מרימי, רוף מיר ארויס אהער דעם ברודער שמעון.

מרימי: שוין, שוועסטער׳ל. מסתמא וויל דאך אזוי גאט אונזער האר (אב צוריק אין הויז).

בעאטא: (קוקט אויפ׳ן הויז) וועגען איהם האב איך מורא געהאט צו פרעגען... ווי איך דערמאן זיין נאמען, ערוועקען זיך אין מיר די אלטע זינדיגע געפיהלען און דאס הארץ הויבט אן נאגען און שמערצען. וואס טהוט ער יעצט דארטען איינער אליין? אי, מיין ארעמעס, שוואכעס הארץ, ווארום קען איך דיך ניט אין גאנצען בעזיעגען! (א געריויש, זי לאזט אראפ דעם קאפ. שמעון קומט.) פריידען צו דיר, ברודער שמעון.

שמעון: מיט פריידען עמפפאנג איך דיך, שוועסטער, איבערן נאמען פון אונזער פאטער אין הימעל.

בעאטא: דא אין שאכטעל זענען אלע מיינע רינגען, מיין גאנצע צירונג. איך דארף עס ניט מעהר, איך גיעב עס אב פאר אונזערע ארעמע פערפאלגטע ברידער און שוועסטער אין סאלאניקי.

שמעון: (נעהמט די שאכטעל גלייכגילטיג) האסט שוין לאנג געדארפט אוועקגעבען די אלע נארישקייטען. דעם שטן׳ס קלאפערגעצייג... קום אריין, מיר האבען א פערזאמלונג.

בעאטא: ניין, איך קען ניט. איך דארף ניט געהן אין זיין הויז. איך מוז דיר די וואהרהייט זאגען, איך האב מורא איהם צו בעגעגענען. אין זיין נעגענווארט איז מיר שווער צו בעהערשען זיך

שמעון: ערשטענס, זיצט ער אויבען דארט און אינטערעסירט זיך, לײדער, זעהר ווייניג מיט אונזערע פערזאמלונגען. דער אונגליקליכער מיינט אז שכל איז א וויכטיגע זאך. צווייטענס, ענטלויפען פון דעם בעל הנסיון איז א שוואכהייט און א זינד. מיר דארפען דעם יצר הרע קוקען גלייך אין די אויגען אריין און צייגען איהם, דאס ער האט איבער אונז

מעהר קיין מאכט ניט. דאס איז דער הייליגער ווילען פון אונזער פאטער אין הימעל, (א געראוויש).

בעאטא: (ערשראָקען) ברודער, איך הער זיינע טריט. ער געהט אהער!

שמעון: עס מאכט ניט אוים! בלייב און זיי פעסט ווי אונזער ערלעזער, ווען דער שטן האט איהם געטראָגען איבער דער וויסטע! (אלישע קומט מיט א בוך, אָרעם געקליידעט, פערלעטערט און בלאס, האלט זיך דאָך מאיעסטעטיש. בעאטא גיט אויף איהם א קוק און פערברעכט די הענד).

אלישע: דאס הארץ האט מיר געזאָגט, אז דו ביזט דא. איך האב ניט געהערט נאר איך האב געפיעלט דיין שטימע. בעאטא, איך האב דיך ערוואַרטעט יעדען טאג און דו ביזט ניט געקומען. (ער זעצט זיך).

שמעון: זי האט ניט געקענט קומען — זי איז געוועזען מיט איהר פאטער אין הימעל...

אלישע: (בייז) איך וויל אז דו זאָלסט געהן אויף א צייט צו דיין פאטער אין הימעל! איך דארף דא בלייבען מיט בעאטא'ן אליין.

שמעון: שוועסטער בעאטא, איך געה און קום באלד צוריק. ווי דו וועסט נאר אנפאנגען צו פיהלען זיך שוואך, רוף די הילפע פון אונזער פאטער אין הימעל. (אב, אין הויז ארײן פויזע, ביידע שווייגען).

אלישע: בעאטא, וואָרום שווייגסטו? (זי שווייגט) וואָרום שווייגסטו, בעאטא?

בעאטא: איך קען ניט רעדען, טרעהרען שטיקען מיך. (קוים וואס בעהערשט זיך ניט צו וויינען).

אלישע: ווען אלע זענען אוועק פון מיר, האסטו מיך אויך פערלאָזען, האסט מיך פערגעסען, בעאטא?

בעאטא: ווען איך וועל דיך פערגעסען, זאל מיין נאמען פערגעסען ווערען פון דער וועלט... ניין, פערגעסען דיך — דאס איז איבער מיינע קרעפטען.

אלישע: בעאטא, איך וויל מיט דיר רעדען גאנץ אפען, איך האב די לעצטע צייט זעהר פיעל געדענקט פון דיר, אָבוואָהל זאָגאר דאן, ווען דו האסט געמיינט, אז איך דענק ניט פון דיר, ביזט דו אויך ביי מיר אין די געדאנקען געוועזען... איך האב זיך יעצט אליין די פראגע געשטעלט: צוליעב וואס און צוליעב וועמען זאל איך מיך ענטזאגען פון מיין אייגענעם גליק? ווען מיין קינד זאל אם ווענינגסטען זיין מיט מיר... איך האב קיינעם ניט... פאר וואס זאל איך ניט דענקען פון זיך אליין? אלע מיינען, איך בין א מענש וואס לעבט נאר פאר זיך, דעם אמת געזאָגט, איך האב נאך פאר זיך אליין גאר ניט געלעבט — איך האב קיין פערזענליכעס גליק נאך ניט גענאָסען... איך בין ערשט פינף און פערציג

יאָהר אַלט... און ווען איך זאָל האָבען נעבען זיך אַ מענשען, צוליעב
וועמען עס וועט זיין כדאי צו לעבען, האָב איך נאָך גענוג קראַפט און
ענערגיע צו קעמפפען פיר מיין גליק און פיר מיינע מענשען־רעכטע.

בעאטא: יעצט איז צו שפּעט... זינד דו האָסט מיך צום לעצטען
מאָל אָבגעשטויסען פון זיך, האָבען מיינע געדאַנקען גענומען אַנ'אַנדער
ווענדונג. אלישע, איך בין שוין פערהייראַטהע! יאָ, איך בעלאַנג שוין אַנ־
אַנדערען... מיין אויסערוועהלטער חתן איז גאָט אונזער ערלעזער. צו
איהם און נאָר צו איהם בעלאַנג איך יעצט!

אלישע: וואָס רעדסטו דאָס, בעאטא? איך גלויב ניט! דו ביזט צו
קלוג, צו פערנינפטיג, דו זאָלסט דיך לאָזען פערבלענדען פון דיזע בית
עולם דרשות. זיי האָבען דיך איינגעוויעגט אין אַ לעטאַרגישען שלאָף,
ביזט איצט אין הימעלפלעט... ערוואַך פון דיזען שרעקליכען הימעל־שלאָף
און קום אַראָב צוריק אויף דער ווירקליכער ערד. בעאטא! מיט דער
מאַכט פון דער פּאָעטישער פאַנטאַזיע וועל איך דיר אויפבויען אַ טעמ־
פעל פון קריסטאַל און סאַפיר־שטיין. אין דעם טעמפעל וועסטו זיין מיין
געטין־ערלעזערין. אַנשטאָט מתים־ליעדער וועל איך דיר זינגען די זיסע
ראַפּסאָדיען פון האָמער'ן און אַנשטאַט טוידטען־געזאַנג וועל איך צו דיר
רעדען פון פרייד, פון ליעבע און פון זעליגקייט.

בעאטא: (מיט אייפער) אָה, ניין! עס איז דאָ נאָר איין טעמפעל
און דאָס איז אונזער האַרץ און אין דעם טעמפעל דאַרף זיין נאָר איין
געליעבטער — אונזער פאָטער אין הימעל. נישטאָ קיין אַנדער פּאָעזיע אויסער
די לעהרע פון אונזער ערלעזער. נישטאָ קיין אַנדער געזאַנג אויסער די הימ־
נען פון די שאַארען פון ענגלען, וועלכע זינגען אַרום גאָטעס טראָהן!

אלישע: איך זעה, דאָס גיפט איז אַריין צו טיעף אין דיין ערדליכע
זעעלע. דו האָסט געזוכט טרייסט און האָסט געפונען טוידט. דו לעבסט
ניט מעהר און דו ליעבסט ניט מעהר!

בעאטא: די אירדישע ליעבע און דאָס אירדישע לעבען איז גאָר
נישט, אַ חלום, איין אוינענבליק. עס איז דאָ דאָרט אַנ'עוויגע ליעבע און
אַנ'עוויגעס לעבען.

אלישע: עוויגעס לעבען און עוויגע ליעבע דאָרט? דאָס האָט ביי
מיר קיין ווערטה און קיין בעדייטונג. דאָס אינטערעסירט מיך ניט. איך
זעה נאָר איינס: מיר זענען איצט פרעמדע.

בעאטא: פרעמדע? אָה, אלישע, ווען איך זאָל מעגען, וואָלט
איך איצט געפאַלען אין דיינע אָרעמס. איך וואָלט בעדעקט דיינע אויגען
מיט ליידענשאַפטליכע קושען, איך וואָלט אָנגעפיהלט די וועלט מיט גע־
שרייען פון יובעל און פרייד! מיינע פרייד פון גליק וואָלטען אָבגעוואַשען

אלע דיינע ליידען און שמערצען... איך דארף יעצט אנווענדען אלע מיינע קרעפטען, איך זאל ניט פאלען באלד דא צו דיינע פיס... אבער איך ווייס, דאס אלעס זענען געדאנקען פונ׳ם סאטאן, זינד, אייטעלקייט, הבל, ניכטיגקייט! איך וועל זיך מיט דיר פעראייניגען מיט אנ׳עוויגע ליעבע... איך וויל זיך ניט פעראייניגען מיט דיר אויף איין אויגענבליק און פערליערען דיך אין דער עוויגקייט. איך האף, איך בעט, און בין זיכער, אויב איך וועל דא בעהערשען מיינע זינדיגע געפיהלע, וועלען מיר אונז דארט פעראייניגען אויף אימער און עוויג. (טרוימעריש) אונזערע זעלען, ריין פון יעדער לוסט, וועלען פעראייניגט ווערען לעבען דעם אלמעכטיגענס טראהן מיט דער האנד פון דעם אלמעכטיגען אליין. און מיר וועלען דארט עוויג בלייבען צוזאמען. עוויג, עוויג, עוויג!... (שמעון קומט, זיי בעמערקען איהם ניט) אלישע! ארעמער, גוטער מענש, דו קענסט ניט זיין דא מיין געליעבטער, ביזט אבער מיין ברודער... דיין שוועסטער בין איך... זיי ניט בייז אויף מיר און פערגעס מיך דא. מיין זעלע וועט קומען צו דיר דארט, (וויינט) בלייב אין פריעדען און לעבע וואהל. (געהט אב וויינענדיג אין הויז אריין. בעמערקט ניט שמעון. אלישע בלייבט זיצען פערטראכט).

שמעון: ווי גוט און שטארק דו ביזט, אלמעכטיגער פאטער אין הימעל! (לויט) ר׳ אלישע, דו דארפסט זיך פיהלען שטאלץ און גליקליך — דיין געליעבטע האט ביי דיר צוגענומען אליין אונזער פאטער אין הימעל.

אלישע: עס איז א גרויסע עהרע צו האבען אזא נעבענבוהלער... אבער גליקליך פיהל איך מיך דאך ניט. איהר האט געטוידטעט א יונגעס לעבען, ווייל איהר האט אייך איינגערעדט, אז אימיצער דארף דארט האבען געליעבטע, פיעל געליעבטע, א סך, אלע! אה, וועלכע שרעקליכע קרבנות מען ברענגט איצט אינ׳ם נאמען דער הימלישער ליעבע! אמאל האט מען אנשטאט זיך מקריב געווען אקסען מיט בהמות, איצט איז מען מקריב דעם מענש אליין. מען קוילעט איהם ניט מיט א חלף, מען פערברענט איהם ניט אויפ׳ן מזבח. ניין! איהר נאזאריער, איהר טוידטעט אייערע קרבנות דורך חניקה. איהר דערווארגט זיי, איהר דערשטיקט אין זיי דעם מענשענס גייסט און דאס לעבענס־לוסט... אה! וואס פיר א טרויעריגע וועלט עס וועט ווערען, ווען פון אייער לעהרע וועלען אלע אומגעוואנדעלט ווערען אין דערשטיקטע, דערווארגענע מתים... אנשטאט מענשען, וועלען אומבלאנדזען דונקעלע שאטענס, שוועבלינגע, וועלכע וועלען אפפערען זייער ווירקליכעס אמת׳עס לעבען דא אויף דער ערד, צוליעב איין אויסגעטראכטעס, איינגעבילדעטעס לעבען דארט אין די הימלען. שר המות, פארט פון מיר! איך וויל בלייבען אליין מיט מיינע געדאנקען...

שמעון: ברודער, איך געה בעטען אונזער גוטען פאטער אין הימעל פאר דיין ארעמע זעעלע (געהט) א בלינדער וואלט שוין דערזעהן און ער זעהט ניט... אונגליקליכער! (אב אין הויז אריין).

אלישע: געהט! קלעטערט ארויף צו אייער פאטער אין הימעל, אדער קריכט אראב צו אייער פאטער'ס געגנער, צום סאטאן אין דער פינסטערער העללע! אין אייער זיסע פרעדיג פון הימעלס ליעבע און ענטזאגונג געפינט זיך ניט גענוג גיפט מיך צו טוידטען. איך וועל שטארבען אהן אייך... איך האב א ריכטיגערען און א זיכערען מיטעל. איהר שטארבט אום צו לעבען, איך וועל שטארבען אום צו זיין טוידט, אויפלעזען זיך, ניט זיין מעהר, פערשווינדען אין דער עוויגקייט... (פויזע).

נעמי, מיין אונגליקליכעס קינד! זינד די ביזט אוועק פון מיר, ביזט די מיר ליעבער און טהייערער געווארען. וואו וואנדעלסט די איצט אום, די פערבלאנזעטע שעפעלע? אין וועלכער וויסטע ביזט די פערווארפען איצט? וועלכע געפיהלען און וועלכע ערא־נערונגען פלאגען איצט דיין יונגעס הארץ? אי, נעמי, צוזאמען מיט דיר האב איך פערלארען דאס לעצטע, וואס איך האב געהאט אין לעבען, (נעהמט ארויס א פלעשעלע מיט גיפט), ווען מיין קינד וואלט געווען לעבען מיר, וואלט נאך מיין לעבען געהאט א זינען. איצט אבער, צוליעב וואס און צוליעב וועמען זאל איך לעבען? זיין א קעמפפער אהן א קאמפף? לעבען אהן א צוועק? ליידען און ניט וויסען פאר וואס און צוליעב וואס? ניין, אזא לעבען איז ערגער פון טוידט. איך וועל שטארבען, ווי סאקראטעס, דורך גיפט... ער איז געשטארבען אומגעבען פון זיינע טרייע פריינדע און שילער, איך וועל שטארבען אליין, אזוי ווי איך האב געלעבט אליין... ער האט געגלויבט, אז זיין זעעלע וועט לעבען נאך איהם, איך האב זאגאר דיעזען טרויסט ניט. אבער דאך ניט אלעס שטארבט אב צוזאמען מיט מיר. די ווירקונג וואס מיין זעעלע האט געהאט אויף אנדערע וועט ניט שטארבען. דעם איינפלוס וואס איך האב געמאכט אויף מיינע מיט־מענשען וועט ניט פערניכטעט ווערען. עס וועלען לעבען עוויג די געדאנקען פון אויפקלערונג און פרייהייט, וועלכע איך האב געזייט צווישען מיינע ברידער! נו! ניט געוואנקט! בעשלאסען און געטהון! (טרינקט אויס, ווארפט אריין דאס פלעשעלע אין צובראכענעם פאנטאן און זעצט זיך רוהיג צוריק). קיין מענש אין דער וועלט דארף וויסען די ווירקליכע אורזאכע פון מיין טוידט. דאס גיפט ווירקט לאנגזאם און אלע וועלען גלויבען, איך שטארב מיט א נאטירליכען טוידט. אדער. חע! חע! דער פאטער אין הימעל האט מיך דער'הרג'עט פאר מיינע חטאים. איצט וועל איך נאך אמאל, צום לעצטען מאל, לעזען מיין געליעבטען האמער. (נעהמט

אײַן בוך און לעזט גאַנץ רוהיג. מאיר קומט).

מאיר: ער לעזט זײַן געליעבטען האמער׳ס ווערקע און בעמערקט מיך ניט. שלום עליכם, רבי ומורי. (בלײַבט שטעהן פון דער ווײַטען).

אלישע: מאיר? א גאַסט! ווי קומט עס, דו זאָלסט רופען אחר׳ן רבי ומורי?

מאיר: איך האַלט פונ׳ם כלל: אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו: קוק ניט אויפ׳ן קרוג, נאָר אויף דאָס, וואָס איז אין קרוג.

אלישע: האָסט גאָר קײן מורא ניט צו קומען אויף אזא פער־חרם׳טען פלאַץ?

מאיר: רבי, איך זאָג שטענדיג: הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחריך. — ווער פערוואַגעלט און פערטריעבען אהין, וואו די תורה איז, און וואַרט ניט זי זאָל קומען צו דיר...

אלישע: דײַנע כללים זענען געזונד און פראַקטיש. ביזט זעהר א פראַקטישער מענש, מאיר.

מאיר: דערפאַר אָבער זײַט איהר שוין צופיעל ניט פראַקטיש. קאַרג האָט מען מענות צו אײַך? ערלויבט איהר נאָך די מינים צו מאַכען פון אײַער שטוב א גאַנצען בית הכנסת. דאָס גיעט אײַערע פײַנדע נאָך מעהר בעווײַזע, אז איהר זײַט אײנער פון זײערע.

אלישע: דער אײנציגער מענש וואָס איז נאָך פון מיר ניט ענט־לאָפען איז מרימי. זאָל איך איהר ניט טהון די טובה און ניט ערלויבען איהר דאָ צוזאַמען מיט איהרע שוועסטער און ברידער קלעטערען צו איהר פאָטער אין הימעל? אָדער דו מײנסט, איך דאַרף טרײַבען מענ־שען, ווײַל איך שטים ניט אײַן מיט זײערע מײנונגען? אָדער אפשר איך זאָל זיך דערשרעקען, וואָס מען וועט פון מיר זאָגען און צו וועמען מען וועט מיך צו רעכענען? איך פערפאָלג מײנונגען וועלכע איך רעכען פיר פאַלשע, איך פערפאָלג אָבער ניט, ווי איהר טהוט, די מענשען וואָס האָבען די מײנונגען. אױ!... (גיט זיך פלוציום א חאַפ בײַם האַרצען).

מאיר: וואָס איז אײַך, רבי? איהר זײַט עפעס בלאַס... זאָל איך אײַך ברענגען וואַסער?

אלישע: נײן! עס איז גאָר נישט... איך פיהל שוין ווידער גוט.

מאיר: פון דעסטוועגען זײַט איהר אַרײַנגעגאַנגען אין ישיבה אין איהר האָט מיט אײַער שטעקען צו טריבען אַלע תלמידים. זײ, די תלמי־דים זענען דאָך מענשען און ניט קײן מײנונגען?

אלישע: קײן מענשען זענען זײ ניט און קײן מײנונגען האָבען זײ ניט... יעדער אײנציגער יוד וויל זײַן א תלמיד חכם, א חבר, א צורבא מדרבנן, א למדן, א תנאי! זײ זיצען און ברעכען זיך די קעפ איבער

דינים, הלכות, סיגים, פשטים, דרשות, רמזים, גמטריאות. וואָס ווערט געשאַפֿען נוצליכעס דערפֿון? זאָלען זיי בעסער לערנען אַ מלאכה, זיין שניידערס, שוסטערס, שמידען. אויף וועמענס קאָפּ וועלען זיצען די אַלע פּאַראַזיטען? איך וויל מיין פֿאָלק זאָל האָבען וואָס מעהר געזונדטע אַרבייטער און וואָס וועניגער בענק־קוועטשער און פּלפּול זאָגער!...

מאיר: רבי האָט קיין פּאַראַבעל ניט, אַלע זענען דען נאָר פּלפּול זאָגער?

אלישע: אָט ביזט דו אַ חריף... דו קענסט לערנען אַזוי קונציג דעם פּשט, אַז דיר איז גרינג פֿופֿציג מאָל בעווייזען, אַז דאָס וואָס איז טריף איז כשר און דאָס וואָס איז מותר איז אסור... עס איז טאַקי איין אַקראָבאַטישער קונץ, אָבער וואָס געווינט דערפֿון דאָס יודישע פֿאָלק? אָי! (ער גיט זיך ווידער אַ חאַפּ ביים האַרצען).

מאיר: רבי, די וויכטיגקייט איז ניט אין דעם צו די זאַך איז כשר אָדער טריף. די הויפּט זאַכע איז אין דעם לערנען אַליין. דער יוד דאַרף לערנען, אַז ניט ווערט ער אויס יוד! די געדאַנקען פֿונ׳ם גאַנצען יודישען פֿאָלק דאַרפֿען זיין פֿעראייניגט אין איין היילינגער אידעע. זייערע האָפֿנונגען און זייער טרויסט און זייערע בעגריפֿע וועגען לעבען דאַרפֿען זיי שעפּפֿען פֿון זייער אייגענעם נאַציאָנאַלען קוואַל. נאָר דאָס וועט זיי צוזאַמענבינדען און האַלטען שטאַרק אין איינעם אין זייער גלות צווישען פֿיינדליכע פֿעלקער. עס איז ניט אַ ציעל, עס איז נאָר אַ מיטעל צו פֿערהיטען דאָס יודישע פֿאָלק פֿון פֿערניכטונג.

אלישע: איהר ווילט טהון אַ גוטע זאַך מיט פֿאַלשע, שלעכטע און שעדליכע מיטלען. (גיט זיך אַ חאַפּ ביים האַרצען). אוי! מאיר, איך דאַרף דיר זאָגען די וואַרהייט: איך פֿיהל שלעכט... איך ווייס, איך וועל באַלד מוזען שטאַרבען...

מאיר: (ערשראָקען) וואָס רעדט איהר דאָס? גאָט איז מיט אייך! אייך ווייזט זיך אויס...

אלישע: איך רעד קיין מאָל ניט מיט זיכערהייט פֿון דעם, וואָס מיר ווייזט זיך נאָר אויס... מאיר, מיר איז ניט פֿיעל געבליבען צו לעבען... איך שטאַרב...

מאיר: מרימי! ווער איז דאָרט? (שרייט אין הויז אַריין) אַהער ניכער! דער רבי פֿיהלט שלעכט! (לויפֿט צוריק) רבינו, זאָגט מיר, וואָס איז אייך. זאָל איך שיקען נאָך אַ רופֿא? (בעאַטאַ, מרימי און שמעון לויפֿען אַרויס זעהר ערשראָקענע).

אַלע: וואָס איז? וואָס איז געשעהען?

בעאַטאַ: (לויפֿט צו איהם) וואָס איז מיט דיר? מרימי, ברענג

א קישעלע, וועה איז מיר! זעהט, די קרעפטען פערלאזען איהם! (איין יוד מיט נאך א פאר יודען קומען פון גאס. מרימי ברענגט א קישעלע. מען לעגט אלישע'ן אויפ'ן דיוואן).

אלישע: קינדער, שרעקט אייך ניט און בלייבט רוהיג... זיי אלע האבען מיך געוואלט מאכען טוידט, בעפאר איך בין געשטארבען. דאס איז זיי ניט געלונגען. איצט, אז איך וועל שטארבען, וועל איך זיין טוידט (בעאטא וויינט) קינד, וויין ניט, טרעהרען וואס קענען ניט העלפען, זענען איבריגע טרעהרען.

מאיר: (צו די יודען) עזריה, באלד זאל קומען אהער דער ראש הישיבה מיט די זקנים. אויף אונז וועט פאלען די שאנדע, אויב ער וועט שטארבען אין הרם... און זיין פרוי זאל מען רופען. שנעל!

איין יוד: אין איין הרף עין בין איך שוין דא, ווי איהר זעהט מיך א מענשען אויף דער וועלט. (אלע אידען אב).

בעאטא: אהה! ער זאגט קיין מאל ניט, וואס איהם פעלט...

אלישע: מיר פעהלט יעצט קיין זאך ניט, נאר מיין קינד... איך וואלט געוואלט נאך איין מאל זעהן מיין קינד... (שליעסט צו זיינע אויגען).

מאיר: רבי'ניו, ווארום זאגסט דו ניט, וואס דיר איז?

אלישע: וואס זאל מיר זיין, קינד? איך געה איבער פונ'ם זיין צום ניט זיין. האַ? איהר הערט ניט? (ווייט הערט זיך טוביה'ס פייפעלע) אביוני! יא, ער! עס איז גוט וואס ער קומט. איך האב איהם ליעב. אין א קלוגען מענשען זעהט מען די רייכקייט פון דער נאטור אויך דאן, ווען ער אליין מאכט זיך צום נאר און צום בעטלער (די פייפעלע הערט זיך נעהענטער) ווער ווייס, אפשר האט ער א גערוס פון מיין נעמי?...

מרימי: יא, ער איז נעלם געווארען יענע נאכט צוזאמען מיט די לעגיאנען.

בעאטא: (שטיל) קיינער קען ניט וויסען ווי שטארק אזא פאטער האט ליעב, וועלכער צייגט ניט דער וועלט זיינע געפיהלען...

מאיר: (וועלכער האט עפעס געטראכט) רבי'ניו, איך קום באלד! (געהט זיי מוזען קומען! זיי מוזען אם וועניגסטען ביי זיין טוידט אבגעבען איהם דעם כבוד, וועלכען זיי האבען ביי איהם גערויבט אין זיין לעבען! (ראש אב).

בעאטא: איך זעה, דו פיהלסט בעסער. עס וועט נאך אפשר פאר-איבער געהן... דו וועסט זעהען.

אלישע: יא, עס וועט פאריבער געהן מיט מיר צוזאמען. ווען דאס פייפעלע וואס שפיעלט ווערט צובראכען, וואו בלייבט דאס ליעד?...

עס געהט פאַראיבער [illegible]ט זיך צוזאַמען מיט דאָס גרויסע עווינע, וועלכע מיר קענען ניט בעגרייפען... (דאָס פּײַפּעלע הערט אויף צו שפּילען. אביוני ערשײַנט ווידער אַבגעריסען, בלאַס און פערשטויבט).

אביוני: פריידען צו אײַך ברידערלעך. הא? וואָס איז דאָס? דער רויטער האָן האָט דאָ געקרעהט?... נישקשה, נאָך אַ שרפה ווערט מען נאָך אַ רײַכערער... אביוני? רבי אלישע בן אבויה, וואָס איז מיט דיר? זײַ מונטער! עפען דײַנע גרויסע שאַרפע אויגען און הער: איך האָב פאַר דיר אין מײַן לעדיגען בעטלער זאַק ווידער אַ גוטע זאַך...

אלישע: מײַן פרײַנד, רעד ניט קײַן סך. די צײַט איז קורץ און דער וועג איז ווײַט... וואו איז מײַן נעמי?

אביוני: די לעגיאָנען זענען געגאַנגען — איך נאָך זיי. געהן זיי אַ טאָג — געה איך אויך. געהן זיי אַ וואָך — אביוני געהט מיט. געוויס פון דערווײַטען. אי, דאָס אונגליק פון יעדען אביון איז, נאָך איהם שלעפּט זיך שטענדיג נאָך אַנ'אביון מיט נאָך אַ בעטלער-זאַק. דעם אביון רופט מען הונגער און זײַן בעטעל-זאַק איז דער מאָגען. אי, ברידערלעך, איז דער בעטלער אַנ'עזות מתוצף פנים!

אלישע: אביוני, וואו איז מײַן קינד?

אביוני: אי, ברודער'ל! דײַן ביטער געשרײ יענעם אַבענד: נעמי! נעמי! האָט מיך געטריבען... גאָט איז מײַן עדות, איך האָב דיר געוואָלט ברענגען דײַן קינד צוריק. זענען מיר געקומען צו דער גרויסער שטאָדט בײַ'ם ים. דער פּריץ מיט אַלע פּריצים זענען אַוועק מיט דער ערשטער שיף און אַלע געפאַנגענע זענען געבליבען וואַרטען אויף דער צווייטער שיף. איך האָב אַלע נאַכט געשפּיעלט פאַר די סאָלדאַטען אויף מײַן פּײַפּעלע, בין געוואָרען אַ גוטער ברודער מיט פיעלע. האָב געפונען צווישען זיי אַ סך פון אונזערע. איך האָב ערפאַהרען, אַז נעמי האָט הרטה, זי ווײַנט, זי בענקט אַהיים. נאַריש קינד, וואָס האָט זי פערשטאַנען? ברידערלעך טהײַערע וואָס דאַרף איך אײַך דערצעהלען פון אַלע צרות, סבות, שרעק, אונגליקען. פון די אַלע אגודות-גנבים און רויבער (?) וואָס זענען איצט פול אויף אַלע וועגען? אָבער ווער איז נאָך אַזוי בעשיצט און אַזוי זיכער ווי אַ בעטלער? קײנער האָט מיך, חלילה, ניט בערויבט, ניט בעגזל'ט, ניט בעגנב'עט... ר' אלישע בן אבויה, האַלט זיך שטאַרק, ברודער'ל! מיר זענען געקומען! נעמי איז דאָ מיט מיר! זי האָט מיך געשיקט דיך בעטען, דו זאָלסט איהר ערלויבען פאַלען צו דײַנע פיס און אויסבעטען פערגעבונג... אי, אָרעמע שעפעלע, וואָס זי איז נעבאַך אויסגעשטאַנען! (לויפט אין גאָרטען) נעמי, קום אַהער קינד! דער טאַטע וויל דיך זעהען. (אלישע בלײַבט רוהיג. אביוני

פֿיהרט אַריין נעמי'ן בלאַס, קראַנק, אָבגעריסען, פֿערטױבט. די [illegible] שטעהן ערשטױנט בעטראַכט אַלעס. מרימי, װי זי דערזעהט נעמי'ן, פֿאַנגט אָן שטיל צו װיינען).

בעאטא: (נעריהרט) אָרעמע נעמי, װעמענס האַרץ װעט ניט צו־בראָכען װערען, קוקענדיג אױף דיר?

נעמי: פֿאָטער, דו ביזט בייז אױף מיר? איך בין געקומען צוריק. מיינע אױגען האָבען זיך באַלד געעפֿענט... איך האָב זעהר ניך חרטה געהאַט... נאָך אין װעג ביי נאַכט, װען אַלעס פֿלעגט װערען שטיל, פֿלעגט זיך מיר אױסװייזען, איך הער װי דו רופֿסט מיך מיט אַ בעטענדע שטימע: נעמי! נעמי! און איך פֿלעג װיינען מיט ביטערע טרעהרען... און איך האָב געבענקט נאָך דיר און נאָך דער מוטער... (װיינט), אָבער װאָס מעהר איך האָב זיך ערװייטערט פֿון דאַנען, איז די מוטער אַלץ געװאָרען קלענער און קלענער ביז איז זי פֿערשװאונדען געװאָרען. דו אָבער, פֿערקעהרט, ביזט אַלץ געװאָרען גרעסער און גרע־סער, ביז נאָר דיין געשטאַלט איז געשטאַנען פֿאַר מיינע אױגען. און אַז איך בין געװען פֿון דאַניען גאַנץ װייט, ביזט דו געװאָרען אַזױ גרױס און אַזױ טהייער. טאַטעניו, פֿון דער װייטען, ערשט האָב איך דיך דערזעהן. (װיינט). פֿלוצלונג אַמאָל ביי־נאַכט הער איך אַ פֿייפֿעלע שפּיעלט... איך האָב דערקענט װער עס שפּיעלט און מיין האַרץ האָט דערפֿיהלט אַז דאָס איז אַ גערוס פֿון דיר. (װיינט). נאָכדעם אַ לאַנגער װעג צוריק. צו פֿוס איבער שטיינער, בערג און הייסען זאַמד. ביי־נאַכט אין װאַלד... רעגען און הונגער... אָי, טאַטעניו, װאָס פֿאַר אַ גוטער מענש דער אביוני איז.

אביוני: עס קאָסט מיך טהייער? װיפֿיעל מאָל פֿלעגט זי, די בריה מיינע, פֿאַלען און בלייבען אָהן כחות? מיין ליעדעלע פֿון מיין פֿייפֿעלע האָט אונז פֿיעל געהאָלפֿען צו געהן... יאָ, ברידערלעך, אַז עס פֿייפֿט זיך, געהט זיך.

נעמי: מיר זענען געגאַנגען און געבעטעלט. פֿון גזלנים בעהאַל־טען זיך אין װאַלד, פֿון שלעכטע מענשען אָבגעבעטען זיך מיט טרעהרען. פֿאָטער, דו זאָגסט מיר גאָר נישט... איך װייס, ביזט בייז אױף מיר.

אלישע: קינד, איך? בייז אױף דיר? קום אַהער צו מיר. (זי פֿאַלט צו זיין האַנד און בעדעקט זי מיט קושען) יאָ, איך האָב דיך גע־רופֿען. איך האָב דיך ניט אױפֿגעהערט צו רופֿען און דו ביזט ענדליך געקומען צו מיר. געקומען צוריק צו דיין עלענדען טאַטען... אַביסעלע צו שפּעט געקומען... אָבער דאָך געװיס פֿריה נאָך... נעמי, קינד, ביזט

געקומען פונקט אין דער צייט, ווען איך געה אוועק פון דאנען פיר אימער און עוויג...

נעמי: וואוהין? איך וויל ניט! איך געה מיט דיר...

אלישע: ניין! קינד, דיר איז נאך צו פריה צו געהן.

נעמי: זעהט ווי ער איז פערענדערט געווארען!

אלישע: פריהער ווערט מען פערענדערט, נאכדעם ווערט מען פערקלענערט און פערקלערנערט, ביז מען גיסט זיך צונויף מיט דער מוטער=נאטור. (ער שליעסט זיינע אויגען און בלייבט ליגען רוהיג. אלע וויינען):

נעמי: (מיט פערצווייפלונג) טאטעניו, דאס האב איך ערווארטעט צו טרעפען אין דער היים!

שמעון: ווען אונזער פאטער אין הימעל רופט, מוז מען געהן. מען דארף בעטען פיר זיין זינדיגע זעעלע (אב אין הויז אריין. ר' מאיר, ראש הישיבה, זקנים איין יודען קומען).

אלישע: (עפענט די אויגען) ווער איז דאס? מאיר, דו? קום אהער צו מיר.

מאיר: דא בין איך, רבי'ניו...

אלישע: מאיר, ביזט דו מיר אויף וויפיעל עס איז א פריינד?

מאיר: רבי ומורי! איך זאג בפני עם ועדה, און בין שטאלץ דערמיט, איך האב מיין אייגענעם פאטער קיין מאל ניט געליעבט, ווי איך האב דיך געליעבט און ווי איך ליעב דיך יעצט. דער וואס האט דיך פערשטאנען, האט דיך געמוזט ליעב האבען...

אלישע: מאיר, איך שטארב און מיין קינד בלייבט אליין אויף דער גרויסער וועלט... (וויינט) פערלאז זי ניט, מאיר.

מאיר: (וויינט שטארק) רבי'ניו, אזוי ווי פיר א שוועסטער, אזוי ווי פיר א אייגענע קינד וועל איך זארגען פיר איהר... פיר דיין קינד!...

ראש הישיבה: אונגליקליכער מענש, פיהלסט דו אז דיין לעצטע שטונדע האט געשלאגען?

אלישע: ניט נאר פיהל איך עס... איך פערשטעה עס... איך וויים עס...

ראש הישיבה: אהה! אויב דו פיהלסט עס יא, שטארב ניט ווי א פרעמדער, ווי אחר. שטארב ווי א יוד.

אלישע: דער יוד לעבט ניט ווי אלע, שטארבען אבער שטארבט ער ווי אלע...

ראש הישיבה: רעד ניט, זינדיג ניט יעצט... קענסט זיך נאך

אומקערען צו דיין גאָט און ווידער אנערקענען זיין תּורה הקדושה.

אלישע: גאָט און די תּורה איז פּונקט ווי אַ קעניג וואָס האָט געחאַפּט אַ פֿויגעל און זאָגט צו זיין דינער: האַלט עס און היט עס אָב דיין לעבען לאַנג, אויב ניט—בעצאָהלסט דו מיט דיין לעבען. דער דינער ווייסט ניט, וואָס איז דאָס פֿאַר אַ פֿויגעל, נאָך וואָס האָט מען זי געחאַפּט און וואָרום דאַרף מען זי האַלטען, און האַלט זי דאָך און היט זי יאָהרען לאַנג. ווייסט איהר פֿאַר וואָס? ווייל ער איז אַ שקלאַף, ווייל ער לעבט ניט און האָט דאָך מורא צו שטאַרבען... איך האָב די פֿויגעל אוועקגעלאָזט אין דער פֿרייהייט...

ראש הישיבה: און דערפֿאַר בעצאָהלסט דו יעצט מיט דיין לעבען... דו שטאַרבסט...

אלישע: האָסט אַ טעות, ברודער. זאָגאַר שטאַרבען שטאַרב איך ווי אַ פֿרייער מענש...

ראש הישיבה: אחר! טהו תּשובה כּל זמן עס איז נאָך דאָ צייט. דערמאָן זיך וואָס דיך ערוואַרטעט דאָרטען...

אלישע: זאָלאַנג איך לעב, בין איך דאָ, שטאַרב איך — בין איך ניטאָ. ווי? איך זאָל מיך שרעקען דערפֿאַר וואָס וועט זיין מיט מיר, ווען איך וועל ניט זיין? פֿריינדע, איך האָב ניט געוואָלט לעבען ווי אַ נאַר און וויל ניט שטאַרבען ווי אַ נאַר! (די יודען מורמלען).

בעאַטאַ: (שטיל צו איהם) אָה אלישע, אין וועלכע געגענדען, אין וועלכע רעגיאָנען וועט דאָרט דיין אָרימע זעלע וואַנדלען, און ווי וועט מיין זעלע דיך קענען געפֿינען אַז דו ווילסט ניט מיט דיין שעפֿפֿער פֿריעדען שליעסען? אָה אלישע, ווילסט דו דען ניט זיין דאָרט פֿעראייניגט מיט מיר?

אלישע: (מיט געשלאָסענע אויגען, זעהר שוואַך) ניין, דאָרט ניט!

אביוני: אוי! ער געהט איצט אויפֿגעבען זיין לעצט ביסעל בעל־הבּתי'שקייט, דעם אָרימען גוף אַראָב און דאַן דאַרף מען שוין אפילו קיין בעטלער־זאַק ניט... (בּתבורית קומט ראַש).

בתבורית: וואָס איז דאָ געשעהן? זעהסט אלישע, האָסט עס געדאַרפֿט, הא? (דערזעהט נעמי'ן) נעמי דאָ! טאָכטער מיינע! (קושט זי און ווייננט) וועה איז מיר, וואָס פֿון דיר איז געוואָרען! יאָ, וואָס ביזט דו געבּאַך שולדיג? ביי אַנ'אַנדערען טאַטען וואָלט פֿון דיר אַנ'אַנדער קינד אויסגעוואַקסען.

אלישע: אָבער ביי אַזאַ מוטער ווי דו, וואָלט פֿון איהר קיין אַנדערע ניט געקענט אויסוואַקסען.

צתבוּרית: ווײַס איך, נו! חלילה, איך בין איצט ניט געקומען קריגען זיך מיט דיר.

אלישע: ניין, יעצט קריג זיך יא. אז איך האָב געלעבט, האָסט מיר געקענט פערסם'ען דאָס לעבען מיט קריגערײַ... חע, חע! דעם טוידט קענסט דו מיר ניט פערסם'ען... אײ! עס ווערט דונקעל אין די אויגען... א פנים עס קומט... (שליעסט צו זײַנע איינען).

שמעון: (מען הערט זײַן שטימע פון הויז) טרערען און געבעט איז אונזער איינציגע פרייד. אונזער איינציגע ציהרונג פון תשובה א קלייד. די ערלעזונג ווערט געקויפט נאָר דורך שמערצען... (כאָר זינגט פיאנא ביז דער פאָרהאַנג פאַלט).

אלישע: (ערוואַכט) איהר הערט? מעהר פרויען שטימען זינגען... די פרויען וועלען זיי פיהרען צום זיעג... מיר אליין זענען שולדיג. מיר האָבען די פרויען בעהאַנדעלט ווי שקלאַפען, מיר היבען זיי בעטראַכט ווי קנעכט און בעדינונגען... די תורה, די מצוות, די רבנות די נבאות—אלעס פיר די מענער. דער פרוי האָבען מיר ניט געגעבען קיינע פפליכטע און קיינע רעכטע... ביי די נאַזאַרעיער געפינט זי טהעטיגקייט, שוועסטער־ליעבע און מענשען־רעכטע... זיי געפינען דאָרט א בעפרידיגונג פיר די שטרעבונגען פון זייער עדעלע, פיהלענדע זעעלע, און בעמערקען ניט ווי אין זיי ווערט געטוידטעט די מוטער און די געליעבטע... שוואַכע און פערקריפעלטע מענשען וועלען זיין די קינדער פון אזעלכע פרויען... דורות וועלען פון זיי קומען, וועלכע וועלען פערלעשען דאָס ליכט פונ'ם געדאַנק און וויסענשאַפט, און די פינסטערניש וועט בעדעקען די וועלט. (שוואַך) און דאַן וועט פערגאָסען ווערען פיעל בלוט... יודישעס בלוט וועט פערגאָסען ווערען טייכענווייז. (שליעסט די אויגען).

ראש הישיבה: אונגליקליכער, דיין לעצטע מינוט קומט. זאָג, נעהמסט דו צוריק דיינע ווערטער?...

אלישע: מיר איז געבליעבען איין אונגליק צו לעבען, ווילט איהר מיך פיר דעם אונגליק מאַכען פאַר א ליגנער? אלישע בן אבויה האָט קיין מאָל ניט געזאָגט דאָס, וואָס ער האָט ניט געהאַלטען פאַר קיין אמת!... נעמי, קום א הער! איך פיהל עס קומט. לעבע וואָהל, קינד! זאָלסט קיין מאָל ניט וויינען נאָך מיר... נאָר א ביסעלע... א סך טרערען האָב איך ניט פערדיענט. מאיר, איך האָף, דו וועסט ניט פערלאָזען מיין אָרימע יתומה... בעאַטא, איך בעדויער דיך: איך שטאַרב א לעבעדיגער און דו וועסט לעבען א טויטע... איך שטאַרב אָהן שנאה, אָהן האַס, אָהן פלוך... זייט אלע גליקליך... אלע... (שטאַרבט. אלע פרויען וויינען)